

ЛІТАРАТУРА

і МАСТАЦТВА

9 лютага 2007 г.
№6 (4397)

Ён вечна новы!

Сто гадоў для гісторыі — як імгненне. Таму і называюць джаз мастацтвам адносна маладым: фарміравацца пачаў на мяжы XIX — XX стагоддзяў, а сам тэрмін увайшоў у шырокі ўжытак пасля 1910 года. З 1939-га пачынаецца радавод беларускага джаза, карані якога — у творчай дзейнасці знакамітага аркестра пад кіраўніцтвам Эдзі Рознера, першага заслужанага артыста БССР.

Такім чынам, праз пару гадоў мы будзем адзначаць юбілей айчыннага джаза. А праз пару тыдняў адсвяткуем таксама юбілейны, дваццаты дзень нараджэння калектыву, які годна працягвае традыцыі нашых эстрадных музыкантаў, запаткаваныя Эдзі Рознерам, Юрыем Бяльзакім, Барысам Райскім, Яўгенам Грышманам... Тым часам гэтыя званы спадкаемца традыцый першых беларускіх джазменаў — Нацыянальны канцэртны аркестр Беларусі ажыццявіў пры падтрымцы Мінскага гарвыканкама музычны праект “Мінскі джаз-2007”.

Сваю “фірмовую” сустрэчу самай гарачай музыкай у самую халодную часіну года званы калектыву, якім кіруе маэстра Міхал Фінберг, ладкаваў ужо восемнаццаты раз і — як упершыню. Але ж нічога дзіўнага: нягледзячы на ўстойлівасць класічных джазавых стандартаў і тэм, гэты жанр — сапраўднае стыхія эмоцый і настрояў. Уражання ды пачуцці, выкліканыя магутным аркестравым драйвам, сольнымі інструментальнымі імпрывізацыямі, вакальным свінгам, — заўсёды непрадказальныя. Вось і ўдзельнікі фестывальнай сустрэчы з Біг-бэндам Нацыянальнага канцэртнага аркестра, што адбылася будзённым лютаўскім вечарам у сталічным Клубе імя Ф. Дзяржынскага, працілі сам-насам з гэтай гарачай стыхіяй дзве непаўторныя гадзіны.

Які ж ён малады і новы — стары добры джаз! Пра яго музыканты пад кіраўніцтвам М. Фінберга нагадалі сваёй прэм’ерай, прывячанай творчасці жывой легенды нашага часу — афраамерыканца Куінсі Джонса. Новая праграма стала працягам цыкла “Музыка лепшых аркестраў свету”. Праз апавед яе вядучага, маскоўскага журналіста, галоўнага рэдактара часопіса “Джаз. Ру” Кір’яны Машкова, праз поліфіонію партытур спаквалі раскрываўся творчы шлях бліскавага аранжыроўшчыка, трубача, кампазітара, прадзюсера.

А які шквал авацый выклікала гранне салістаў, пазначанае віртуознасцю майстэрства, свежасцю пачуццяў, залацінкамі дасціпных імпрывізацый! Саксафаністы Уладзімір

Ксёндз, Андрэй Кляшчоў, Павел Бяляўскі; трубачы Дзмітрый Ціхановіч, Сяргей Андрончык; трамбаністы Дзмітрый Бударын, Андрэй Глушко, Сяргей Фалевіч; гітарысты Сяргей Анцішын, Аляксандр Каліноўскі; клавішнік Дзмітрый Хаменка, ударнікі Вадзім Чайкоў, Андрэй Славінскі... Іх імёны (а пералік выдатных інструменталістаў з каманды М. Фінберга, вядома ж, далёка не поўны) нашы джазавыя фанаты ведаюць і шануюць.

Гэта ж жа гарача прымаюць яны і гасцей. Сёлета ў першы лютаўскі вечар на мінскай сцэне спяваў, акапала і ў ансамблі з Біг-бэндам, вакальны квартэт “Масква-Транзіт”. Сапраўднае суквецце спеўных талентаў! Амаль 15-гадовая гісторыя гэтага калектыву ўшанаўвалася ўзрушанай прадчуваннем новага. Прадчуванне спраўдзілася: такога ў нашым джазавым жыцці насамрэч яшчэ не было. Упершыню ва ўрачыстай абстаноўцы ўшаноўвалася музыканты-інструменталісты, уручаліся прэміі “Лепшы джазмен года”, заснаваныя Нацыянальным канцэртным аркестрам Беларусі.

“Джаз — гэта штосці чароўнае, незвычайнае. Я — стары ліс. І маладосць мая прайшла ў той час, калі ў нас гэтае мастацтва джазам не называлі, а казалі: “эстрадны аркестр”. Я глядзеў славуію “Серэнату сонечнай даліны” і захапляўся гучаннем аркестра Глена Мілера. Гэта — бляск! Ідэякуй маэстра Фінберга, што абудзіў той чароўны ўспамін і запрасіў мяне на сённяшняе свята нашага джаза”, — прызнаўся народны артыст СССР Расціслаў Ян-

коўскі, ганаровы гасць фэсту, запрошаны на сцэну для ўручэння дыплама і прэміі першадму намінанту. Пачэсную ўзнагароду “Лепшага джазмена 2007 года” ён уручыў Сяргею Анцішыву — выдатнаму гітарысту, салісту Нацыянальнага канцэртнага аркестра, заслужанаму артысту Беларусі.

Званнем лаўрэата прэміі “Лепшы джазмен 2007 года” быў ганараваны і канцэртмайстар групы трамбонаў, ветэран аркестра Андрэй Глушко. Народны артыст Беларусі Уладзімір Гасцюхін, які ўручаў яму прэмію, прызнаўся ў сваім даўнім захапленні: “Джаз, джаз, джаз... Гэта як цудоўны сон. Галоўнае ў джазе — імпрывізацыя. І як акцёр я вучыўся ў джаза імпрывізаваць”. Ён і паспяваў трошку пад жывое гранне аркестра (і ўхвальныя воклічы залы).

А потым, абвргаючы галоўны прынцып выступленняў Нацыянальнага канцэртнага, загучала фанаграма. Праз хвіліну маэстра патлумачыў, што гэта — запіс незабыўнага саліста, геніяльнага клавішніка Анатоля Гілевіча. Ён пакінуў зямны свет, зломлены працяглай і цяжкай хваробай. Засталіся запісы калектыву з яго бліскучымі імпрывізацыямі. Засталася памяць. Творчы ўнёсак легенды беларускага джаза А. Гілевіча ў развіццё айчыннага мастацтва таксама быў ушанаваны спецыяльнай прэміяй аркестра, якую прадставіў Герой Беларусі, генеральны канструктар МАЗа Міхаіл Высоцкі, — яна перададзена сям’і музыканта.

“Шануючы набыткі, мы думаем пра будучыню, пра нашу змену, пра тых, каму

перададзім лепшыя традыцыі айчыннага мастацтва. Заўтрашніх музыкантаў мы гадзем ужо сёння, падтрымліваючы юныя таленты”, — зазначыў М. Фінберг, перадаючы слова Таццяне Краўчанцы, маці-герані, якую ведае па сумеснай парламенцкай працы ў Нацыянальным Сходзе Савета Рэспублікі. Яна з прыемнасцю павадала, што сёлетні год у нашай краіне абвешчаны Годам Дзіцяці, і таму з асаблівай радасцю ўручыла прэмію аркестра ў падтрымку творчай будучыні — самаму маладому выканаўцу, саксафаністу Раману Гаварко. Натхнёны юны музыкант адразу ж сыграў сола са знакамітым калектывам.

Наогул, жывая шчырая музыка, якая нараджалася ў той вечар, гучала з асаблівым натхненнем. І калі лаўрэат новай прэміі Сяргей Анцішын саліраваў ва ўласнай “Вечаровай самбе”. І калі абаяльны голас Кацярыны Анохінай раскрываў спакуслівае характава песенькі Д. Элінгтана. І калі наш гасць, унікальны джазавы валтарніст Аркадзь Шылклопер, колішні артыст аркестра Вялікага гэтага Расіі, а цяпер вядомы ў Еўропе джазмен, расквечваў гучанне свайго высакласнага трыо самабытным тэмбрам вялізнага (даўжыня гэтай трубы — 3 м 60 см!) нацыянальнага альпійскага рога...

Невытлумачальная, магічная і такая радасная, жыццядайная з’ява — джаз. Кананічны і новы. Пазнавальны і зменлівы. Вечны — і сёння!

С. БЕРАСЦЕНЬ
Фота М. Замулевіча

Патаемнасць наіўнага мастацтва

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва" выпусціла навукова-папулярную кнігу пад назвай "Патаемнае наіўнае мастацтва Беларусі".

"Наіўным мастаком нельга стаць па запатрабаванні альбо па адукацыі — ім трэба нарадзіцца, трэба адчуць унутры той патаемны голас, які цяха лашчыць і кліча, набліжаючы цябе да Яго", — менавіта такімі словамі глумачыцца духоўная сутнасць майстроў "наіўнага" мастацтва.

Пра кнігу я марыў даўно, але канкрэтна да яе стварэння ішоў з 2002 года, — зазначае аўтар кнігі мастак Юрась Малаш. — Вядома ж, збольшага — гэта мастацкі альбом. Але тут таксама можна знайсці і некаторую навуковую тэрміналогію, звязаную з інсціным (альбо наіўным) мастацтвам, а таксама спіс літаратуры па тэме. Кніга атрымалася сапраўды унікальнай, бо такіх спроб аб'яднаць першай паловы XX ст. на Беларусі яшчэ не было. Спадзяюся, выданне паспрыяе засяроджванню большай увагі да наіўа. А яна патрэбна! Бо ў нас гэты накірунак не карыстаецца папулярнасцю, у той час як за мяжой "наіўныя" дываны і малюнкі прадаюцца за добрыя грошы! Не хапае на Беларусі і свайго музея наіўнага мастацтва, які б, на мой погляд, змог стаць сапраўдным турыстычным цэнтрам. А пакуль у мяне ёсць задума прадастаўці асобнай выставай карціны, сабраныя ў кнізе, — падкрэсліў спадар Малаш.

Кніга атрымалася насамрэч арыгінальнай, і не толькі па змесце. Яна выдадзена на беларускай, рускай і англійскай мовах тыражом 1000 экзэмпляраў, разлічана не толькі на спецыялістаў у галіне культуры і мастацтвазнаўства, але і на ўсіх тых, хто цікавіцца жывапісам. Выпуск выдання зроблены пры фінансавай падтрымцы Мінскага абласнога выканаўчага камітэта і Заслаўскага гарадскога выканаўчага камітэта.

Сяргей ДУБОВІК

Юбілей «Вераска»

Маладзечна. Бібліятэка сямейнага чытання "Верасок" адзначыла сваё 45-годдзе. З гэтай нагоды была разгорнута пашыраная экспазіцыя пра багату на гістарычныя традыцыі Маладзечанішчыну.

Выстаўка мела назву "Маю гонар — служыць Радзіме" і прысвячалася мясцовым краязнаўцам. Прыкладам, дзякуючы Геннадзю Кахановскаму, гісторыку, пісьменніку, даследчыку, гараджане даведліся пра год першага ўпамінання пра Маладзечна — 1388-ы.

Мікола Ермаловіч — таксама славуца імя. Ён — ганаровы грамадзянін горада, узнагароджаны медалём імя Францыска Скарыны. Не застаўся па-за ўвагай і пісьменнік Мікола Капыловіч.

Апошні раздзел выстаўкі — у гонар сённяшніх даследчыкаў гісторыі краю, сярод якіх мясцовы краязнаўца, паэт Сяргей Цімошка, дзейнасць якога аказвае пазітыўны ўплыў на даследаванне роднай старонкі.

Іна КУБЛІЦКАЯ

3 перспектывай на будучае

Апошні дзень студзеня адзначыўся важнай падзеяй у культурным жыцці краіны. У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прайшло пасяджэнне калегіі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, падчас якога падводзіліся вынікі мінулага года, а таксама акрэсліваліся праблемы і перспектывы далейшага развіцця ўсіх тыпаў устаноў, падпарадкаваных міністэрству.

Культурныя дасягненні

Гадзінным дакладам аб галоўных выніках і дасягненнях развіцця беларускай культуры пасяджэнне адкрыў міністр культуры Рэспублікі Беларусь Уладзімір Матвейчук.

Самым значным дасягненнем мінулага года стала адкрыццё новага будынка НББ і новага корпуса Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі. Па словах міністра культуры, сёння галоўная бібліятэка краіны налічвае 45 тыс. чытачоў. Увогуле ў сетцы бібліятэк Міністэрства культуры значыцца 4215 устаноў, што складае 42 працэнты ад усіх падобных устаноў краіны. Гэта адпавядае нарматыўным патрабаванням ЮНЕСКА — 1 бібліятэка прыходзіцца на 2 тыс. чалавек.

У 2006-м свае дзверы для наведвальнікаў адчынілі чатыры новыя музейныя ўстановы — Гомельскі абласны музей вайсковай славы, Крупскі краязнаўчы музей, Музей-сядзіба Дзяржынава і Музей Тадэвуша Касцюшкі (Івацэвіцкі раён, Брэсцкая вобласць). Як і бібліятэкі, музеі будуць камп'ютэрызавацца, што павінна аптымізаваць іх працу.

Уладзімір Матвейчук зазначыў, што ў 2006-м на 25 працэнтаў вырас сярэдні заробак супрацоўніка сферы культуры і дасягнуў лічбы 473 тыс. рублёў. Болей за ўсіх зараблялі артысты, меней — бібліятэкары.

Уладзімір Фёдаравіч даў

станоўчую ацэнку мерапрыемствам, якія праходзілі ў межах года сельскай культуры. Новыя дамы рамястваў, філарманічныя пляцоўкі, клубы павінны паспрыяць адраджэнню сяла.

Па словах міністра, сёння ў краіне налічваецца 3838 устаноў клубнага тыпу, прычым 92 працэнты з іх знаходзяцца ў вёсках. Прааналізаваў іх работу, а таксама ўдасканальваў яе дапамог рэспубліканскі аглядальнік на лепшую клубную ўстанову.

Развіцццю тэатральнага мастацтва ў бягучым годзе павінна садзейнічаць канферэнцыя па тэатральнай крытыцы, па выніках якой плануецца выдаць аналітычны агляд, прысвечаны дзейнасці айчынных тэатраў.

Уладзімір Матвейчук засяродзіў увагу на стану ўсіх пакачковых працы кінапракатных арганізацый. Па яго словах, летась кіназалы Беларусі наведвала 13,9 млн. глядачоў. Гэта самая вялікая колькасць наведвальнікаў за перыяд 2001 — 2006 гг.

Станоўчая тэндэнцыя пазначылася і ў адукацыі — расце цікавасць да ВНУ і ССНУ культурнага профілю, уведзены новыя спецыяльнасці...

Планы і недахопы

Не ўсе даклады калегіі гучалі мажорна. Каб не было сорамна перад нашчадкамі за вынікі сённяшняй працы, неаднаразова ўздзімаліся праблемныя

пытанні, ставіліся задачы, прыводзіліся магчымыя шляхі іх вырашэння...

Чырвонай ніткай праз некалькі выступленняў прайшла тэма недахопу кваліфікаваных кадраў у правінцы. Намеснік прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь Аляксандр Косінец падчас свайго выступлення даручыў Уладзіміру Матвейчуку асабіста прааналізаваць працэс размеркавання маладых спецыялістаў у профільных ВНУ. Высвятляецца, што некаторыя былія студэнты не даязджаюць да месцаў размеркавання, значная колькасць выпускнікоў трапляе ў арганізацыі Мінска і Мінскай вобласці. І не дзіўна, бо на перыферыі не заўсёды створаны ўмовы для творчага развіцця маладых людзей, у іх нізкія заробкі і г.д. Павышэнне кваліфікацыі супрацоўнікаў таксама патрабуе ўвагі. Аляксандр Мікалаевіч прапанаваў дырэктару НББ Раману Матульскаму актыўна супрацоўнічаць і абменьвацца вопытам працы з бібліятэкарамі правінцы...

Распыленне дзяржаўных сродкаў таксама крытыкавалася Аляксандрам Косінцам. Не сакрэт, што культура ў асноўным трымаецца на датацыях, а таму дзяржава як інвестар зацікаўлена ў мэтазгодным укладанні грошай. Самае затратнае — рамонт і будоўля аб'ектаў культуры, якія таксама выклікае нараканні.

Цяжкай падаецца задача адраджэння беларускага кіно і Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм".

Сёлета запланавана шмат урачыстасцяў, прысвечаных 125-гадоваму юбілею Янкі Купалы і Якуба Коласа. З тае нагоды Аляксандр Косінец прапанаваў Міністэрству культуры прывесці ў належны стан Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы.

Па ідэі, юбілей павінен выклікаць актыўнасць беларускіх драматургаў, якія б ажыццявілі новыя пастаноўкі па творах славетных айчынных класікаў. Гэта часткова магло б вырашыць праблему недахопу ў рэпертуарах менавіта п'ес і спектакляў беларускіх аўтараў. Працаваць у гэтым накірунку будуць многія прадстаўнікі сферы культуры...

Сяргей ДУБОВІК
Фота аўтара

У САЮЗЕ ПІСЬМЕННІКАЎ БЕЛАРУСІ

3 увагай да рэгіёнаў

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі адбылася рабочая сустрэча старшыні СПБ М. Чаргінца з кіраўнікамі абласных і Мінскай гарадской арганізацый. Размова ў асноўным ішла пра сітуацыю ў рэгіёнах, пра ўзровень матэрыяльнай забяспечанасці ў структурных падраздзяленнях СПБ. Закранаўся і шэраг іншых пытанняў. Мікалай Чаргінец асабліваю ўвагу звярнуў на падпіску сябрамі СПБ дзяржаўных літаратурна-мастацкіх выданняў. Найперш — газеты "Літаратура і мастацтва", заснавальнікам якой таксама з'яўляецца і Саюз пісьменнікаў Беларусі.

Ул. інф.

На секцыі прозы

Кіраўніцтва Саюза пісьменнікаў Беларусі прыняло рашэнне аб узнагароджанні аўтараў лепшых кніг 2006 года. З гэтай нагоды падрыхтаваны тры статуэткі, якія будуць уручаны за лепшую кнігу прозы, паэзіі і дзіцячую. Прэтэндэнты, якія зоймуць другое і трэцяе месцы, атрымаюць грашовыя прэміі.

Напрыканцы студзеня адбылося другое пасяджэнне секцыі прозы, на якім разглядаліся і выбіраліся намінацыі на атрыманне прэміі "Кніга года". Удзельнікамі бюро секцыі прозы было вызначана сем прэтэндэнтаў: Уладзімір Гніламедаў — "Уліс з Прускі" (серыя "Проза XXI стагоддзя"), Анатоль Казлоў — "Юргон" (серыя "Проза XXI стагоддзя"), Наталля Голубева — "Радзімічы" (гістарычны раман), Алесь Марціновіч — "Свечка на золкім ветры" (2-ая кніга з серыі "Гісторыя ў асобах"), Ягор Коней — "Амерыканская адысея Тадэуша Касцюшкі" (серыя дэбют), Савелій Паўлаў — "Осторожно: глобалізм", Анатоль Андрэў — "Маргінал".

На атрыманне прэміі "Кніга года" секцыя прозы вызначыла тры прэтэндэнты. Па выніках галасавання першае месца займае кніга "Юргон" Анатолія Казлова, другое — "Уліс з Прускі" Уладзіміра Гніламедава, трэцяе аддадзена гістарычнаму раману "Радзімічы" Наталлі Голубевай.

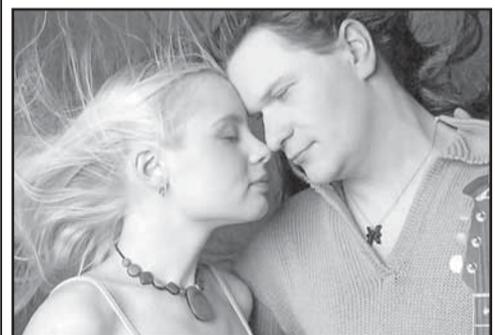
Для празаікаў гэта быў першы этап конкурсу. Пажадаем ім у такім жа складзе дайсці да фіналу і атрымаць заслужаную ўзнагароду. Аб далейшых выніках чытачы "ЛіМа" даведваюцца з наступных нумароў газеты.

Кацярына ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВАЯ

«А&К»: лепшае

Увесну 2006-га лаўрэаты пяці міжнародных конкурсаў Аляксандра і Канстанціна выпусцілі альбом "Автономная Навігацыя". Лепшыя з песень, прадстаўленыя на ім, а таксама кампазіцыі з папярэдніх дыскаў гэтага дуэта прагучалі ў аднайменнай сольнай праграме, з якой "А&К" тыздзень таму выступілі ў канцэртнай зале "Мінск". Публіка пачула знаёмыя напевы "My Galileo", "Пчолка", "Пара дамоў", "Святы Вечор" ды інш. За 8 гадоў творчасці дуэта выданы чатыры CD, адбыліся шматлікія замежныя гастролі, праведзены два сольныя канцэрты ў нашай сталіцы. Нядаўні, трэці, прайшоў з удзелам гітарыста Віктара Малчанова, скрыпача Карэна Карапецяна, выканаўцы на ударных Мікалая Белановіча, а таксама артыстаў гурта "OSIMIRA".

Я. КАРЛІМА

У памяць пра Макараву

У Доме культуры гарадскога пасёлка Старобін адбыўся вечар памяці народнай артысткі СССР Галіны Макаравай. Калектыў Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, дзе працавала актрыса, прывёз адну з новых пастановак — спектакль-рэквіем "Вечар" паводле аднайменнай п'есы А. Дударова. Галоўныя ролі выканалі заслужаныя артысты Беларусі Зінаіда Зубкова (Ганна), Аляксандр Падабед (Мікіта Гастрыйт), народны артыст краіны Мікалай Кірычэнка (Васіль Мульцік). Сярод глядачоў прысутнічалі дзеці Галіны Кліменцэўны Макаравай: дачка Таццяна Паўлаўна, сын Эдуард Іванавіч, вучні і педагогі навучальных устаноў Салігоршчыны, шматлікія землякі знакамітай актрысы тэатра і кіно.

Сяргей ЯКІМОВІЧ
Фота К. Дробава

Дні культуры Арменіі

Напрыканцы сакавіка ў Беларусі пройдуць Дні культуры Арменіі. Праведзеныя два гады таму Дні беларускай культуры ў Арменіі былі годна прадстаўлены лепшымі творчымі калектывамі з Беларусі. Таму цяпер армянскі бок мае намер шырока паказаць сваё жыццё. У прыватнасці, чакаецца, што ў Мінск прыедуць два армянскія тэатры, сярод якіх і тэатр пантэмімы. На беларускіх эстрадных пляцоўках выступяць лепшыя армянскія спевакі і танцоры. Плануецца таксама, што ў Беларусі пройдуць Дні армянскага кіно. Аматары мастацтва чакае сустрэча з цудоўнымі творамі вядомага армянскага мастака Акапа Акапяна.

Н.К.

Габрэйская кніга

На днях прайшла кніжная выстава ў Нацыянальнай бібліятэцы "Дні габрэйскай кнігі", арганізатарамі якой выступілі Пасольства Дзяржавы Ізраіль у Рэспубліцы Беларусь і выдавецтва ТАА "Мет" пры падтрымцы габрэйскіх арганізацый "Джойнт" і "Сохнут". У галерэі "Лабірынт" Нацыянальнай бібліятэкі

было прадстаўлена больш як дваццаць ізраільскіх выдавецтваў, якія друкуюць кнігі на іўрыце ды рускай мове, выдавецтвы рэлігійнай літаратуры.

"Габрэі — народ кнігі", — зазначыў надзвычайны і паўнамоцны перасол Дзяржавы Ізраіль у Беларусі Зусеў Бэн-Ар'е. Уся палітра габрэйскай

кнігі была прадстаўлена ў галерэі: ад рэлігійнай літаратуры да кухарскіх кніг. Частка экспазіцыі па заканчэнні выставы будзе перададзена ў дар Нацыянальнай бібліятэцы, а частка прэзентавана на выставе "Кніга Беларусі".

У межах "Дзён габрэйскай кнігі" адбылася фотавыстава знакамітых ізраільскіх фатографію Юліі Камісараф і Давіда Дэктара.

Праз два дні ў Ізраільскім культурна-інфармацыйным цэнтры

адбылася вечарына-прэзентацыя кнігі Этгара Керэта "Кіроўца аўтобуса, які хацеў стаць богам" (выдавецтва "Логвінаў", 2007). Гэта першая кніга ізраільскага пісьменніка з баранавіцкімі каранямі (бацька выхадзец з Беларусі), перакладзеная на беларускую мову. На жаль, сам аўтар не здолеў прыбыць на прэзентацыю, але прысутнічаў перакладчык кнігі Павел Касцюкевіч.

Таццяна КАРДАШЫНА

Агульны клопат сям'і і школы

У апошні дзень студзеня ў Мінскім гарадскім дзяржаўным інстытуце павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў адукацыі (МГДПКиПКА) прайшоў гарадскі бацькоўскі сход у форме інтэрнет-форуму на тэму "Сям'я і школа — партнёры ў фарміраванні здаровага ладу жыцця". Прыняць у ім удзел запрашаліся ўсе жадаючыя, хто неабыхавна ставіцца да праблем захавання і ўмацавання здароўя дзяцей.

Арганізатарамі мерапрыемства выступілі вышэй названая ўстанова адукацыі ды камітэт па адукацыі Мінгарвыканкама. Інтэрнет-форум ладзіўся ў рэжыме on-line на трох пляцоўках: у самім інстытуце, а таксама ў СШ № 131 і СШ № 145, адпаведна, Заводскага і Маскоўскага раёнаў сталіцы.

Як зазначыў рэктар МГДПКиПКА Аляксей Воранаў, агульнагарадскі бацькоўскі сход у такой форме праводзіцца ў другі раз (першы быў 25 кастрычніка мінулага года і прысвячаўся тэме "Ваша дзіця стала школьнікам"), але такія мерапрыемствы ва ўстанове плануецца зрабіць традыцыйнымі.

Прывітальнае слова ўдзельнікам мерапрыемства адраваў старшыня камітэта па адукацыі Мінгарвыканкама Уладзімір Шчэрба, у якім зазначалася, што правядзенне агульнагарадскіх бацькоўскіх сходаў у інтэрактыўнай форме дае магчымасць дыялогавага стасункаў, атрымання адказаў на хвалюючыя пытанні навучання і выхавання дзяцей, удзелу ў абмеркаванні актуальных праблем сталічнай адукацыі з прадстаўнікамі розных інстанцый адначасова.

Ва ўступным слове прарэктар па вучэбнай рабоце інстытута Зоя Падліпская падкрэсліла, што такая форма стасункаў дазваляе адказваць на пытанні, якія ставіць бацькоўская грамадскасць, у рэальным часе.

гарадскога Цэнтра здароўя, урач валеолаг Браніслава Гарэцкая, а таксама дырэктар СШ № 72 Аляксей Гародовіч, начальнік аддзела ідэалагічнай і выхаваўчай работы Упраўлення адукацыі Адміністрацыі Ленінскага раёна Вілена Муская, супрацоўнікі МГДПКиПКА: прарэктар па навуковай рабоце Святлана Пугач, загадчык кафедры педагогічнай псіхалогіі Лідзія Арлова і іншы.

На інтэрнет-форум для абмеркавання былі вынесены пытанні па наступных праблемах: (1) ад чаго залежыць, каб дзіця было па-

больш запатрабаванымі тэмамі і праблемамі былі № 3 — 153 зварота, № 6 — 126, № 8 — 121 зварот...

Увогуле ж, бацькоў і настаўнікаў хвалілі самыя разнастайныя пытанні ад школьнай мэблі, вітамінізацыі школьнікаў, кантролю па экалагічнай чысціні будаўнічых матэрыялаў, якія выкарыстоўваюць пры рамонце школьных кабінетаў, да перспектывы развіцця арганізацыі медыцынскай дапамогі ва ўмовах школы. Як ужо згадвалася, адказы давалі прадстаўнікі тых інстанцый, чыёй кампетэнцыі яны датычыліся. І адразу размяшчаліся на сайце ў Інтэрнеце.

Напрыклад, на запыт, ці магчыма прыцягнуць да прапаганды здаровага ладу жыцця ў СМІ зорак эстрады, палітыкаў, спартсменаў быў такі адказ: *магчыма і неабходна. Такая практыка ўжо існуе і патрабуе развіцця. Галоўнае, каб гэтыя самыя зоркі не з'яўляліся ў СМІ ў непрыстойнай выглядзе.* На пытанне пра тое, што, імкнучыся разгрузіць дзень школьніка, суботу зрабілі вучэбнай. Ці не лепей перанесці гэтыя 2—3 урокі на іншыя дні, каб у навучэнца быў дадатковы выхадны? — *6-дзённыя работы тыдзень толькі для навучэнцаў профільных класаў, ліцэяў ды гімназій, а агульнаадукацыйныя класы навучаюцца па 5-дзённы.*

Шмат хто з выкладчыкаў і бацькоў акцэнтаваў увагу на забароне рэкламы тытуневых вырабаў і піва, бо менавіта з піва, у большасці выпадкаў, і пачынаецца падлеткавы алкагалізм.

Усяго прыйшло па электроннай пошце больш як тысяча (!) пытанняў. Зразумела, што за абмежаваны ў часе інтэрнет-форум адказаць на ўсе пытанні, што былі заданыя — проста фізічна немагчыма. Але, як запэўнілі арганізатары мерапрыемства, ніводнае не застанецца па за ўвагай. У бліжэйшы час грунтоўныя адказы будуць змешчаны на сайце камітэта па адукацыі Мінгарвыканкама і МГДПКиПКА.

В. КАВАЛЁЎ

Фота К. Дробава

У склад групы на базе МГДПКиПКА ўваходзілі спецыялісты розных галін: начальнік упраўлення ідэалагічнай, сацыяльнай і выхаваўчай работы камітэта па адукацыі Мінгарвыканкама Андрэй Стрыгельскі, начальнік аддзела ідэалагічнай і выхаваўчай работы Галіна Балашова, начальнікі ўпраўлення (і аддзела) дашкольнай і агульнай сярэдняй адукацыі камітэта па адукацыі Мінгарвыканкама Зоя Халова (Таццяна Харужая), загадчык аддзела гігіены дзяцей і падлеткаў Мінскага гарадскога цэнтра гігіены і эпідэміялогіі Валянціна Жыхар, загадчык арганізацыйна-метадычнага аддзела

спяховым у вучобе і здаровым; (2) як дапамагчы дзецям палюбіць заняткі фізкультурай і спортам; (3) папярэджанне шкодных звычак у дзяцей і падлеткаў; значнасць асабістага прыкладу бацькоў; (4) школьнае харчаванне ў руках дарослых, а таксама (5) рабочы дзень школьніка; (6) санітарна-гігіенічныя нормы на паперы і ў жыцці; (7) пашпарт здароўя ды (8) становаўчыя эмоцыі: іх уплыў на здаровы лад жыцця.

Як паказала статыстыка, най-

Падведзены вынікі Нацыянальнага адборачнага тура "ЕўраФэст". У гэтым годзе на конкурсе "Еўрабачанне-2007" Беларусь прадставіць Дзмітрый Калдун. Раішэнне журы было аднагалосным...

Беларускі Калдун

Для знаўцаў перамога Калдуна не стала нечым звышнатуральным — малады таленавіты хлопец, выпускнік "Фабрыкі зорак-6", вельмі папулярнага Дзімы Білана, мае пэўны вопыт выступленняў на поп-сцэне. Аднак інтэрнет-форумы змяшчалі самыя розныя выказванні і пра іншых прэтэндэнтаў таксама. Дзіяна Гурыцкая — добрая сяпавачка. Многія і не раз маглі ацаніць яе сяпавачкі здольнасці. Яна ўмее падаць сябе на сцэне, нягледзячы на праблемы са зрокам. Але "Чаму расіянка паедзе ад Беларусі? Хіба ў нас сваіх залатых галасоў не хапае?" — па логіцы рэчаў, нягледзячы на ўсе сімпатыі, яе кандыдатура адпала сама сабой...

Між іншым, галасоў у Беларусі хапае. Ёсць Пётр Ільфімаў, Руслан Аляхно, Іна Афанасьева, Алеся... Спіс можа доўжыцца! Вось чаму кіраўнік праекта "ЕўраФэст" Аляксандр Ціхановіч на адной з прэс-канферэнцый выказваў здзіўленне адносна адсутнасці вядомых асоб прафесійнай эстраднай сцэны Беларусі на адборачных канцэртах "ЕўраФэсту". Але не будзем меркаваць пра тое, што магло быць — прааналізуем тое, што ёсць.

Задорны "The Project" з пункта гледжання журы не дацягваў. Некаторыя пастаяльцы буйных беларускіх інтэрнет-форумаў былі больш катэгарычнымі: "проджэкты" запалілі залу, але... Для першай спробы дайсіці да фіналу маладому, адносна невядомаму шырокаму слухачу калектыву — ужо прэстыжна!

Выбар Калдуна быў прадказальным. Аўтары песні-пераможцы "Work youг

magic" — Філіп Кіркораў, які дапамагаў Дзіму ў нялёгкім штурме конкурсных вяршынь, і Карэн Кавалеран. Дарэчы, спадар Кавалеран напісаў словы для песні Білана "Never let you go", з якой расійскі спявак заняў другое месца на "Еўрабачанні-2006".

Як бачна па назве песні і прозвішчы спевака — беларусы сёлета спадзяюцца на поспех, а над тым, каб гэта стала рэальнасцю, яшчэ дзвядзецца папрацаваць. У нашай краіне адборачны тур завяршыўся амаль за чатыры месяцы да правядзення паўфіналу "Еўрабачання-2007" у Хельсінкі. Калдуну па логіцы рэчаў павінна хапіць часу і для шліфоўкі канчатковага варыянта сваёй кампазіцыі, работе над нумарам, раскрутцы песні на еўрапейскіх радыёстанцыях.

Калісьці АВВА ўзяла Еўропу арыгінальнай формулай "2 дзяўчыны+2 хлопцы". Руслана паказала прыклад задорных "дзікіх танцаў", дзе песня цесна пераплялася з шоу. Lordi "напалохалі" нефарматнай песняй і непадобнымі ні на чые касцюмамі... Менавіта ўжо сёння Д. Калдуну і яго камандзе трэба падумаць, як вылучыцца на агульным фоне.

Ці зможа зачараваць Дзіма Калдун гарэзліваю Еўропу, стане вядома ў маі...

Уладзімір ШУТАВЕЎ

Нашы землякі ў Літве

Хутка ў Згуртавання беларускіх грамадскіх аб'яднанняў Літвы, магчыма, з'явіцца ўласнае друкаванае выданне. Ва ўсякім разе, кіраўнікам гэтай структуры належыць вывучыць магчымасці выдання сваёй СМІ — першапачаткова на базе ўжо вядомага інфармацыйнага бюлетэня. Выхад у свет апошняга ажыццяўляецца пры падтрымцы зацікаўленых ведамстваў Беларусі і Літвы. Летась былі выдадзены два такія нумары, на сёлета запланавана тры выпускі бюлетэня. Акрамя таго, плануецца стварэнне інтэрнет-сайта аб'яднання.

Праблема новага друкаванага органа ў шэрагу іншых, прадуманых праектаў пратакола аб супрацоўніцтве, абмяркоўваліся падчас студзенскага візіту беларускай дэлегацыі на чале з упаўнаважаным па справах рэлігій і нацыянальнасцей Л. Гулякам у Літву ў Рэспубліку. Тады ж адбыліся сустрэчы з міністрам культуры Літвы Рэспублікі Й. Ючасам і кіраўніцтвам самакіравання г. Вільнюса на чале з віцэ-мэрам В. Карчаўскасам. Абмяркоўваліся пытанні далейшай падтрымкі беларускіх арганізацый у Літве. Паводле дадзеных перапісу насельніцтва 2001 года на тэрыторыі суседняй краіны пражывалі 42,5 тысячы этнічных беларусаў.

— Беларусы ўяўляюць для Літвы карэнны этнас, месцамі іх кампактнага пражывання з'яўляюцца Вільнюс, Шальчынскі, Швянчонскі і Варэнскі раёны, таксама гарады Вільнюс, Вісагінас, Друскінінкай, Клайпеда, Шаўляй, Панявжыс, Каўнас, — паведамілі ў беларускім апарце ўпаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцей. — У Літве зараз зарэгістраваны 23 грамадскія арганізацыі нашых суайчыннікаў, 17 з іх аб'ядналіся ў названае згуртаванне. Акрамя ўсяго, у Вільнюсе функцыянуе дзяржаўная сярэдняя школа імя Ф. Скарыны з беларускай мовай навучання. У школе ёсць літаратурна-мастацкі музей, ладзіцца шмат культуралагічных імпрэз. Гэтым разам, наведваючы навучальную ўстанову, беларуская дэлегацыя перадала для яе творчага калектыву беларускія нацыянальныя строі.

Працікол аб супрацоўніцтве паміж апаратам упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцей Рэспублікі Беларусь і дэпартаментам нацыянальных меншасцяў і эміграцыі пры ўрадзе Літвы падпісваецца штогод у адпаведнасці з міжведамасным пагадненнем. Пасля абмеркавання і дапрацоўкі праекта дакумент хутчэй за ўсё будзе падпісаны падчас візіту ў нашу краіну ў сакавіку генеральнага дырэктара дэпартаменту нацыянальных меншасцяў і эміграцыі пры ўрадзе Літвы А. Пятраўскаса.

Ірына ТУЛУПАВА

Якуб Колас і Нясвіж

У 1898 годзе Нясвіжская настаўніцкая семінарыя яшчэ не магла і ўявіць, што прыхадушы з суседняй Стаўбцоўшчыны 16-гадоваы юнак Кастусь Міцкевіч стане ў будучым народным пэтам Беларусі Якубам Коласам і сама яна такім чынам увойдзе ў гісторыю айчынай літаратуры. Не ведала семінарыя і таго, што яе навучэнцы разам з К. Міцкевічам збіраць пазней настаўніцкі з'езд, які высачаць царскія ахоўнікі і арыштуюць змоўшчыкаў, а яго ўдзельнікі стануць прататыпамі хрэстаматыйнай коласаўскай трылогіі "На ростанях".

Менавіта ў семінарыі будучы класік беларускай літаратуры шырока пазнаёміўся з творчасцю А. Пушкіна, М. Лермантава, М. Някрасава, М. Кальцова, І. Тургенева, М. Гогаля, Л. Талстога, А. Міцкевіча, Т. Шаўчэнкі.

Кнігі са збору бібліятэкі Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі, іншыя цікавыя дакументы, звязаныя з вучобай у ёй пісьменніка, і яго асабістыя рэчы з фонду сталічнага музея і склалі аснову экспазіцыі выстаўкі "Пад небам Коласа: Нясвіж у жыцці паэта", якая адкрылася нядаўна ў мясцовай мастацкай галерэі. Шырока прадстаўлены тут і карціны мастакоў, прысвечаныя сьляхнаму сыну зямлі беларускай. Сярод іх — работы У. Стальмашонка, Я. Ціхановіча, У. Сулкоўскага, У. Рамановіча, В. Вярсоцкага, А. Гурскага, В. Вальнца і іншых майстроў выўленчага мастацтва.

Адкрыў жа выстаўку старшыня Нясвіжскага райвыканкама Ігар Маркар. Цёпла сустрэлі прысутныя сыны Якуба Коласа Міхась Канстанцінавіч, які сказаў некалькі слоў пра бацьку і натхнёна прачытаў урывак з пазмы "Новая зямля". Затым выступілі іншыя госці з Мінска — дырэктар Літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Зінаіда Камароўская, лаўрэаты Дзяржаўнай прэміі Беларусі Анатоль Вярцінскі і Генрых Далідовіч, паэты Іван Гальпяровіч і Анатоль Зэкаў.

Выстаўка "Пад небам Коласа: Нясвіж у жыцці паэта" будзе адкрыта для ўсіх жадаючых наведваць яе да 4 сакавіка.

Анатоль ЗАРЭЦКІ

Раство вачыма дзяцей

«Рождественский альбом» — выстава пад такой назвай праходзіла на пачатку студзеня ў выставачнай зале цэнтральнай гарадской бібліятэкі г. Барысава. Сярод арганізатараў — дзяржаўная ўстанова адукацыі «Навучальна-педагагічны комплекс «Дзіцячы сад-школа № 24 з эстэтычным накірункам» і цэнтральная гарадская бібліятэка г. Барысава.

Экспазіцыю выставы склалі творы навучэнцаў і педагогаў эстэтычнага аддзялення вышэйгадзенай школы, у тым ліку малюнкi, акварэлі на тэмы рэлігій, Раства, Калядных святаў, іконы, вырабы з лазы, керамікі, дрэва. Асобнай часткай экспазіцыі былі прадстаўлены вынікі дзейнасці даследчыцкага гуртка «Святнікі Беларусі», які працуе пры ДСШ-24 і якім кіруе выкладчык праваславаўскага краязнаўства Уладзімір Вяцкі. На стэндах выставы наведальнікі маглі пабачыць фотаздымкі храмаў Барысава і раёна, дзямкі і спісы згубленых святын барысаўскай зямлі, краявіды Беларусі, дзве карты Барысаўскага раёна, на адну з якіх нанесены храмы, што дзейнічалі раней, на другой — цэрквы, якія дзейнічаюць зараз. Цэнтральнае месца ў экспазіцыі займае зробленая рукамі дзяцей з лазы, гліны, сена і тканіны батлейка.

Дырэктар барысаўскай ДСШ-24 Наталія Белікава адзначыла, што мэта духоўна-маральнага выхавання навучэнцаў — звярнуцца да хрысціянскіх традыцый, не забыць сваіх каранёў, зразумець, адкуль мы родам, раскрыць у сабе ўсе тое светлае, добрае, што закладзена ў чалавеку ад Бога, выхавань у дзіцяці маральныя якасці, якія дапамогуць яму не спатыкнуцца ў жыцці і быць цэльнай натурай, арыентаванай на поспех.

Анатоль МАЗГОЎ

«Трэба распрацаваць прыярытэтныя напрамкі кнігавыдавецкай дзейнасці»

— Станіслаў Антонавіч, вы з'яўляецеся шматграннай, каларытнай асобай, вядомым грамадскім і дзяржаўным дзеячам Беларусі. Я мяркую, чытачам будзе цікава даведацца з першых вуснаў: хто вашы бацькі, у якіх умовах вам давялося расці і выхоўвацца?

— Я ніколі не лічыў і не лічу сябе вядомым грамадскім і дзяржаўным дзеячам, проста ўсё жыццё стараўся сумленна і якасна працаваць на розных пасадах...

Нарадзіўся я 5 лютага 1945 года ў вёсцы Андрушы Уздзенскага раёна Мінскай вобласці. Да вайны мае бацькі жылі і працавалі ў Гомелі, а пасля вайны пераехалі ў вёску, з якой паходзіў бацька. Яны працавалі ў калгасе і выхоўвалі пяцёра дзяцей, дарэчы, адных сыноў.

Бацькі з раніцы да вечара былі заняты цяжкай фізічнай працай. Час быў нялёгкі, толькі што адгрымела вайна. Не было чаго есці, апрагнуць. Каб неяк пракарміцца ды купіць сякую-такую вопратку, я памятаю, збіралі калгасную бульбу пасля таго, як яе выбяруць, раніцай, яшчэ да школы, хадзілі ў грыбы. І зараз стаіць перад вачыма: цёмна, туман, мы з бацькам ідзем у лес. Я павінен паспець вярнуцца, паснедаць і бегчы ў школу. Збіралі грыбы, сушылі, і бацька вазіў іх прадаваць у Мінск.

Памятаю: іду ў школу, ужо іной ляжыць на траве і дрэвах, а я босы... Не было абутку і грошай на яго...

— Як можна меркаваць, у пастаянных клопатах і напружанай працы праходзілі і вашы далейшыя жыццёвыя этапы...

— Пасля заканчэння дзевяці класаў сярэдняй школы я вучыўся ў Мінскім прафесійна-тэхнічным вучылішчы паліграфістаў, служыў у арміі, працаваў друкар-м. Затым паступіў у Маскоўскі паліграфічны інстытут (зараз Універсітэт друку Расіі), дзе атрымаў спецыяльнасць інжынера-эканаміста паліграфічнай вытворчасці, працаваў майстрам, начальнікам аддзела матэрыяльна-тэхнічнага забеспячэння друкарні выдавецтва ЦК КПБ. Пасля была работа на пасада спачатку інструктара, а пазней загадчыка сектара друку кіраўніцтва справамі ЦК КПБ, калі я адказваў за дзейнасць выдавецкай галіны, паліграфічных прадпрыемстваў тагачаснай партыйнай сістэмы. Ёй я аддаў больш за сем гадоў свайго жыцця і быў прызначаны першым намеснікам старшыні Дзяржаўнага камітэта па друку БССР. Працуючы, дарэчы, на працягу пятнаццаці гадоў, у Дзяржаўным камітэце па друку (Міністэрстве інфармацыі, Міністэрстве культуры і друку, зноў Дзяржаўным камітэце па друку, зноў Міністэрстве інфармацыі Беларусі — у такой паслядоўнасці мянялася назва), мне давялося непасрэдна і актыўна займацца справамі паліграфіі, выдавецкай дзейнасці і кнігараспаўсюджвання, арганізацыяй працэсу праходжання кнігі ад аўтара да спажыўца. Прычым — ва ўмовах вядомай перабудовы, ломкі грамадскіх каштоўнасцей, фактычнага развалу эканомікі, разрыву сувязей і г.д.

— Станіслаў Антонавіч, якія падзеі і людзі паўплывалі на працэс станаўлення і развіцця вашых чалавечых і асобных якасцей? Каму ці чаму вы лічыце сябе асабліва абавязаным?

— Ёсць такая пагаворка: калі нешта ў цябе атрымалася, то гэта дзякуючы бацькам, а калі не атрымалася, то вінаваць толькі сябе. Усё тое лепшае, што ў мяне ёсць, несумненна, ад бацькі і ма-

ці, самых блізкіх і дарагіх людзей. У нашай сям'і заўсёды панавалі павага, узаемаразуменне, давер, шчырасць, цэплыня. Якраз там сфарміраваліся мае адносіны да людзей, асабліваці паводзіны ў калектыве, такія якасці, як адкрытасць, абавязковасць, прынцыповасць.

Я працаваў і вучыўся ў сваіх старэйшых калег і таварышаў, настаўнікаў, вядомых кіраўнікоў. Напрыклад, у дырэктара выдавецтва ЦК КПБ Пятра Андрэевіча Царова, загадчыка аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КПБ Савелія Яфімавіча Паўлава, які мяне накіраваў на працу ў Дзяржаўны камітэт па друку, у старшыні Камітэта, выдатнага чалавека і таленавітага арганізатара выдавецкай справы Міхаіла Іванавіча Дзяльця.

— Вы тэарэтычна і практычна займаліся арганізацыйна-эканамічнымі праблемамі павышэння эфектыўнасці выдавецка-паліграфічнага комплексу ва ўмовах пераходу да рынкавых адносін, паспяхова абаранілі кандыдацкую дысертацыю на гэтую тэму. У якім стане знаходзіцца наша кнігавыдавецкая сфера?

— Сёння дзяржаўныя выдавецтвы, у сваёй большасці, знаходзяцца ў надзвычай складаным становішчы, калі не сказаць горш. Вялікія рэшткі нерэалізаванай выдавецкай прадукцыі, неплацяжы паліграфістам за надрукаваныя кнігі, адсутнасць неабходных фінансавых сродкаў для ажыццяўлення сваёй дзейнасці і, самае галоўнае, адсутнасць перспектывы. Складанасць у тым, што нашы выдаўцы працуюць ва ўмовах жорсткай канкурэнцыі з расійскімі выдаўцамі. У Расіі ў мінулым годзе выпушчана звыш сямідзесяці тысяч назваў кніг па ўсіх тэматычных накірунках і практычна ўсе яны прадстаўлены на паліцах кнігарань Беларусі. У поўным асартыменце кнігі расійскіх выдаўцоў складаюць больш за 90 працэнтаў, на долю нашых выдаўцоў застаецца толькі каля 10.

Складанае становішча і на паліграфічных прадпрыемствах. Складанасць заключаецца ў тым, што Беларусь мае лішак паліграфічных магутнасцей. Сёння толькі каля 20 працэнтаў з іх задыяктычаны на пакрыццё патрэб самой рэспублікі, астатнія выкарыстоўваюцца расійскім рынкам. Напрыклад, паліграфічны камбінат імя Якуба Коласа амаль цалкам працуе на адно з буйнейшых расійскіх выдавецтваў АСТ, больш чым на 30 працэнтаў сваіх патэнцыяльных магчымасцей

Важнай сферай грамадска-культурнага жыцця Беларусі з'яўляецца сфера кнігавыдавецкай дзейнасці, паліграфічнай вытворчасці, кніжнага рынку. Асабліваю роллю яна набывае сёння, на этапе навішай гісторыі, у перыяд пераацэнкі духоўных каштоўнасцей, камерцыялізацыі сацыяльных адносін, выпрацоўкі і развіцця дзяржаўнай ідэалогіі, росту значэння адукацыі, інтэлектуальнай працы асобы і інш. Наша гутарка — з вядомым і аўтарытэтным дзеячам гэтай сферы, таленавітым арганізатарам выдавецка-паліграфічнага комплексу і кніжнага гандлю Беларусі Станіславам Нічыпаравічам. Інжынер-эканаміст паліграфічнай вытворчасці па спецыяльнасці, Станіслаў Антонавіч доўгі час працаваў загадчыкам сектара друку ЦК КПБ, першым намеснікам старшыні Дзяржкамвыда, міністра інфармацыі рэспублікі, зараз з'яўляецца намеснікам дырэктара "Выдавецкага дома "Беларуская навука". Да таго ж гэта цікавы і самабытны чалавек з багатым і разнастайным светам інтарэсаў і захапленняў.

аддадзена выкананню заказаў расійскіх кнігавыдаўцоў фабрыкай каляровага друку...

— Добра гэта ці кепска?

— З аднаго боку, добра, прадпрыемства працуе, людзі атрымліваюць зарплату, а з другога... Настолькі жорсткая канкурэнцыя ўсталявалася зараз на рынку паліграфічных паслуг і тавараў, што нам вельмі складана канкураваць па цэнах з паліграфістамі бліжняга замежжа. Справа ў тым, што мы не можам усталяваць такія цэны, якія б забяспечвалі аднаўленне паліграфічнай тэхнікі. Нашы прадпрыемствы працуюць на састарэлым абсталяванні, напрыклад, па друкарскіх машынах мы маем больш за 80 працэнтаў зносу асноўных фондаў. Паліграфічны камбінат імя Якуба Коласа функцыянуе з рэнтабельнасцю дзесьці 3 — 5 працэнтаў (дзякуючы Богу, што не з'яўляецца стратным), адсюль — невысокая зарплата супрацоўнікаў, што абвастрае праблему забеспячэння прафесійнымі кадрамі. А аднаўляцца за кошт уласных сродкаў немагчыма.

З мэтай дасягнення большай эфектыўнасці кнігавыдавецкай дзейнасці, вы ведаеце, мы пайшлі нааб'яднанне некаторых выдавецтваў. Справа ў тым, што ў новых грамадска-сацыяльных умовах істотна змяніліся адносіны спажыўца да кнігі як да тавару. Калі раней кнігі выдаваліся вялікімі тыражамі і хутка разыходзіліся, то сёння па шэрагу аб'ектывных і суб'ектывных прычын яны не заўсёды аказваюцца запатрабаванымі, неабходнымі і абавязковымі. На сучасным этапе эканоміка патрабуе выпускаць кнігі столькі, колькі іх можна прадаць. Таму што гэта зваротныя сродкі, зарплата і інш.

— Наколькі прадуктыўным аказалася аб'яднанне выдавецтваў?

— Я вам шчыра прызнаюся, вялікай прадуктыўнасці не атрымалася. Нам не ўдалося знайсці тых кіраўнікоў, якія б у новых эканамічных умовах змаглі налазіць эфектыўную вытворчасць кнігі. Не было падрыхтаваных спецыялістаў, умелых арганізатараў, людзей з прадпрымальніцкім мысленнем, глыбокім веданнем асаблівацей рынкавай эканомікі, усяго працэсу праходжання кнігі. Ды і адкуль яны маглі ўзяцца, хто іх мог падрыхтаваць?..

Аб'яднанне выдавецтваў на тым этапе дазволіла нам стрымаць працэс развалу выдавецкай галіны.

У сферы выдавецкай дзейнасці, паліграфіі, кнігагандлю на дзяржаўным узроўні прымалася

шмат розных дакументаў, пастаноў з тым, каб яна адпавядала патрабаванням часу. Адкрылі прыватныя выдавецкія прадпрыемствы, увялі ліцэнзаванне і інш., але справа не вельмі зрушылася з месца.

— Дык што трэба зрабіць для таго, каб наша выдавецкая сфера працавала больш эфектыўна і вынікова?

— Калі я працаваў у Міністэрстве інфармацыі, мы падрыхтавалі неабходныя прапановы і быў падпісаны Указ Прэзідэнта аб дзяржаўнай падтрымцы выдавецкай сферы. Ён працаваў паўтара года. Тады нашы выдаўцы атрымалі вялікую аддушыну: яны былі вызвалены ад падаткаў, на льготных прынцыпах выпускалі сацыяльна значную, у тым ліку беларускамоўную літаратуру і інш. Пасля заканчэння тэрміну дзеяння Указа Прэзідэнта выдавецкая сфера зноў стала функцыянаваць на агульных умовах гаспадарчай дзейнасці Беларусі. Захавалася толькі дзяржаўная падтрымка ў выглядзе субсідый на выпуск вызначаных тэматычных накірункаў літаратуры. Натуральна, гэтага недастаткова.

Настаў час распрацаваць дзяржаўную праграму развіцця нацыянальнага кнігавыдання, якая павінна прадугледжваць увесь спектр нашай кнігавыдавецкай дзейнасці. Гэта мусяць быць не проста набор пэўных мерапрыемстваў, што могуць выконвацца, а могуць і не выконвацца. Трэба распрацаваць навукова-абгрунтаваную стратэгічную праграму, якая павінна быць шчыльна ўвязана з развіццём іншых галін народнай гаспадаркі Беларусі — эканомікай, культурай, адукацыяй, сацыяльнай сферай. Яна мусяць не толькі ўключаць у сябе дзяржаўную матэрыяльна-фінансавую падтрымку, але і арганізацыйныя пытанні, вызначаць прыярытэты ў выпуску кніжнай прадукцыі, тэматычныя напрамкі, льготы для сацыяльна значнай літаратуры, беларускамоўных выданняў. Яна павінна ўключаць у сябе распрацаваныя спецыялістамі навукова-абгрунтаваныя праекты. Сёння мы ўдзяляем вялікую ўвагу навішай гісторыі Беларусі, даследаванню сучасных сацыякультурных працэсаў, развіццю дзяржаўнай ідэалогіі і г.д., а кнігавыдавецкая дзейнасць у ажноўленні гэтых задач мусяць быць на першым месцы. Зразумела, дадзена праграма павінна прадугледжваць развіццё самой матэрыяльна-тэхнічнай базы выдавецкай галіны, забеспячэнне

яе прафесійнымі кадрамі і інш.

— Станіслаў Антонавіч, хто павінен распрацаваць гэтую праграму?

— На мой погляд, па ініцыятыве Міністэрства інфармацыі і з яго непасрэдным удзелам гэтую праграму магло б распрацаваць аддзяленне гуманітарных навук і мастацтваў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Таму што праграма развіцця нацыянальнага кнігавыдання павінна грунтавацца на глыбокіх навуковых даследаваннях, улічваць патрэбы ідэалогіі, адукацыі, культуры. Само Міністэрства інфармацыі можа скласці пэўны план мерапрыемстваў па ўдасканаленні дзейнасці кнігавыдавецкай галіны (што сёння і зроблена), але ён будзе мець ведамасны, міністэрскі статус. Дзяржаўная праграма зацвярджалася б Прэзідэнтам ці старшынёй урада, яе выкананне прадугледжваў бы дзяржаўны бюджэт, яно было б абавязковым для ўсіх устаноў і арганізацый. Там было б усё: што трэба рабіць, каму і калі... Паўтараю, гэта павінна быць навукова-абгрунтаваная, мэтавая, стратэгічная праграма, яна будзе працаваць на развіццё ўдасканаленне ўсяго выдавецка-паліграфічнага комплексу Рэспублікі Беларусь, які ўключае ў сябе выдавецтвы, паліграфічныя прадпрыемствы і кніжны гандаль. Прыкладна такая праграма нядаўна прынята ў Расіі...

— Скажыце, калі ласка, а якія выдавецкія праблемы найперш павінна вырашыць гэтая праграма?

— Нам трэба распрацаваць прыярытэтныя напрамкі кнігавыдавецкай дзейнасці, разабрацца ў тым, што неабходна друкаваць. Відаць, гэта могуць быць пэўныя выдавецкія серыі: нацыянальная спадчына, зборы твораў пісьменнікаў, асобныя творы вядучых сучасных аўтараў, якія глыбока асэнсоўваюць актуальныя праблемы сённяшняга дня і інш.

— Але ж такія праекты ажыццяўляюцца: выдаецца збор твораў М. Танка ў 13 тамах, з наступнага года будзе выходзіць ужо падрыхтаваны збор твораў Якуба Коласа ў 20 тамах, распрацоўваецца канцэпцыя выдання збору твораў І. Шамякіна ў 23 тамах...

— Яны выходзяць разрознена, а не ў адзведнасці з доўгатэрміновай праграмай, якая прадугледжвае фінансаванне іх падрыхтоўкі, выдання і распаўсюджвання. Далей усялякую працаваць нельга, гэта нявыгадна для дзяржавы. Сёння выдавец не ведае, дадуць яму грошы ці не дадуць, знойдзе ён што сам ці не знойдзе. Сам ён, без дапамогі навукоўцаў, кваліфікаваных спецыялістаў, грунтоўна распрацаваць дзяржаўны заказ не можа. У нас жа як адбываецца: выпусціў кнігу — пойдзе яна ці не пойдзе, як пойдзе... Ці патрэбна было яе выпускаць... Я цвёрда перакананы: у гэтай сферы павінна быць выразная дзяржаўная палітыка.

— Станіслаў Антонавіч, вы працавалі начальнікам аддзела забеспячэння і збыту друкарні Выдавецтва ЦК КПБ, загадчыкам сектара кіраўніцтва справамі ЦК КПБ, першым намеснікам старшыні Дзяржкамвыда БССР, намеснікам міністра культуры і друку, першым намеснікам міністра інфармацыі Беларусі, зараз з'яўляецеся намеснікам дырэктара "Выдавецкага дома "Беларуская навука". Скажыце, калі ласка, якімі прынцыпамі і прыёмамі карыстаецеся вы пры вырашэнні складаных вытворчых і жыццёвых праблем і супярэчна-

сцей? У чым заключаюцца галоўныя асаблівасці вашай метадыкі працы з людзьмі?

— Чалавек жыве ў грамадстве, знаходзіцца ў пастаянных уззаемаадносінах з людзьмі. Маёй заўсёднай апорай былі кіраўнікі прадпрыемстваў, як правіла, людзі адказныя, дзелавыя, сапраўдныя прафесіяналы, знаўцы сваёй справы. Мы сустракаліся не толькі на афіцыйных пасяджэннях, напрыклад, на калегіі, але і ў неформальных абставінах, падчас адпачынку. Я бачыў: да аднаго трэба заўсёды ставіцца патрабавальна, строга, сцвёрда, а ў адносінах з другім болей спрацоўвае дабрыня, мяккасць, далікатнасць. Трэба ўмець выклікаць чалавека на шчырасць і праўду. А калі ты будзеш дзейнічаць па прынцыпе: я, начальнік, сказаў і ідзі выконвай, гэтага не атрымаецца, а таму не будзе і эфектыўнага вытворчага працэсу.

Перш чым прыняць нейкае рашэнне, я лічыў патрэбным параіцца з чалавекам ці цэлым калектывам, ускосна апрабаваць пэўную ідэю на тым, хто падрыхтаваны, добра ведае сутнасць праблемы. Да кожнага чалавека трэба шукаць індывідуальны падыход, улічваць асаблівасці яго прафесіяналізму, асабістага жыцця, настрою, схільнасцей і сімпатыі.

— Што б вы маглі сказаць пра месца і ролю ў грамадска-сацыяльным і культурным жыцці Беларусі гуманітарных навук, у прыватнасці, мовазнаўства, літаратуразнаўства, гісторыі і інш.?

— Не ведаючы гісторыі свайго народа, нельга прафесійна гаварыць пра яго дзяржаўнасць і краіну ў цэлым. Вывучэнне гісторыі мае вялікае значэнне не толькі для развіцця нашага грамадства, але і для наладжвання добрасуседскіх адносін Беларусі з іншымі краінамі. Што датычыць беларускай мовы і літаратуры, то мы, натуральна, павінны падтрымліваць іх, рабіць усё магчымае для развіцця мовазнаўства і літаратуразнаўства як навук. Нашым занедабаванам прадугледжана функцыянаванне двухмоўя, але ж мы бачым, якое ў нас выкарыстанне моў на практыцы. Любая мова — гэта здабытак сусветнай супольнасці. Распрацоўшчыкі дзяржаўнай праграмы, пра якую мы гаварылі, абавязкова павінны прадугледзіць і моўны аспект.

Вось у нас працуюць інстытуты мовазнаўства, літаратуры, гісторыі, філасофіі і г.д., а часопіс — “Весці НАН Беларусі. Серыя гуманітарных навук” — выдаецца агульна для ўсіх. Я лічу, што нам трэба выпускаць спецыялізаваныя часопісы, адпаведныя кожнаму ці амаль кожнаму навуковаму профілю. Калі я цікаўлюся, напрыклад, мовазнаўствам, то чаму павінен купляць увесь часопіс?..

Без належнага развіцця гуманітарных навук не змогуць эфектыўна і вынікова развівацца і тэхнічныя навукі, бо першаступеннай задачай дэмакратычнага грамадства з’яўляецца выхаванне гарманічна развітай, духоўна багатай асобы. Нядаўна выйшла кніга акадэміка П.Г. Нікіценкі “Неасферная эканоміка і сацыяльная палітыка”, у якой сцвярджаецца думка аб тым, што галоўнае, каб развіваўся чалавек, а ўслед за ім будзе развівацца і грамадства.

— Якое месца ў вашым жыцці займае культура, мастацтва, літаратура? Каго вы любілі ці любіце чытаць з беларускіх пісьменнікаў? Чаму?

— У сувязі з тым, што мне доўгі час давялося працаваць у выдавецкай сферы, я добра знаём з нашай класікай, творами сучасных беларускіх пісьменнікаў. Калі мне цяжка, калі я не знаходжу паразумення ў поглядах на развіццё пэўнай з’явы ці працэсу на высокім узроўні, на памяць заўсёды нагортваюцца радкі

Якуба Коласа з паэмы “Новая зямля”:

*Згарыць яна няхай такая
І служба гэта, і пасада,
Гэта крыўда, і гэта здрада,
І гэта панская адплата!..
Няхай яна будзе праклята!..
— Міхал тут плюнуў,
завярнуўся —
Хоць раз, ды добра
агрызнуўся!*

Мне вельмі падабаецца Якуб Колас. Усё апісанае ім у паэме “Новая зямля” я ўспрымаю як сваё, роднае, дарагое. Можна, таму, што нарадзіўся на вёсцы, дзяцінства прайшло на ўлонні Нёмана...

Я чытаў і чытаю творы І. Шамякіна, сустракаўся з пісьменнікам, па меры сваіх сіл і магчымасцей дапамагаў яму.

Мне заўсёды было цікава назіраць за пісьменнікамі, гутарыць з імі. Мяне інтрыгавала вялікая таямніца: як гэта яму ўдаецца — пісаць вершы, паэмы, раманы — творы, якія чытаюць тысячы, мільёны людзей... Вось мы працавалі разам з А. Бутэвічам. Калі ён гаворыць, словы літаральна льюцца, плывуць. У яго беларуская мова, як музыка.

Разам з тым, у творчых людзей ёсць свая слабасць: яны кепска разбіраюцца ў эканамічных, гаспадарчых пытаннях. Для іх гэта такая праблема, як для мяне напісанне мастацкага твора.

Я шмат для сябе атрымаў, калі нас аб’ядналі ў Міністэрства культуры і друку. Тады давялося больш глыбока пазнаёміцца з асаблівасцямі развіцця культуры, яе характэрнымі праблемамі. Я хадзіў у тэатры, на выстаўкі, канцэрты. Калі гаварыць пра сучасную эстраду, то мне падабаюцца тыя творы, у якіх удала спалучаны змястоўны тэкст, арыгінальная музыка і таленавітае выкананне. Бывае сядзіш у зале, а там усё трасецца ад шуму і грукату. Пойдзеш на канцэрт адпачыць, а пасля даводзіцца адпачываць ад самога канцэрта...

— Станіслаў Антонавіч, вы сустракаліся і сустракаецеся з многімі вядомымі грамадскімі і дзяржаўнымі дзеячамі Беларусі. Скажыце, калі ласка, хто і чаму выклікаў у вас асаблівую пачуццёвую прыхільнасць і сімпатыі?

— Прыемныя ўражанні ў мяне засталіся ад уззаемаадносін, сумеснай працы з былым намеснікам прэм’ер-міністра Беларусі Уладзімірам Несцеравічам Дражыным — вельмі спакойны, разважлівы, інтэлігентны чалавек. Несумненна, яркай асобай у нашым грамадстве, сярод прадстаўнікоў вышэйшага кіраўніцтва, з’яўляецца Міхал Уладзіміравіч Мясніковіч. Дасведчаны, мудры, прадбачлівы чалавек і кіраўнік. Ён умее і спытаць, і пахваліць, і падказаць, параіць, і паправіць, калі ты ў нечым памыліўся...

— Якія вашы звычайныя парадак дня, неабходныя ўмовы працы, што вам падымае настрой, прыдае нахваленне і г.д.?

— Калі я быў маладзейшы, падумаўся ў шэсць гадзін раніцы, бегаў, рабіў зарядку. Потым прымаў халодны душ, снедаў і ехаў на працу. У студэнцкія гады я выканаў нарматыў кандыдата ў майстры спорту па лыжных гонках і пазней ніколі не быў абьякваны да гэтага віду спорту. У арміі ўваходзіў у склад зборнай дывізіі, у пазнейшыя гады займаўся для сябе, дарэчы, удзельнічаў у прэзідэнцкай лужні. Спартыўны стыль жыцця захаваўся ў мяне і сёння, змяніліся толькі нагрукі.

Добры настрой узнікае ў мяне тады, калі еду на сваю радзіму. Я звычайна ўключаю музыку, думаю, успамінаю... За вакном — родныя краявіды, а ў душы — настальгія, шчымыя пачуцці... На працы добры настрой выклікаецца ўдала зробленай справай, калі ўсё атрымліваецца, цябе разумеюць і падтрымліваюць.

Гутарыў Мікола МКУЛЬЧЫК

СПАДЧЫНА

Вяртанне страчаных назваў

Безназоўных сквераў і паркаў у сталіцы не застаецца. Кожны зялёны “востраў” Мінска павінен атрымаць сваю гістарычна абумоўленую назву.

Гісторык Іван Сацукевіч займаецца тапанімікай Мінска ўжо больш за сем год. Ягонае мэта — выкрасліць назвы, якія не маюць аніякага гістарычнага дачынення да Беларусі, з карты горада, а таксама даць адэкватную “афіцыйную” назву месцам, што па тых ці іншых прычынах абдзелены найменнем.

Адпаведнымі праблемамі ў сталіцы займаецца камісія па найменаванні і перайменаванні вуліц пры Мінгарвыканкаме, у якую, акрамя чыноўнікаў, уваходзяць музейшчыкі, гісторыкі, філолагі і дэпутаты Мінгарсавета. Сп. Сацукевіч разам з калегамі цягам апошніх год выносіў на суд Камісіі колькі аргументаваных прапаноў па ўдасканаленні “афіцыйнай” мінскай тапанімікі — і вось, напрыканцы мінулага года рухавічок абеларушвання сталіцы паволі пачаў рухацца. Камісія прыняла, а Мінгарсавет зацвердзіў рашэнне аб найменні сямі мінскіх паркаў і сквераў.

— Дагэтуль шмат займаліся вуліцамі, мікрараёнамі і станцыямі метро — але на зялёныя куткі ніхто ніколі не звяртаў увагі, — даводзіць гісторык. — Між тым, парк і сквер — гэтыя ж элементы эстэтычнай прасторы горада, як вуліцы, бульвары і плошчы.

Першымі з праблемай недахопу альбо варыянтнасці назваў сутыкнуліся СМІ. Потым, з развіццём турызму ў сталіцы, узнікла безліч рэкламных і турыстычных буклетаў, карт — на якіх многія месцы пазначаны па-рознаму.

Іван Сацукевіч прыводзіць прыклад тапаграфічнай блытаніны ў сталіцы: сквер поблізу Кастрычніцкай плошчы ў розных крыніцах называецца ці то Цэнтральным, ці то Аляксандраўскім альбо Тэатральным, — а моладзь увогуле называе яго “Панікоўкай”. Між тым, афіцыйна назва нідзе не замацавана. Шматлікія зялёныя зоны увогуле не маюць сваіх назваў.

Што мяняецца

У сярэдзіне XIX стагоддзя немец Тэафіл Гольцберг узяў у доўгтэрміновую арэнду мясціну ва ўрочышчы Шырокае балота (сучасны адрэзак вуліцы Прытыцкага ад м. Пушкінская да Кунцаўшчыны — аўт.). Пабудоваў тут фальварак, гаспадарку, а пазней — рэстаран і летні тэатр. Мясціна стала вельмі папулярнай сярод тагачаснага мінскага бамонду: штовыходныя сюды на брычках з’язджаліся дзесяткі багачоў, чыноўнікаў, паэтаў і людзей мастацтва, каб пачаць адзін аднаго і пабавіць час. Называўся комплекс Гольцберга “Цівалі” — гэтак жа, як тагачасныя буйныя парк адпачынку ў найбольш развітых сталіцах Еўропы — Парыжы, Берліне, Варшаве. Зараз на гэтым месцы безназоўны гарадскі парк. Паводле плана развіцця горада, у хуткім часе тут плануецца будаўніцтва сучаснага парку адпачынку, але адзінае, што зроблена зараз — гістарычная назва *Парк Цівалі* вяртаецца гэтай мясціне.

Поблізу чыгуначнага вакзала, на скрыжаванні вуліц Свядлова і Кірава, знаходзіцца сквер са знакамітымі скульптурамі Уладзіміра Жбанова, які даўно ўжо прыйшоўся даспадобы мінскай моладзі. Усе завуць яго Міхайлаўскім — хоць і пра паходжанне назвы ніхто не ведае, і яна сама не была замацаваная ні ў адным афіцыйным дакуменце. Зараз сквер гэты — *Міхайлаўскі* і на паперы.

На рагу вуліц Кісялёва і Старавіленскай, побач з украінскай амбасадай, знаходзіцца сквер, у якім усталяваны помнік Тарасу Шаўчэнку. Магчыма, з таго і пайшло ў народзе — Шаўчэнкаўскі сквер. Аднак гісторык Сацукевіч сцвярджае, што паважаны кабзар не мае ніякага дачынення да гэтай мясціны; акрамя таго, яго імя ўжо ўвекавечана ў Мінску — аднайменным бульварам, што поблізу кінатэатра “Кіеў”. Гісторыя ж сведчыць, што ў 1913 годзе ме-

шчанін Іван Сцяпанаў падараваў гораду свой шыкоўны сад — з адной толькі просьбай: каб ён стаў месцам адпачынку. Адгэтуль скверык пачалі называць Сцяпанаўскім садом. З цягам часу дрэвы садавіны змяніліся больш звычайнымі для горада насаджэннямі і назва гараджанамі забылася. Сёння Мінгарсавет па прапанове гісторыкаў адрадыў стогодовае найменне.

Раней безназоўны сквер на месцы былых Старажоўскіх могілак, што ля царквы Марыі Магдалены, атрымаў імя *Старажоўскага*. Непадалёку адсюль знаходзіцца тэрыторыя былога Старажоўскага базару — знакамітай “жывельнай біржы”, якая была зачынена дванаццаць гадоў таму. Зараз гэтае месца з усіх бакоў абступваюць элітарныя жыллыя дамы. Аднак гісторыкі лічаць, што нельга забывацца на сумную гісторыю мясціны. Справа ў тым, што ў Першую сусветную вайну тут знаходзіліся вайсковыя могілкі. З прыходам савецкай улады драўляныя крыжы знілі ды

паабваліліся; аднак падчас другой навалы XX стагоддзя, Вялікай Айчыннай, немцы зрабілі тут першы ў Мінску канцэнтрацыйны лагер. У першыя дні вайны фашысты гналі сюды каля 10 тысяч мужчын карэнага насельніцтва ва ўзросце ад 15 да 45 гадоў — усіх тых, хто мог зрабіць нейкі тэрыторыі — і трымалі іх на гэтай тэрыторыі “да высвятлення асобы”. Цягам сямі дзён мужчынам прыйшлося прасядзець на кукішках пад адкрытым небам — потым большасць адпусцілі, аднак каля двух тысяч чалавек расстралялі. *“Толькі пасляваеннай савецкай уладзе магла прыйсці думка закатаць такое месца асфальтам і зрабіць тут базар”*, — даводзіць Іван Сацукевіч. Каб ушанаваць памяць і расійскіх жаўнераў, і знішчанага мірнага насельніцтва, было прынята рашэнне ў бліжэйшы час разбіць у гэтым месцы сквер, падрыхтаваць эскіз помніка, а мясціне вярнуць назву, пад якой яна ўздаецца яшчэ стагоддзі таму — *Пярэспенскі сквер*.

Цікавую гісторыю мае мясціна на рагу сучасных вуліц Варанянскага і Ляўкова. Калісьці прыкладна на гэтым месцы памешчыкі Немаршанскія заснавалі “філіял” свайго фальварка — і назвалі яго на французскі манер — Сен-Жан (Saint Jean, альбо “Святы Жан”). Аднак тагачасныя беларускія сяляне не надта спрактыкаваны ў межыхных мовах — і таму мясціна пачала звацца Сенажанамі. Гісторыкі адрадылі гістарычную назву: цяпер зялёны востраў у мікрараёне “Чкалаўскі” будзе звацца *сквер Сенажаны*.

Нарэшце, вялізны парк, які пачынаецца ад Партызанскага праспекта, ідзе на поўнач уздоўж Сляпянскай воднай сістэмы і завулка Клумава, атрымаў назву Антонаўскі — у гонар архіепіскапа Мінскага Антонія Зубко, які, пасля сыходу на пенсію ў сярэдзіне XIX стагоддзя, меў тут фальварак.

Спецыялісты сведчаць: безназоўнымі ў Мінску яшчэ застаюцца больш за пяцьдзсят “зялёных” тэрыторый. Цяперашняе перайменаванне, — толькі пачатак вялікай справы, якая можа заняць не адзін год.

Мікалай АНІШЧАНКА

Фота аўтара

У памяць аб вялікай перамозе

Памятны знак у гонар Грунвальдскай бітвы плануецца усталяваць у Віцебску. Помнік размесціцца на плошчы Тысячагоддзя, побач з Дабравешчанскай царквой. Гісторыкі лічаць, што якраз ад гэтага святаго храма, пабудаванага ў XII стагоддзі, віцебскія ваяры адыходзілі на буйнейшую бітву Сярэднявечча, якая вырашыла лёс не аднаго еўрапейскага народа.

Па словах галоўнага архітэктара Віцебска Барыса Ляўчанкі, месца пад

помнік ужо вызначана. Але калі яго збіраюцца усталяваць, пакуль невядомы. Як паведамляе сайт “Народныя навіны Віцебска”, гэта будзе першы помнік падобнага кшталту ў спеўнай сталіцы Беларусі.

Аўтарам помніка, хутчэй за ўсё, стане віцебскі скульптар Валерый Магучы. Ягоны эскіз уяўляе сабой каменны, з чырвонага граніту, сілуэт анёла, перад якім — меч XV стагоддзя з выявай Віцебскіх харутваў.

У бітве пад Грунвальдам, якая адбылася 15 ліпеня 1410 года, сшыліся войскі Тэўтонскага Ордэна і злучаныя сілы Вялікага княства Літоўскага на чале з Вітаўтам і Каралеўства Польскага пад кіраўніцтвам Ягайлы. У лютой сечы, якая скончылася бліскачай перамогай над нямецкімі рыцарамі, палегла не менш як палова мужных ваяроў князя Вітаўта. Але пасля Грунвальда разгромлены Ордэн так і не змог узвучыць сваіх ранейшых сіл, і амаль 200-гадовая экспансія тэўтонаў на ўсход была спынена.

Мікола МІРОНЧЫК

Творчы інсайт

Даволі часта мастацкія творы пакідаюць уражанні супярэчлівыя, якія не дазваляюць адзначна характарызаваць ні сюжэт у цэлым, ні вобразнасць у прыватнасці. Бывае, што два-тры ўдалыя эпізоды кампенсуюць папярэднія раздражненне ад нудлівага аповеда... Бывае — наадварот: пэўная замалеўка выклікае міжвольную пагарду фактычна да ўсяго твора, псе агульнае ўражанне. Зрэдку сутыкаешся ўвогуле з дзіўным адчуваннем: вонкава ў творы ўсё “на сваім месцы” — адмысловы стыль, неардынарныя героі, цікавы сюжэт, але... немагчыма пазбавіцца ад інтуітыўнага адчування, што чагосьці ўсё роўна не стае. Такія выпадкі вымушаюць згадаць славуце “ледзь-ледзь” Льва Толстага, так званы творчы інсайт — стан праніцальнага адчування і разумення, які з’яўляецца вызначальным фактычна ва ўсіх відах мастацтва: “...ледзь-ледзь святлей, ледзь-ледзь цямней, ледзь-ледзь вышэй, ніжэй, правей, лявей — у жывапісе; ледзь-ледзь аслаблена ці ўзмоцнена інтанацыя — у драматычным мастацтве, ці зроблена ледзь-ледзь раней, ледзь-ледзь пазней, ледзь-ледзь недаказана, пераказана, перавялічана — у паэзіі, і няма заражальнасці. Яна толькі тады дасягаецца і ў той меры, у якой мастак знаходзіць тыя бясконца малыя моманты, з якіх складаецца твор мастацтва”.

«Польмя» № 1

Часопіс пачаў друкаванне аповесці Анатоля Бутэвіча “Апошнія ігрышча”. У назве дэкларацыйна асноватворчая сюжэтная падзея: апошнія вясковыя ігрышча перад жнівом. Пачатак твора такі: Маня жне жыта, Маня прычына гэтага адчування, дзяўчына задаецца пытаннем: “Мо апошнія ігрышча вінавата?”. Відавочна, пазнаёміўшыся з усім творам, мы ўрошце даведземся, што на тым ігрышчы адбылося. Але, відаць, адбудзецца гэта няхутка, бо кампазіцыйнае рашэнне аповесці не прадугледжвае дынамічнага шляху да кульмінацыі. Аўтар, верагодна, мае на мэце пазнаёміць чытача з усімі месчачковымі жыхарамі ад старога да малаго (якіх, падаецца, незлічона колькасць), распавесці пра іх будзённыя і святочныя клопаты, міжсабобныя адносіны і розныя забаўкі. Шчыра кажучы, некаторыя персанажы сапраўды заслугоўваюць увагі. Вось, напрыклад, дзед Мацейка, праз жартачкі якога малыя вясковыя хлапчкі ходзіць з “зэдзэртмы насамі”. Гэта не фразеалагізм. Стары забаўляецца такім чынам: “Ён акуртагна ставіў Геніка між каленняў, паварочваў тварам да сябе. А талк лёгенька — для яго то лёгенька, а як тое было вышперцець малому? — вялікім пальцам правай рукі падцінаў хлапечы нос. Генік пакуль нічога не разумее, але паступова, калі нос усё больш задзіраецца ўгору, становілася балоча. Хлапчук адсоўваў галаву, але дзед трымаў яе другой рукой. Тады Генік цягнуўся галавой уввышкі, ажно на пальчыкі становіўся, але рукі ў дзеда былі доўгія, і яго палец ніяк не адрываўся ад піпкі малаго. Таму ўжо і ног не хапае, ужо і шыя на ўсе храсты выцягнулася, а не стае росту”. Калі дзіця заплача, “дзед трохі аслабляе хлапечы нос, даючы тым самым спадзеў на хуткае вызваленне. Але пачавай спяшацца. Дзед зноў моцна падцінае нос, яшчэ больш, чым раней”. Падобныя сядыскія вычварэнні дзідка-жартаўніка аўтар з замілаваннем распавядае на некалькіх старонках. Расцягнутыя эпізоды (якія, відаць, павінны надаваць аповесці этнаграфічны каларыт) у аповесці зашмат. Але ў большасці з іх адлюстроўваецца вядомае і шараговае — тлумачыцца тэхналогія граня на грэбні і на травінцы, пераказваюцца старыя як свет загадкі і інш. Першая публікацыя займае амаль шэсцьдзесят (!) часопісных старонак, аднак прычына перажыванняў Мані пакуль не высветлена...

У паэтычных абсягах часопіса — вершы Міколы Мятліцкага, Анатоля Эзкава і Ніны Маеўскай. Тэматычна-праблемныя аспекты апавядання Галіны Васілеўскай “Белая акацыя” — перманентны мейнстрым беларускай прозы. У сюжэце ўвасабляецца гісторыя лёсу жанчыны: працавала, састарэла, дачка забрала яе да сябе, каб выгадна абмяняць матчыну кватэру. У жыцці застаецца адна радасть — лубавачка старым садам у гарадскім дворыку, “бо помніла і як ён пачынаўся, гэты сад, і як рос, і як стаў”. Але прыехаў

экскаватар, пачаў капаць траншэю, знішчыў любімае дрэва жанчыны... Апавяданне, безумоўна, не такое драматычнае, як “На каляды к сыну” Змітрака Бядулі, не такое далікатна-іранічнае, як “Былі ў маці сыны” Алеся Пальчэўскага, і не такое дасціпна-сатырычнае, як “Дзеляба кабанчыка” Віктара Карамазова, але ўсё роўна... наскрозь прасякнута вельмі сумная: “Прыехалі рабочыя з бензапілой. Распілвалі акацыю на кавалкі, пакідалі ў грузавік і вывезлі. <...> ...Мінула зіма. Растаў апошні снег. Свяціла яркае сонейка. <...> Толькі жанчына з белай-белай, як гронкі акацыі, галавою ў дворык ля старога саду больш не прыйшла”.

Язэп Янушкевіч прапануе ўвазе чытачоў “некалькі неідэальных сітуацый з жыцця пісця Вінцэнта Марцінкевіча” пад назвай “Трагікамедыя ў Люцынцы”.

Станоўчыя ўражанні і агпымістычны настрой выклікае “лірычная камедыя ў дзвюх дзях” Георгія Марчука “Салодкія слёзы”. Вобразы герояў падаюцца вельмі рэалістычнымі, па-свойму пазнавальнымі. Аўтар не выкарыстоўвае традыцыйных прыёмаў сагіры — усялякіх завастраенняў і ўзмацненняў, а толькі тонка і дакладна падкрэслівае пэўныя якасці і рысы характараў персанажаў (натуральныя паводзіны, учынкi, разважання). Агульны малюнак атрымліваецца камічным менавіта з-за тыповасці герояў, з-за таго, што ў сюжэтных сітуацыях персаніфікуюцца распаўсюджаныя сітуацыі, прыныцы мыслення і паводзінаў.

Рубрыка “На паверцы — імёны” прысвечана творчасці Антона Бялевіча.

Пра кнігу Уладзіміра Калесніка “Доўг пам’яці” разважае Уладзімір Ніламедаў у артыкуле “Сцвярдзэнне жыцця”.

У полі зроку “Школьнага факультатыву” — творчасць Леаніда Дайнекі.

Матэрыял Алеся Марціновіча “... Над пыльнай вечнасцю дарог” прысвечаны кнізе Віктара Шніпа “Балада камяню”.

У артыкуле “Гармонія слова і вобраза” разглядаецца кніга Браніслава Спрыначана “Осенний вереск”.

«Малодосць» № 1

Першы выпуск часопіса адкрыў своеасабліваю рубрыку — “Апавяданне-2007”. У прадмове да публікацыі Алеся Бадака заўважае: “... Беларускае апавяданне на сённяшні дзень, сапраўды, адзін з самых папулярных жанраў сярод аўтараў. <...> Традыцыяналісты і наватары аднолькава заняты актыўнымі пошукамі: хто — новых тэм і сюжэтаў, хто — новых формаў. Увазе чытачоў прапануецца толькі невялікая частка таго, што апошнім часам з’явілася ў партфелі “Малодасці”. Але і алабрачныя для студзенскага нумара часопіса апавядання, думаецца, у значнай ступені адлюстроўваюць тую разнастайнасць, якая апошнім часам назіраецца ў гэтым жанры — такім няпростым і такім цікавым”.

Сюжэты твораў Альгерда Бахарэвіча адлюстроўваюць сітуацыі, якія вонкава выглядаюць амаль рэалістычнымі, па меншай меры — верагоднымі. Але дзеянні герояў іманентна ўспрымаюцца як этычныя і эстэтычныя коды, выклікаюць шырокі спектр асацыяцый. У апавяданні “Пагроз” ўрочаўляецца гісторыя рэўнасці, якая з’яўляецца прычынай душэўнага дыскамфорту персанажа. Унутраны разлад патрабуе выйсця і знаходзіць нечаканае знешняе праяўленне...

А вось галоўнага героя апавядання “Сустрэнемся пасля адзінаці” напактала іншае “ліха”, — ён выпадкова апынаецца замкнутым у сваім “працоўным офісе” — кватэры-музеі вядомага кампазітара. Тут “прачтываюцца” ўжо іншыя “знакі” і сэнсавыя сімвалы: пастка, замкнёная прастора, задушлівая атмасфера, уцёкі ад прывідаў...

Ідэйныя аспекты абодвух апавяданняў Алесі Лапіцкай — “Вечар на падаконні” і “Валік” — датычацца спаконвечных пытанняў чалавечтва: сэнс жыцця, адказнасць за ўчынкi, маральны воблік асобы... На фоне глабальных праблем разглядаюцца і больш прыватныя — нацыянальная мова, культура, інш. Творы маюць даволі арыгінальны мастацка-кампазіцыйны выраз, апелуюць, так бы мовіць, да сумлення сучаснікаў.

Нечаканыя асацыяцыі выклікаюць творы Юры Станкевіча — пасля працтыгання міжволі прыгадаюцца ці біблейскія тэксты, ці творы сучасных святароў. Апавяданне “Вельмі смачная рыба фугу”, дзе ўвасоблена гісторыя кахання, яшчэ раз пераконна: пакаштаваўшы спедаўна страву і патрапіўшы ў бальніцу ў цяжкім стане, герой сустракае там жанчыну сваяй мары. А вось плануючы сустрэчу з каханай, наўмысна дзеля гэтага трыццаць, герой моцна рызыкуе... Праўду кажучы: хочаш насмяшыць Бога — падзяліся з ім сваімі планами.

У кнізе Папы Яна Паўла II “Праступіць парог надзеі” лейтматывам гучыць: “Не бойцеся!”. Змест апавядання Юры Станкевіча “Мільярд удараў” — выдатная ілюстрацыя таго, як страх забівае чалавека. Мараль, па-мойму, відавочная: не скарыйся страху, нават калі ён невыносны, хваравіты, блізка да фобіі, — не спяшайся ратавацца ад яго любой цаной, адным словам — не бойся...

Апроч названых, у выпуску змешчаны апавядання Анатоля Бутэвіча, Анатоля Эзкава і Андрэя Латыгольда.

Сярод узораў прозы часопіса — “Давыд-гарадоцкія каноны” Георгія Марчука. Своеасаблівыя каментарый, якім пачынаецца публікацыя, вытлумачвае ў агульных рысах змест і пафас твора: “Канон (ад грэчаскага “норма”) — адна з форм песнапення, што з’яўляецца дыялогам паміж чытальнікам і хорам; Давыд-Гарадок — мястэчка ў глыбіні Палесся, радзіма аўтара”.

“Драматычную містэрыю ў дзвюх частках” пад назвай “Крыж Ігуменні” прапануе чытачам Валянціна Коўтун-Ясельда.

Літаратуразнаўства прадстаўлена ў часопісе артыкулам Аксаны Бяз-

лепкінай “Сучасны чалавек Адама Глобуса” і матэрыялам Алеся Бадака “Важкі набытак”, прысвечаным творчасці Георгія Марчука.

«Нёман» № 1

Часопіс сустракае чытача вершамі Міхася Пазнякова (пераклад з белар. Браніслава Спрыначана), сярод якіх дамінуе грамадзянская і патрыятычная лірыка. Пафас, адпаведна, пераважае прамоўніцкі:

*Творите, люди, на земле добро,
Жизнь ежедневно красотой
крепите.
Не золото, бриллианты, серебро,
А нравственную чистоту
храните.*

*.....
Добро — всегда спасительно.
Оно
Не прорастёт веками на обмане.
Нам добротой очистится
дано,*

*Мы с чувством доброты
Народом станем!*

У рубрыцы “Голоса молодых” паэтычным светаасэнсаваннем з чытачамі дзеляцца Рагнэд Малахоўскі, Алена Асенчык, Марына Лайкова, Алесь Спіцын і іншыя аўтары.

Раман-споведзь Алеся Савіцкага “Письмо в рай” (пачатак, заканчэнне будзе ў наступным нумары) пабудаваны як маналог-зварот да бацькі, які загінуў у сталінскім лагерах. У гэтай шчырай размове адбываецца своеасабліва вандроўка ў мінулае, асэнсаванне героем пройдзеных жыццёвых шляхоў. Падзеі, пра якія распавядае аўтар, — успаміны дзяцінства, лёс бацькоў, умовы вучобы, шматстайныя ўзаемадзейненні з людзьмі, ваенныя перыпетыі — захопліваюць глыбока і ўладна, наймаверна хваляюць. Нягледзячы на тое, што “асабістыя ноты” і індывідуальныя перажыванні дамінуюць у рамане, агульны малюнак адлюстроўвае насамрэч лёс цэлага пакалення супярэчлівай эпохі.

З цікавасцю чытаюцца апавяданні Раісы Баравіковай. У сюжэтах абодвух твораў — “Кувшынкі мёртвоста пляжа” і “Ольшанский треугольник” — асноватворчымі эпізодамі з’яўляюцца містычныя з’явы, якія разгортваюцца на рэалістычнай глебе. Думаецца, аўтар наўмысна не вытлумачвае прыроды загадкавых падзей, дазваляючы чытачу выбудоўваць уласныя версіі падзей, прагназаваць іх уплывы на лёсы персанажаў.

Каханне — тэма, ці не самая распаўсюджаная ў літаратуры. Гэтае пачуццё ўвасаблялася ў мастацкіх творах у самых розных іпастасях: было шчаслівым і няшчасным, шчырым і здрадлівым, самаахварным і эгаістычным... Сюжэтныя задумы апавяданняў Кацярыны Хадасевіч-Лісавой на самай справе даволі арыгінальныя: у адным творы робіцца спроба актуалізаваць праблему ўзаемаадносінаў у маладой сям’і, у другім — сцвердзіць “тэрапеўтычную” сілу кахання (здольную перамагчы нават анкалагічнае захворванне). Але аўтарская манера падачы матэрыялу — павярхоўна-апісальная канстатацыя фактаў, “справаздачнае” адлюстраванне адно вонкавых падзей, без аніякіх спробаў “заглянуць” ва ўнутраны свет персанажаў — пазбаўляе творы магчымаасці ўплываць на эмацыянальны свет чытача, робіць іх прэснымі і трывіяльнымі.

Адваротная сітуацыя ў апавяданні Вольгі Шабанавай “Окна”. Банальны і “заездзаны” сюжэт (прыгадаць адна найменнае тэлевізійнае рэаліці-шоу з Дзмітрыем Нагіевым) аздабляецца элегічнай філасофіяй. На роздум пра сэнс быцця аўтара натхняюць асветленыя вокны чужых кватэр: у адным бачна, што жыхары танцуюць і смяюцца, у другім — плачуць, сварача ды б’юцца... Так, праўда, мы ўсе жывём па-рознаму, вясёлае і сумнае ў жыцці суседзіцца. Па-мойму, гэта не адкрыццё...

Сярод публіцыстычных матэрыялаў выпуску — нарысы Міхала Цюлоўскага “Стане ли Беларусь экономическим чудом?”, Таццяны Куварынай “Связующая нить”, інш.

Літаратурная крытыка прадстаўлена ў часопісе артыкулам Георгія Кісялёва “Со стороны сердца”, у якім аналізуецца паэзія Юрыя Сапжкова. Разгляду рамана Алеся Наварыча “Літоўскі воўк” прысвечаны матэрыял Пятра Каракі.

Лада АЛЕЙНІК

КНИЖНАЯ ПАЛІЦА

У выдавецтве “Мастацкая літаратура” выйшла новая кніжка вершаў і перакладаў старэйшага паэта краіны Браніслава СПРЫНЧАНА “Осенний вереск”. Зборнік складзены з двух раздзелаў: у першым прадстаўлены арыгінальныя вершы самога паэта, а ў другім яго пераклады беларускіх паэтаў на рускую мову, сярод якіх М. Багдановіч, П. Трус, А. Пысін, П. Макаль, А. Пісьмянковіч, В. Гадулька ды іншыя.

Літаральна на днях выдавецтва “Мастацкая літаратура” выпусціла ў свет першую кнігу задуманай серыі “Вера, Надзея, Любоў” “І ўзімку лілеі цвітуць...”, у якой дамінуюць тэмы кахання, вернасці абранаму шляху, вартасцям чалавечых узаемаадносін. У выданне ўвайшлі апавяданні і аповесці Г. Марчука, Ю. Станкевіча, Р. Баравіковай, А. Казлова, Л. Мараква і іншых вядомых пісьменнікаў, што пішуць на беларускай і рускай мовах.

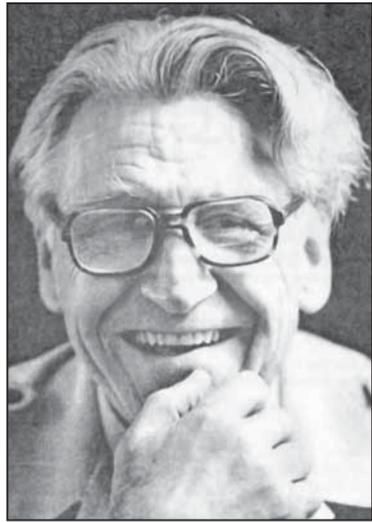
У выдавецтве “Мастацкая літаратура” выйшла чарговае выданне ў серыі “Беларусь літаратурная” “Люблю наш край...” (Валожынская літаратурная). У ёмістым ілюстраваным томе — паэзія, проза, драматургія, публіцыстыка і ліставанне літаратараў, што маюць валожынскія карані. Сярод іх: С. Будны, В. Дуцін-Марцінкевіч, Стары Улас, Ф. Рушчык, К. Буйла, П. Бітэль, Х. Чэрня, М. Вайцашонак, А. Русецкі, М. Курыла, Я. Янушкевіч, В. Шніп... Укладанне, падрыхтоўка тэкстаў і каментарый зроблены Вячаславам Рагойшам (таксама вядомым літаратурназнаўцам-валожынцам).

У выдавецтве “Кнігазбор” выйшаў зборнік вершаў гарадзенскай паэткі Алены НІКІПОРЧЫК “Слава і малітва”. “У аснове вершаў ляжаць глыбока асабістыя, тонкія псіхалагічныя правы душы лірычнай герайні, абумоўленыя зваротам да Бога, спасціжэннем Яго вечнай і непаўторнай суснасці”, — заяўлена ў анатацыі да кніжкі.

*усё мені і мені людзей
усё больш і больш Бога —*

гэтыя вершаваныя радкі паэткі падагульваюць уражанне пра ўсю яе творчасць.

Пазалетась споўнілася 90 гадоў з дня нараджэння вядомага заходнебеларускага паэта Анатоля Бязоркі (сапр. — Мацей Смаршчок). Нарадзіўся ён 19 лютага 1915 года ў вёсцы Падлессе Баранавіцкага павета (цяпер Ляхавіцкі раён Брэсцкай вобласці), вучыўся ў гімназіі і ліцэі ў Баранавічах, на медыцынскім факультэце Віленскага ўніверсітэта. Нешматлікія вершы А. Бязоркі друкаваліся, галоўным чынам, у часопісах “Шлях моладзі” і “Калоссе”; лепшыя з іх выйшлі асобным зборнікам пад характэрнай назвай “Адзінаццаць вершаў” (у арыгінале і на англійскай мове) толькі ў 1989 годзе ў Мантысэля (ЗША), куды іх аўтара закінула ваенная хваля эміграцыі.

«Хай прападзе бяда й няшчасце...»

У мастацкай свядомасці А. Бязоркі пераважаў духоўна-суб’ектыўны прыныцп адлюстравання рэчаіснасці — адцягнена-рэфлексійны роздум, медытатывнасць мыслення спалучаліся ў ёй з эмацыянальна-пачуццёвым успрыманням падзей і фактаў. Вершы паэта вызначаліся чысцінёй лірычнага перажывання, актыўнай прысутнасцю ў ім устурбаванай, разв’язанай, усучуленай паэтычнай душы:

*Бліснула зор чарада,
адбілася ў хмарах празрыстых,
У цёмным блакіце нябёс
бліснула зор чарада...
Шэпча рачная вада.
Белым срэбрам сьлязіначак
чыстых
ўпала на зямлю раса.
Шэпча трава і вада... [1, с. 26]*

У адрозненне ад многіх іншых заходнебеларускіх паэтаў, напрыклад, такіх, як Алесь Салагуб, Міхась Васілёк, Максім Гарба, Валянцін Таўлай, А. Бязорка быў звернуты да выяўлення пераважна духоўна-эстэтычнага, пачуццёвага, псіхалагічнага зместу жыцця прыроды, грамадства і чалавека, шматлікіх сувязей і дачыненняў, якія раскрывалі іх узаемадзеянне. Яго найперш цікавіла ўнутранае напаўненне працэсаў і фактаў, той універсальны і безумоўны пачатак, што вызначаў функцыянаванне ўсяго жывога і нежывога на зямлі. Гэты пачатак не заўсёды выразна акрэсліваўся на паверхні і не заўжды падаваўся звыклым формам успрымання, але без яго ўсведамлення нельга было асэнсаваць сваё месца ў шырокай прасторы аб’ектыўных рэалій і патэнцыяльных магчымасцей. Асаблівай увагай паэта карысталіся тры з’явы і прадметы, якія раскрывалі, з аднаго боку, “пагранічны стан прыроды і душы”, а з другога, далучанасць духоўнай свядомасці асобы да сусветнага адзінства, касмічнага цэлага:

*Ноч сьціхла.
Імгла над зямлёю насілася
І ледзь-ледзь прыметна
трава варушылася,
Здалёка дзесь шум данасіўся.
І месяц задуманы выплыў
над борам*

*І жабы ў балоце азваліся
хорам...
Туман над ракою зьявіўся.
Шаптала штось вішня
таполі ля хаты,
Пад імі вясёла п’ялі дзяўчаты;*

*У лесе глухім штось гукала...
Над рэчкай таёмныя
цені мігалі —
А песні ліліся, душу калыхалі —
І сэрца чагосыці чакала. [1, с. 31]
 (“Фрагмэнт”)*

Ідэйна-эстэтычныя пошукі А. Бязоркі характарызаваліся своеасаблівай плыннасцю духоўнай свядомасці, зменлівай рухомасцю маральна-псіхалагічнага свету, добрым спалучэннем думкі і пачуцця. У іх знайшлі ўвасабленне духоў-

на-сацыяльныя аспекты жыцця асобы, якая знаходзілася ў стане драматычнай разломнасці, душэўнай трывогі, сумненняў і пакут, мінорнага настрою. Яна адчувала цяжар праблем і супярэчнасцей заходнебеларускай рэчаіснасці, неадпаведнасць у ёй рэальнага і жаданага, недавыяўленасць маральна-эстэтычнага пачатку. “Бязорка — здольны і сымпатычны песняр з вялікім і нешчаслівым багажом псіхалёгізму, — пісала пра паэта газета “Наша воля”. — Чым хутчэй Бязорка вызваліцца ад гэтага параліжуючага цяжару, тым скарыэй узыліцца у выш сілы сваёй творчасці” [2]. Лірычнае перажыванне аўтара было насычана падкрэсленым драматычным зместам. Яго рух забяспечваўся цікавымі формамі спалучэння асабістага і маляга, грамадскага і вялікага, прыроднага і сацыяльнага, рэалістычнага і прадметна-рэчыўнага, абстрактнага і іншасказальнага. Канкрэтна-пачуццёвае А. Бязорка суадносіў зумоўна-асацыятыўным, зрокавае з псіхалагічным, будзённа-побывавае з духоўным, тым, што абумоўлівалася светам ідэйна-маральных прынцыпаў і каштоўнасцей лірычнага героя. Праўда, некаторыя яго вершы пакідалі адчуванне перанасычанасці вобразна-метафарычнымі структурамі, іх штучнай ускладненасці, звярталі на сябе ўвагу цяжкімі, грувасткімі мастацка-стылёвымі канструкцыямі:

*Тысячай воч палымяных,
распаленых цемрай начною,
неба ўпілося ў зямлю;
і на цяжкія скібы раллі
зорныя блескі упалі;
і плоймай завесна-нямою
чорна у чорных барознах
цені ліхія ляглі.*

Разам з тым, А. Бязорка сведчыў пераадоленне пачуццяў няпэўнасці, зняверанасці і трывогі, магчымай бяды і няшчасця (“Пяі аб вясне!”, “Збудзіся, Крывіч, з паднявольнага сну...” і інш.). Ён быў скіраваны да прасвятлення ісціны, актыўнага пошуку праўды і справядлівасці, добра і гармоніі. У імкненні да іх чалавек мусіць пераадольваць не толькі знешнія цяжкасці і перашкоды, але і самога сябе. Адчуваючы складаную дыялектыку жыццёвых працэсаў, паэт шукаў маральна-псіхалагічнай раўнавагі, гарманічных форм узаемадзеяння сваёй спакутаванай душы, грамадскага асяроддзя і сусветнага цэлага, Промыслу Божага.

А. Бязорка заглябляўся ў асновы прыроднага свету, знаёміўся з яго зменамі і пераўтварэннямі, якія досыць часта праецыраваліся ім на характэрны асабліваці грамадска-сацыяльнага жыцця. Паэт сувымяраў свой светапоглядны і душэўна-псіхалагічны стан з валадаром палёў асеннім віхрам, што бушаваў над ракою, з кветкамі, якім суджана “многа болю Зынясці гаручага і многа сьлёз праліць І без надзей, без лятуценняў жыць І згінуць без

пары, бяз сьветлых сноў...”. Трэба сказаць, А. Бязорка ў многім арыентаваўся на мастацкі вопыт М. Багдановіча і Н. Арсенневай, праз рэфлексійную мінорнасць і тужлівую самоту ён сцвярджаў імкненне да прыгожага і гарманічнага, дасканаласці і вечнага. Паэт усаўляў у вершы і характава, сведчыў эстэтызацыю з’яў і працэсаў навакольнага свету, вытанчанасць перажыванняў. Напрыклад, у вершы-абразку “Ён выйшаў на загон...” А. Бязорка паэтызаваў жыццядайную хлеббаробскую місію, працу арагата і сейбіта, якая сімвалізавала адвечную звернутасць народа ў будучыню, надзею на заўтрашні дзень:

“Ён выйшаў на загон.
(...)
Зямля заціхла... Ішоў свяец.
Яму пад лапі з закорая слаліся цяжкія скібы. Мерна ступала старэчая, сагнутая берам доўгіх гадоў фігура. А рука, цвёрдая рука, шчодро сыпала зярняты ў вогуку, чорную зямлю. Вусны нешта шапталі. Пад расхрыстаную белай сарочкаю высака ўздымалася асмаленая сонцам і ветрам грудзіна.
Ён сеяў.
(...)
Пад заходнім небам стройна плылі жураўлі. Далёка за імі цягнуўся тужлівы іх кліч...
У вырай ліцелі... У вырай...”

Краса і члуасць, безабаронасць і пяшчота былі прытоены ў самім псеўданіме паэта. Думаецца, зусім нездарма мы сустрэкаем у ягоных вершах вобразы пахіленых жалівых бяроз, на якіх “Белай накевцецю” павісла зіма.

Значнае месца ў ягонай творчасці належала таямніча-загадкаваму, містычнаму пачатку, таму, што фактычна не ўтрымлівала ў сабе рэальнай асновы рэчаў, не было забяспечана канкрэтна-гістарычным грунтам. Мастацка-вобразныя структуры паэта не заўсёды выразна і дакладна адаптаваліся да з’яў і працэсаў, якія яны раскрывалі, іх сувязі з прадметным светам рэчаіснасці часта выглядалі калі не зусім парушанымі, дык істотна паслабленымі. А. Бязорка ствараў досыць неадназначныя, незвычайныя, непасветленыя па сваім зместавым напаўненні малюнк, якім была ўласціва прыкметная ступень містычнасці і арнаментальнасці.

А. Бязорка быў звернуты ў сферу метафізічнага, ідэальных сутнасцей, да безумоўнага, абсалютнага пачатку, яго духоўна-маральны свет, мастацкія пошукі апладняліся і падтрымліваліся рэлігійна-хрысціянскімі каштоўнасцямі і прынцыпамі. Паэт быў перакананы ў тым, што ўсё матэрыяльнае імкнецца да сувязі і аб’яднання з духоўным, малое, недасканаласць, часовае — з вялікім, дасканалым, вечным. Абсалютная сутнасць, Бог, — гэта вялікая, універсальная сіла, тая субстанцыя, якая ўсё ў сабе ўтрымлівае, усім ва-

лодае і ўсё вызначае. Для яе няма межаў і перашкод. Гэта мэта развіцця любой з’явы і працэсу, усяго прыроднага і гістарычнага руху і ўдасканалення. Бог супрацьстаіць стыхіі і хаосу, граху і насіллю, забяспечвае парадак і гармонію ў свеце, арганізуе яго ў адзінае цэлае на аснове высокага жыццядайнага пачатку, дабратворнага сэнсу. Дадзеная ідэя знайшла адметную рэалізацыю ў вершы А. Бязоркі “Шуміць Нёман...”. Гудзе вецер, “Шумяць сухія асокі”, мчыцца, імкне “ў бурлівай пністых хрыбтоў чарадзе” “У бездарожны, далёкі прастор” гаманлівы Нёман. Што чакае яго наперадзе? “Мо’ няма там нуды, Ні няволі, няшчасця і сьлёз?” — ставіў рытарычнае пытанне паэт. Можа, яго напаткае ўдача і ён сустрэне праўду, роўнасць, дабро і шчасце...

*Можа хвалі імкнуцца туды,
Дзе пад ціхімі іскрамі зор
Расцьвітаюць вясны
лятуценні
І дзе сонца зіяюць ірдзеньні,
Дзе апошні энк болю заціх,
І дзе ў сэрцах людзкіх
Хрыстос ускрос?..*

Як мы адзначылі, А. Бязорка быў скіраваны да ідэі эстэтызацыі з’яў і працэсаў рэчаіснасці, напярджэння харастава, духоўнай выпаружэнасці жыцця. Услед за некаторымі іншымі заходнебеларускімі паэтамі, напрыклад, Казімірам Сваяком, Вінцуком Адважным, ён зыходзіў з таго, што ў красе ўвасабляецца ідэальны пачатак свету. Утрымліваючы ў сабе прыгожае, матэрыяльнае з’явы і прадметы выступаюць носьбітамі добра і ісціны, якія ў сваю чаргу могуць рэалізавацца толькі ў святле, красе і гармоніі. Чалавек успрымае прыгожае, высокую эстэтыку жыцця і свету, і тым самым далучаецца да яго ідэальнай першаасновы — Праўды Божай.

Дабро, ісціна і краса стымулююць патэнцыяльныя сілы магчымасці чалавека, актывізуюць яго жыццядзейнасць, накіраваную на пераўтварэнне рэчаіснасці. Місія Хрыста — аб’яднанне ўсіх і ўсяго на глебе праўды і справядлівасці, любові і міласэрнасці, добра і шчасця, красы і гармоніі. Паэтызуючы ўваскрэсенне Хрыста, А. Бязорка сцвярджаў ідэю ўсеагульнага ўваскрэсення, неабходнасці дабратворных змен і пераўтварэнняў у бядовым лёсе спакутаванага заходнебеларускага народа, увасаблення ў грамадстве ўсёдаравання і салідарнасці, свабоды, роўнасці і брацтва. Слова паэта насычалася адмабілізаваным зместам, заклікавымі інтанацыямі:

*Ці чуеш, брат-Крывіч?
Гудуць званы, гудуць...
Свабоды кліч!..
Збудзіся, Крывіч!
Званы ўскрасеньня б’юць.*

Вера ў Хрыста дапаможа беларусам перамагчы ліха, абараніць сябе ў супрацьстаянні са змрочнымі сіламі, выйсці на новыя шляхі развіцця і жыццядзейнасці.

Паэзія Анатоля Бязоркі глыбока раскрыла асабліваці маральна-псіхалагічнага свету, настрояў і перажыванняў, духоўна-сацыяльнай свядомасці заходнебеларускага народа. Яна сцвярджала высокія каштоўнасці жыцця — шчырасць і дабрыню, праўду і справядлівасць, садзейнічала актывізацыі і развіццю грамадска-патрыятычнага руху ў краі.

Жывучы на эміграцыі ў г. Мантысэля, А. Бязорка цалкам адышоў ад літаратурнай творчасці, на працягу доўгіх дзесяцігоддзяў паспяхова займаўся медыцынскай дзейнасцю. За шчырую і ахвярную працу, вялікія заслугі беларуса ў справе лекарскай практыкі яго імя нададзена аднаму з карпусоў мясцовага медыцынскага комплексу.

Мікола МІКУЛІЧ

Чыстая крынічка

За жыццё прачытана шмат вершаў — добрых і дрэнных, а то і зусім графаманскіх: шчырых і фарысейскіх. І неаднойчы свідравала думка, што перачытваю адно і тое ж, што ў вершах большасці аўтараў анічога свайго няма, што яны, нібыта мёртваварожаныя — ні духу, ні плоці, чытай — ні зместу, ні формы.

Вершы навапалачанкі Тамары ТАЛКАЧОВАЙ са зборніка “На сцэжках жыцця” (магла б прыдумаць і нешта новае) — традыцыйныя — класічныя па форме, рыфмавананы і рытмізаваныя. Нібы крынічка, — чыстыя, незмутнёныя ўяўнай філасофіяй радкі і строфы. І калі дачытаўся да верша “А ў полі ля рэчанькі...”, сэрца забілася мацней — нарэшце сваё, а не вычытаная недзе думка, свой погляд, свае пачуцці. Сюжэт прасты — жніво, маладзіцы жнуць жыта, вяжуць яго ў снапы і спяваюць. І калі б не гэтыя спрадвечныя беларускія спевы, то верша не было б. Ды песня, беларуская, матчына не гучыць і дапамагае не толькі жаць, але і жыць:

*Песня, мая песенька,
Ай, лошанькі-люлі,
Ты ляці над рэчанькай,
Каб далёка чулі.*

Пра Радзіму, пра сваіх суайчынніц добра, шчыра і даверліва, натхнёна і няспешна піша Тамара, не мудрагелячы, але ўражліва і запамінальна. Так, як у вершах “Радзіме”, “Беларуска”, “Святое” ды некаторых іншых.

Лепшыя вершы зборніка ўздзейнічаюць на чытача на родным, песенным ладам і складам, лагодай і пяшчотай, радасцю і смуткам. Яны прыцягальныя і нязмушаныя, льюцца шчырым крынічным ручайком, пачатак якога недзе там, далёка, калі яшчэ нашы матулі былі маладымі і так хораша і шчымыліва, светла і задумліва спявалі.

Спявалі нашы бабулі і матулі пра сустрэчы і разлуку, пра ўсё, што давала ім нежаночую сілу жыць і кахаць, спадызвацца і верыць.

Прасветлена піша яна і пра прыроду. Добра сказана, напрыклад, у адным з вершаў:

*Не хвалойся, жыццейка,
Сінімі валожкамі.
За бярозку месяцчак
Зачапіўся рожкамі.*

Даверліва піша паэтка і пра каханне — пачуццё ўсепераможнае, хоць часам і вельмі балючае, надрыўнае:

*...Можа, чыстай і лёгкай
Я сняжынкаю стану,
Сяду ціха на вусны
І ад шчасця растану...*

Ёсць у кніжцы вершы іранічнага плана пра тое ж каханне: “Жартоўнае”, “Усе суседкі — векавухі...”

Жыве Тамара так, як піша, і піша так, як жыве. Яна прыслухоўваецца не толькі да сябе, але і да людзей — суседзяў, землякоў, да іх галасоў і слоў. Песенная аснова ў вершах навапалачанкі відавочная.

Могучы запытацца, а выдаткі ёсць? Канечне, ёсць, як і ва ўсіх пішучых. Але ёсць у мяне адчуванне, што ў другой кніжцы іх будзе ўсё менш ці, можа, зусім не будзе.

Ды гэта ў ідэале. А ідэалы недасяжныя. Калі б яны былі магчымымі, то, магчыма, і паэзіі не было б...

Алег САЛТУК

Ніна МАЕЎСКАЯ

Дзве сустрэчы

1.

Ты помніш, ранняя вясно
Мы тут сустрэліся з табою,
Пад маладым і гонкім клёнам.
Ты быў — узнёслы, акрылёны.
І пазіраў зачаравана,
Як веснавы ўрачысты ранак.
Дзень меўся быць тады празрыстым.
Клён ганарыўся першым лісцем,
А птушкі — весела спявалі...
І мы яшчэ трывог не зналі.

2.

...І зноў сустрэча. Ты — ідзеш.
Мяне — няўжо — не пазнаеш?
Няма ў вачах тваіх святла.
І восень клёны атрасла.
А можа, ў сэрцы тваім восень,
Або ў жыцці штось не збылося?
Дык не таі, дык гавары...
Павер — з табою мы сябры!

***

Гаю М.

Глядзі, глядзі ў далечыню!
Паглядам смелым і натхнёным.
Насустрэч новаму ідзе дню
Наш край свабодай акрылёны.

А новы дзень — не за гарой.
І не за доламі ён ходзіць.
Ён там, у дымцы залатой,
Дзе сонца весняе ўзыходзіць.

Глядзі, глядзі ўдалечыню!
Пагляду даль не замінае.
Сваю пабачыш вышыню
І радасць перамог спазнаеш.

Адкрыеш ты нязнаны свет,
І марам будзе так высока!
Ідзі, дзіця маё, твой след
Трымаць я буду ў полі зроку.

Ідзі ты далей і смялей.
Табе прастор зямны адкрыты.
Няхай святло маіх вачэй
Твае асвечвае арбіты.

***

Так, мінулае — мінула:
Надзейна схавала зіма.
Рэчка пад лёдам заснула.
І думкам вяртаньня няма.
Я ж азірацца не кіну:
Маё ўсё — узлёт і хібы.
Сэрца без успамінаў,
Нібыта нерат без рыбы.

***

Пілы вішчалі і гахаў тапор.
Боязна ўздрыгваў задумлівы бор.
Дуб, нібы волат, галлё распасцёр,
Рухнуў, закрыўшы сабою прастор.
Шэрхля яго залатое лісцё.
Думкі, як восы: канае жыццё...
Ў год, калі секлі няшчадна дубы,
Лесававал на зямлі нашай быў.

...Парасткам кволым дубок узышоў
З цёплага жолуда. Дзік не знайшоў.
Рылам звяруга зямлю перарыў.
Бог дубку, мусіць, жыццё падарыў.
Моцы набраўся. Міналі гады.
Ў роднай зямлі ўжо яго жалуды.
Дык не спяшайся, шатан,
з тапаром.
Вельмі зарана
дубы мы сячом.

***

Пушчу караблік папярэвы
Па веснавому ручаю,
І напішу на ім тры словы —
Даўно я ў сэрцы іх таю.

Нясі, караблік мой, ты смела,
Мінай запруды і віры,
Тры словы тыя, што няўмела
Мне сціплы хлопчык гаварыў.

Я сарамліва прамаўчала,
Чаромху тулячы да губ.
Цяпер яму іх напісала —
Таіць тых словаў не магу.

І птушкі іх спяваюць хорам:
Вясна прыйшла, як і тады.
Унук мой іх паўторчыць скора...
О, мне б вярнуць тыя гады!

Размова вачыма

Ты скажы:
— Харомаў нам
Не трэба.
Крышку б сонца
Ды мірнага неба...
Я — табе:
— Так, пачуціці патухлі.

Цяпер нас
Не ўразіш нічым.
Нам бы цёплы пакойчык
Пры кухні
У замку
Англііскім старым.
Дзяцей і унукаў
Пяшчота,
Звыклы, як свет,
Далягляд...
Канчаюцца нашы турботы.
І тухне, і гасне пагляд...
А ты:
— То сонца

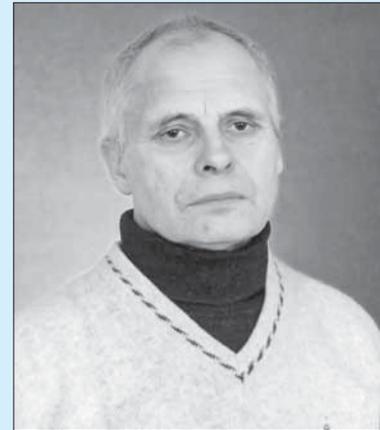
Зайшло за хмару...
Пра яго ўсю зіму
Нам марыць.
Толькі ў позірках
Будзе лета.
...І твае вочы
Пацвердзілі гэта.

***

О, цуд — азёрныя лілеі!
Купіў іх з радасцю мне ты.
Яны ўраз, бедныя, памлелі
Ў руцэ гарачай, без вады.
Мае палалі смагай губы,
І так хацелася сказаць:
“Не пакідай мяне, мой любы,
Бы кветка, я магу завяць...”
Ды ў гэтым гаме выпадкова,
Знянацку стрэліся з табой.
За жарт ты прымеш мае словы,

Ніна МАЕЎСКАЯ

Мар'ян ДУКСА

А кветкі — знаю — пад настрой.
Ты ў той базарнай кругаверці
Шукаў, чаго — не ведаў сам...
Ах, ёсць сустрэчы, што да смерці
Балюча памятных нам.

Мар'ян ДУКСА

Маладым

Вы — геніяльныя, крутыя.
Вы — васількі ў айчынным жыце.
Пішыце ярка, маладыя,
вы пер'ем сокала пішыце.
Вам баявы размах спадручны,
каб несла слова перамены.
Вы плёскайцеся вельмі гучна —
нічога, што замнога пены.
Не грэбуйце гарой высокай,
хай думкі скачуць, як алені.
Не бойцеся вады глыбокай,
вам нават мора па калені.
Звычайным ціхім верхшплетам
няхай не стане з вас ніводзін...
Выконваць будзеце вы потым
назойлівы статут наводзін.

***

Блукаў па свеце прывід камунізму,
у хаты лез, узняўшы ішчасця крык.
І нарадзіўшы ідалаў вялізных,
як праз зямлю ён праваліўся-знік.
Закончыліся з прывідам любошчы,
прамовіла Еўропа гучна: згінь!
А чалавек з упартасцю на плошчы
усё яшчэ глядзіць удалячынь.
Што вабіць там —
краса палёў і рэчак?
Ці зырка нябесная страху?
Ці безліч велізарная авечак,
што пасвіцца без пугі пастуха?
Вось пойдзе дождж —
з вачэй пальюцца слёзы.
Хоць хочацца —
не станеш пастухом.
Не вырвешся з праклятай
хвацкай бронзы,
не пабяжыш у зніклы дзень бягом.

***

Не знаць пары былой гвалтоўнай,
яе ўсіх вязняў-небаракаў...
Не бачыць:

хтосьці ўпаў раптоўна,
не чуць:
бядак наўзрыд заплакаў.
Ісці,
але заплюшчыць вочы.
І слухаць,
ды закласці вушы.
І ад крыжоў зайсёды збочыць,
дзе родныя чакаюць душы.
І хоць у самым пышным цвеце,
жадаеш так на гэтым свеце
у поўным сэнсе быць ішчаслівым?

***

Твае ўспаміны дарагія —
прыкмета позняга дзівацтва.
Салодка точыць настальгія
па часе гордага жабрацтва?
Туга па слынным часе бедных,
па танным хлебе і сталовых,
дыктатарах чыгунна-медных,
па ўсіх героях папярэвых.
Дзе ты з адведзенага стойла
не бег, каб выгуляцца, ўпрочкі
і піў душой і цела поила
не ўсякае — з патрэбнай бочкі.
Дагтуль памяць не астыне?
Але ж такое ўзгадваць цяжка:
валяюцца ля сцен святыняў
крыжы і выпітыя пляшкі.

Пошукі
першага следу

Памяць — апошні мой козыр
здаецца свой хутар падсудны.
Як тут стараўся бульдозер,
горнучы глебу у студню.
Гусенічны арнамент
ён на падворку уплюшчыў...
Як ён зубамі фундамент
самаздаволена трушчыў!
Месяца, што сталася першым,
роўненька так узарана.
Першыя словы і вершы
гладка забаранаваны.
Ветрык бязродны гуляе
там, дзе расла ляшчына.
Ранячы сэрца, буяе
пышная канюшына.
Квецені дзікай найболей...
Ах, палявы мой закутак,
ты вось цвіцееш маім болем
цераз бяздонны мой смутак.

***

І праўда:
мы лепшымі робімся часам —
тады, як з сабой
застаемся сам-насам.
Лагодзіцца сэрца
ў такую пару.
Душа палягчэлая
мкнецца ўгару.
Ты — ветразь нябесны,
да Бога пльві.
І столькі з'ўялецца
сонца ў крыві.
Чаму ж мы адразу
мяняемся ў нечым,
калі ўсё-ткі трапім
у гурт чалавечы?
Там цёмна бывае,
нібыта ў глушы.
І сэрцу зноў цяжка,
і мулка душы.
Здаецца, нядаўна
уверх ты падрас.
А нехта ізноў цябе
цягне з нябёс.

Фота К. Дробава

Мікола ДУБОŪСКІ

А ці магчыма?..

Апавяданне

— Заўтра буду ў Альпах, кажуць, там верасень цудоўны. Я, Сяргеевіч, сваю кватэру здаў пад ахову міліцыі і назваў ваш тэлефон. Думаю, нічога не здарыцца, але ж на ўсялякі выпадак. Дык вы ўжо не крыўдуйце, калі патурбуоўце.

— Едзьце без клопату. Міліцыя ўмее ахоўваць.

Яны выйшлі з кабінета Чаканава, яшчэ раз развіталіся і разышліся.

“Не спытаў. А, мабыць, хацелася. Хітрая ліса — чакае ўпарта, калі яму на талерачцы прынясу. Хай чакае — скажу, калі сам палічу патрэбным”. На душы ў вынаходніка было радасна — даўно дакладна ведаў, што, калі над ім ніхто не стаіць, — галава працуе значна лепш. Удача абавязкова вылавіцца, вылушчыцца з мроіва думак і практычных спробаў. Трахім Сяргеевіч даўно прыкмеціў гэткае.

Два тыдні Складнік не заўважаў ні часу, ні восені, што ўжо насунулася на горад туманамі, а то і нуднымі дажджамі, хоць лета яшчэ праглядала ў зялёных сям-там асінах, супраціўлялася халодным, але вабным фарбам, зорнымі начамі. Восень няспешна фарбавала вулічныя прысады ды скверы і паркі. Дома цяпер ён рэдка начаваў, спаў урыўкамі ў сваім кабінете на вузенькай канапцы. Калі забягаў на кватэру, жонка пачынала бурчэць:

— Ты што там, палюбоўніцу завёў?

— Не мяшаш! — злаваў муж і зноў прападаў надоўга на рабоце.

Дзеці яго разумелі і казалі маці:

— Ты, мама, не ведаеш, што такое захапленне любімай справай. Гэта ж наркотык, але карысны для здароўя.

— Ага, карысны. У палякаў ёсць разумная пагаворка: “Што заната, то нездова”.

Генератар складаўся марудна і цяжка. То магнітнае поле губляла магутнасць, то лазерны прамень высвечваўся, як трасер разрыўнай кулі, што велмі зліла Складніка. А ён не павінен святніцца, падпарадкоўваючыся загаду поля, а яно яму.

Але ўрэшце, пасля доўгіх і бясконца варыянтаў дапытлівы вучоны ўсё ж такі знайшоў рашэнне.

— Ура! — закрычаў ад радасці Складнік і нейкі час сядзеў, не верачы, што нечакана, непрадбачна зрабіў адкрыццё, якога яшчэ не ведае навука.

Некалькі дзён і начэй Складнік працаваў як апантан. Калі прыбор быў канчаткова сабраны, Трахім Сяргеевіч правярнуў яго дзеянне на сваім зачыненым сейфе.

— Усё, — Складнік стомлена напусціўся на канапку і заснуў. На наступны дзень ён сабраў асобна для заказчыка другі генератар і досыць рана вярнуўся дамоў.

Складнік хадзіў на працу, а ў галаве выпяляла неадольная думка правярць яшчэ раз прыбор больш грунтоўна і дасканала. Аднойчы вырашыў, што для гэта-

га найлепш падыходзіць катэдж Чаканава. Там нікога няма, даміна-асабняк хаваецца ў соснах у бязлюдным месцы, недалёка ад акадэміі.

“Лепшага не прыдумаеш”, — сказаў сам сабе Складнік і канчаткова намерыўся ноччу зазірнуць у дом акадэміка. Да поўначы бавіў час на рабоце, а затым няспешна пайшоў да будыніны начальніка. Было досыць цёмна, церусіў дождж.

“Надвор’е спрыяе нам”, — у кішэні плашча ён сціскаў прыбор, быццам той разумеў яго.

Складнік спачатку правярнуў, што ўнутры пакояў, нацэліўшы прыбор на дом, глядзячы, як экран высвечвае кухню, спальні, залу і кабінет гаспадары, убачыў

быліся. Наплылі іншыя справы. Складнік таксама атрымаў заданне і прызабыў пра прыгоду з прыборам. Аднак міліцыя не супакоілася і працягвала вызначаць, як магло здарыцца, што ні ўзламаў, ні парушэнняў сігналазацыі, а ў дом вучонага пранік злодзей. Следчы не верыў, што гаспадар забыў, куды засунуў грошы. Ён верыў пошукаваму сабаку. У хуткім часе да расследавання падключылася пракуратура. І гэтай справай стаў займацца следчы па асоба важных справах Арцём Сідаравіч Пазняк, разумны і досыць вопытны спецыяліст. Ён адразу нацэліўся на акадэмію, падазраваў, што хтосьці з галавастых зрабіў нейкі апарат ці ключ, з дапамогаю якога і залез у катэдж Чаканава. А тут, як

— Сядайце, што ў вас? — прамовіў следчы.

— Я прыйшоў здавацца, — не сваім голасам выпаліў Трахім Сяргеевіч.

— У палон не бяру, — пажартаваў Пазняк, — а толькі выслухоўваю.

— Я, — вучоны зрабіў паўзу і працягваў, — прыйшоў сказаць, што ў хату Чаканава пранік я...

Пазняк адразу ажывіўся:

— Як?

— А вось так, — Складнік азірнуўся, паглядзеў уверх, яшчэ раз аглядзеў пакой і ўбачыў вялікі сейф, што стаў упрыгтык стала. Пазняк уважліва сачыў за ім.

— Дайце, калі ласка, аркушык паперы — я напішу.

Следчы вырваў лісток з бланкета і паклаў перад наведвальнікам.

Вучоны дастаў з кішэні аўтаручку і напісаў: “Ваш пакой праслухоўваецца?”. Пазняк прачытаў і голасна зарагатаў. Збянтэжаны Складнік чакаў, пакуль той супакоіцца. А Пазняк, стрымліваючы смех, вымавіў:

— Валайце, што хочаце сказаць.

Складнік рашуча дастаў з кішэні прыбор, шчоўкнуў пераключальнікам і нацэліў яго на замок сейфа Пазняка. Замок адамкнуўся.

— Вось так.

Пазняк узяў злашчасны прыбор, уважліва аглядзеў яго і паклаў побач:

— Расказвайце ўсё падрабязна.

Складнік апяваў даўга. Напрыканцы выняў з кішэні пяць соценных доларавых купюр і паклаў побач са сваім вынаходніцтвам. Пазняк ад нечаканасці застыў у глыбокім роздуме, потым запытаў:

— А што яшчэ можа гэтая цацка?

— Многае, але лепш прадэманстраваць яе магчымасці на вуліцы.

Следчы пагадзіўся на эксперымент, і яны выйшлі на вуліцу, адышліся далёка ад пракуратуры.

Складнік узяў з рук Пазняка прыбор і накіраваў на едуцыя машыны. Маторы ў іх адразу заглохлі. Вадзіцелі спрабавалі завесціся, але нічога не атрымлівалася.

— А зараз самі завядуцца, глядзьце, — Складнік націснуў на кльчэжы, і маторы ў машынах разам загудзілі.

— Ну і дзіва, — асіплым голасам прамовіў следчы.

Яны рушылі далей, і Складнік працягваў падрабязна тлумачыць, што яшчэ можа рабіць ягоны прыбор.

Хадзілі паўдня, потым прыселі на лавачку ў скверыку ля гурбы жоўтай лістыты. Калі Складнік выгаварыўся, Пазняк задумліва і з нейкім жалем пачаў:

— Ці ведаеце вы, дружа вынаходнік, калі я дам раскрутку гэтай справе, нам, бадай, абойм не жыць. Я шчыра веру вам, як кажуць, ад “а” да “я”. А ці паверач гэтак жа вялікія начальнікі? Упэўнены, што не. Вы вынайшлі нешта страшнае... Які чалавек — дырэктар вашага інстытута? Кар’ерыст ці сумленны і мудры? — раптам засважыўся тварам Пазняка.

— Досыць разумны.

— Дык вось, у нас з вамі толькі адзін выхад — даверыцца яму, раскажаць, і хай акадэмія запэўніць, што інстытут ведаў, што вы робіце гэтую штуковіну па яе заданні, а да гэтага трымалася ўсё ў абсалютным сакрэце. Вынаходніцтва зроблена, і цяпер акадэмія мае магчымасць дакладваць адпаведным структурам афіцыйна.

Думаецца, што ў вашай структуры нямае кар’ерыстаў. Ім жа будзе слава, і якасць! А мы застанемся як бы ў ценю. І ўсё гэтае следства падасца як камуфляж. Каб захаваць сакрэтнасць, нікому не даць выкрасць нават ідэю вашага прыбора. Як, вучоны, сядзе за праўду такі варыянт?

— Думаю, што так...

— Іменна так. А інакш не значыць нам галавы. Заўтра я сам прыйду да вашага дырэктара, і, спадзяюся, наша версія стане рэальнасцю.

Складнік ішоў дахаты з палёгкаю на душы. На наступны дзень Пазняк зрабіў усё так, як было дамоўлена...

і сейф. Нейкі час вагаўся ля ўваходных сталёвых дзвярэй, затым нацэліў прыбор на іх. Замок адразу адчыніўся. Ён увайшоў у дом, падняўся на другі паверх, дзе быў кабінет з сейфам, ступіў туды і адчыніў сейф. Там, паверх папак, ляжалі долары. Трахім Сяргеевіч выняў іх, пералічыў — пяць соцен. Патрымаў грошы ў руках і паклаў у кішэню плашча. Зачыніў сейф, спуціўся ўніз да ўваходных дзвярэй, выйшаў на вуліцу і нацэліў прыбор на замок, той адразу зачыніўся. Адышоў пад сосны і стаў чакаць — карцела даведацца, ці спрацавала сігналазацыя. Чакаў доўга, але міліцыя не ехала. “Значыць я беспамылкова распрацаваў і спыраў блок кіравання”.

Вынаходнік вяртаўся дамоў і адчуваў, што стварыў нешта неверагоднае.

“Божа, што я вынайшаў, — горка ўздыхнуў Складнік. — Я злодзей, які можа бачыць праз сцены, адмыкаць самы складаны замок, увайсці туды, дзе моцныя засаўкі, навейшай канструкцыі замкі. Я па-за межамі немагчымага. Я зрабіў, і сам трапіў у свой капкан. Што будзе?”

Назаўтра з неахвотаю кіраваўся на работу, а ў галаве пульсавала думка: як быць?

Праз два дні на работу выйшаў Чаканаў і зазірнуў да Складніка.

— Сяргеевіч, — пачаў ён з парог, — мяне абчысцілі! Дзверы цэлыя, замкі таксама, а з сейфа прапала пяцьсот долараў. Скажы, што гэта — нячystая сіла, іншапланецяне?

Складнік сціснуў кулакі, каб не выдаць хвалявання, рашуча вымавіў:

— Ніхто ў вашай хаце не быў. Пэўна, забылі, куды засунулі тыя долары. Супакойцеся, падумайце добра і ўспомніце, дзе схавалі.

— Вось-вось, і ты, як мая жонка кажаш. Ды халера з тымі грашыма. Аднак, што ў доме быў злодзей, прызнае і міліцыя. Яе пошукавы сабака браў след у пакоях, а на вуліцы зачымаў носам, бо далей сляды дождж змыў.

Складнік, справіўшыся з хваляваннем, разважліва і спакойна зазначыў:

— Пашукайце і знойдзеце прапажу. А след... мо чыйці даўнішні, вы ж не на востраве жывяце. Быўалі ж у вашым доме, пэўна, розныя госці, мо жончыны знаёмыя, ці сяброўка дачкі.

— Вядома, былі. Мо і так. Але ж міліцыя акт склала і абяцала пошукі. Прабач, Трахім Сяргеевіч, што адрываю ад работы. Асмелюся спытаць, як з заказам?

Складнік моўчы адчыніў сейф, выняў скрыначку з генератарам і паклаў яе ў працягнутую руку шэфа:

— Заказ гатовы.

Чаканаў ад радасці анямеў. А потым выкрыкнуў:

— Хай скажа хто-небудзь, што навука ў нас не працуе!

У акадэміі пра дзіўную прыгоду з хатай Чаканава на нейкі час за-

на тое, прыйшоў водгук ад заказчыкаў, што генератар выключны і мае неабмежаваныя магчымасці для рознага прымянення. Больш нічога не патлумачылі. Складнік віншавалі. Вынаходнік жа нутром адчуў, што, калі пойдзе такі розгалас, то даведаюцца следчыя пра яго здольнасці да вынаходніцтва і пачнуць пільней прыглядацца, сачыць за ім.

У адзін хмарны халодны дзень Трахім Сяргеевіч прыйшоў да шэфа і паклаў на стол заяву, у якой прасіў тры дні адпачынку.

— Што здарылася? — вылупіў той, нічога не разумеючы, вочы.

— З сэрцам блага, паколвае ў грудзях. Трэба тэрмінова правярцьца.

— Канечне, канечне, — захваляваўся акадэмік і падпісаў заяву.

Дома Складнік ляжаў на канапе і думаў, што рана ці позна, а яго выклікаюць. Ужо акадэмічны сакрэтны адзел заварушыўся. Некалькі разоў сакрэтчыкі заходзілі ў ягоны кабінет, робячы выгляд, што па-свойску зазірнулі, гаварылі пра ўсялякія будзеныя справы, але ён разумеў, што гэта першыя ластаўкі бяды. Пры яго адсутнасці ператрасуць, перанюхаюць усё.

“Слядоў я там не пакінуў, але спытаў пачнуць кансультавацца з экспертамі, а тыя прыцягнуць галавастых вучоных абаронкі і будзе адзіны вывад, што ніхто, акрамя Складніка, не здольны вынайсці такой штуковіны. А ў міліцыі размова кароткая — за краты і справа закрытая”. Рашэнне прыйшло нечакана: “Трэба ісці ў пракуратуру да следчага Пазняка ды раскажаць, як усё атрымалася”.

На наступны дзень Складнік апрануў святочны гарнітур, прыкапіў пашпарт, а таксама вынайшчаны прыбор, развітаўся з жонкай.

— Ты ў паліклініку?

— Так, у паліклініку.

— Не адлыньвай толькі ад рэкамендацый — хай добра правераць, — параіла жонка. Але вучоны яе ўжо не чуў, бо ў галаве ўзвіхурыліся цяжкія думкі.

Да пракуратуры вырашыў ісці пешшу. Ля ўваходу праходжаўся вартавы. Калі Трахім Сяргеевіч ступіў у брамку, ён запытаўся:

— Вы па выкліку?

— Не, — вяла адказаў Складнік.

— Тады да каго?

— Да Пазняка.

— Хвіліначку, — вартавы патэлефанавалі следчаму. — Праходзьце, другі паверх, нумар дваццаты.

Складнік шмыгнуў у вестыбюль і ўзышоў на патрэбны паверх. Ля дзвярэй пакоя аддыхаўся, пастукаў. Знутры пакоя данёсся ціхі голас:

— Заходзьце.

Вучоны зайшоў і пратупаў да стала следчага, на якім стосамі ляжалі папкі. Павіталіся, і Складнік адчуў, што з гэтым пахылым, са стомленым тварам і добрым вачыма чалавекам, можна размаўляць.

Арт-пацёркі

30-годдзю творчай дзейнасці заслужанага артыста Беларусі, лаўрэата міжнародных конкурсаў, саліста Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы краіны Міхаіла Жылюка прысвячаецца яго творчы вечар. Адбудзецца ён 12 лютага ў Малай зале сталічнай філармоніі.

Імпрэзу ладзіць Беларускі паэтычны тэатр аднаго актёра “Зьніч” (на чале з Галінай Дзягілевай), у рэпертуарным актыве якога — рамантычная манаопера Алега Залётнева “Адзінокі птах”, прысвечаная асобе Адама Міцкевіча, чый музычна-сцэнічны вобраз увасабліў М. Жылюк. Паказам гэтага спектакля і пачнецца вечарына. У П аддзяленні — праграма “Мелодыі сэрца”: уладальнік цудоўнага барытона выканае романсы, арый, песні ў дуэце з піяністам заслужаным артыстам Беларусі Юрыем Гільдзіюком.

Юрыя Гарадзецкага можна было апошнім часам пачуць на “нераскручаных” мінскіх канцэртах, імпрэзах. Вось і адносна нядаўна, падчас адкрыцця выстаўкі графічных работ А. Каплана ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, яго дзівосны лірычны тэнар, яго бліскучыя спеўны выклікалі працяглы авачыю наведнікаў вернісажа. А камусьці ж яшчэ пашчасціла трапіць на яго дэбют у спектаклі “Яўгеній Анегін” Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы Беларусі... Словам, нашы аматары сапраўднага спеўнага мастацтва ўжо адкрылі для сябе новую маладую зорку. І шчыра парадаваліся, даведаўшыся пра вялікі поспех маладога выканаўцы: на прэстыжным міжнародным конкурсе імя Ф. Віньеса ў Барселоне, які адбыўся ў студзені і ў якім удзельнічала каля трох соцень вакалістаў, студэнт 5 курса Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Юрый Гарадзецкі выйшаў у фінал і заваяваў дыплом. Ён атрымаў таксама магчымаць стажыравацца ў Францыі, куды паедзе ўлетку. Гэта і значны поспех для ўсёй беларускай вакальнай школы. Юрый вучыцца ў класе прафесара Леаніда Івашкова, а да конкурсу ў катэгорыі “Араторыя — песня” яго рыхтаваў педагог па класе канцэртна-камерных спеваў прафесар Віктар Скоробагатаў.

У сталіцы прайшла вечарына з нагоды юбілею Валянціны Сцяпанавай — дырэктара Мінскага міжнароднага кінафестывалю “Лістапад”. Удзельнікі ўрачыстасці адзначалі вялікі арганізатарскі энтузіязм В. Сцяпанавай, адметны ўклад у прапаганду беларускіх фільмаў на міжнародным узроўні, а таксама яе паслядоўную пазіцыю ў працэсе далучэння нашых суайчыннікаў да лепшых узораў сучаснага сусветнага кінематографа.

Праграма “Галасы Бацькаўшчыны” не ўпершыню з’яўляецца на філарманічнай афішы сезона 2006/2007 гадоў. Яе прэм’ера адбылася мінулай восенню. Пospех удзельнікаў, нашых знакамітых нацыянальных акадэмічных народных калектываў — аркестра імя І. Жыноўіча і хору імя Г. Цітовіча, — выклікаў “Галасы Бацькаўшчыны”, можна сказаць, “на біс”. Аркестр і хор, якімі кіруюць зныя дзеячы айчыннага мастацтва Міхал Казінец ды Міхась Дрынеўскі, зноў выступаць разам у Вялікай зале БДФ 14 лютага.

С. ВЕТКА

Вечныя каштоўнасці жыцця: каханне, годнасць, павага, праўда, вера... Паняці пра іх заўсёды з намі, і ўвесь час мы імкнёмся да таго, каб адпавядаць іх прынцыпам, марым пра дасягненне гармоніі ў сабе. Часам гэта бывае вельмі няпроста: зменліваець лёсу, жыццёвыя нягоды падштурхоўваюць да непрадказальных, самых неверагодных учынкаў. І тады галоўнае — застацца ў выпрабаваннях духоўна моцным, вытрымаць, захаваць пачуццё ўласнай годнасці, бо нават ... “Паміраючы дрэвы стаяць”. Менавіта так называецца вядомая п’еса **Александра Касоны, наводле якой на Малай сцэне Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы нядаўна пастаўлена трагікамедыя “Апельсінавае віно”.**

Цікавы, амаль дэтэктывы сюжэт п’есы (пераклад з іспанскай Карласа Шэрмана), безумоўна, здатны прывабіць гледача: тут і неспадзяваныя сустрэчы, і дзівосныя супадзенні, і падман дзеля выратавання, і праўда, што ўшчэнт нішчыць пшчасліваю ілюзію... І, канечне ж, каханне, шчырае захапленне, вір пачуццяў і шквал эмоцый, нечаканыя адкрыцці і балочае расчараванне... Адным словам, уся сутнасць чалавечага жыцця ў выкананні выдатных актёраў купалаўскай сцэны Галіны Талкачовай, Аўгуста Мілаванова, Галіны Арловай, Алы Ельшэвіч, а таксама маладзейшых — Сяргея Чуба, Святланы Анікей, Мікалая Прылуцкага, Святланы Кажамякінай.

Рэжысёр-пастаноўшчык трагікамедыі “Апельсінавае віно” — Сяргей Кулікоўскі. Да гэтага ён ажыццявіў пастаноўку “Пігмалёна” Бернардэ Шоу ў Магілёўскім абласным тэатры драмы і музыкі імя В. Дуніна-Марцінкевіча (Бабруйск), спектакля “Эрнест” (“Як важна быць сур’ёзным” Аскара Уайльда) на сцэне сталічнага Клуба імя Ф. Дзяржынскага і інш. Нямала працаваў С. Кулікоўскі і за мяжой — у Вялікабрытаніі, у Расіі.

Пасля першага паказу гэтай прэм’еры купалаўцаў акурат у Малай зале тэатра адбыўся мастацкі савет, прысутнічаў на якім журналістам чамусьці не дазволілі. Але ж нам усё ж такі ўдалося крыху пагутарыць з Сяргеем Кулікоўскім.

— **У чым жа, на ваш, рэжысёрскі, погляд, галоўная ідэя новага сцэнічнага твора? Што хацелася данесці да гледачоў спектакля “Апельсінавае віно”?**

— Ведаецца, што больш за ўсё радзіла мяне ў сучаснай моладзі?

Апельсінавае смак віна

— ...? — Інфантаільнасць. Я лічу гэта заганаў нашай ментальнасці. Замест таго, каб аддаць бацькам за тое, што нас нарадзілі і выхавалі, мы да апошняга з іх цягнем: “дай! дай! дай!” гучыць намнога часцей, чым “бяры!”. Вельмі ад гэтага сумна... У спектаклі ўзнімаецца надзвычайна тэма ўзаемаадносін бацькоў і дзяцей, але галоўнае, з чым мне хацелася б пазнаёміць гледача, — гэта іспанскі менталітэт,

які робіць дараванне немагчымым без раскаяння. Мы здольныя дараваць усё, а ім, іспанцам, гэта даецца значна цяжэй. У п’есе гучыць такая простая і адначасова складаная ісціна: блізкія людзі — толькі тыя, хто па-сапраўднаму робіць тваё жыццё напоўненым і пшчаслівым. Сеньёра Бальбоа — Бабуля, ролю якой выконвае народная артыстка Беларусі Галіна Талкачова, — дваццаць гадоў марыла пра сустрэчу з любым уну-

кам, які юнаком збег з дому; атрымлівала ад яго лісты, пісала ў адказ... І не здагадалася, што ад імя ўнука піша яе муж (народны артыст Беларусі Аўгуст Мілаванав). Такое ліставанне магло б доўжыцца вечно, калі б унук Маўрысіо (артысты Сяргей Чуб, Мікалай Прылуцкі) насамрэч не вырашыў прыехаць. Ён нават даслаў сапраўдны ліст да сваёй бабулі. Тая чакае яго вяртання... А вось што адбываецца далей, што такое “немагчымаць даравання без раскаяння” паважання чыгачы змогуць даведацца, калі завітаюць на наш спектакль...

— **А яшчэ пачуюць пранікнёныя мелодыі. Мне падалося, музыка афарбоўка спектакля вельмі прыцягальная і незвычайная...**

— Так. Гучаць іспанскія матывы ў выкананні Ману Чао. А таксама вальс-свінг і джаз. Музыка перадае настроі герояў, таму яна розная, каларытная, часам трывожная, часам узніслая... Я думаю, гледачам спадабаецца.

— **Чаму для пастаноўкі вы абралі менавіта п’есу Александра Касоны?**

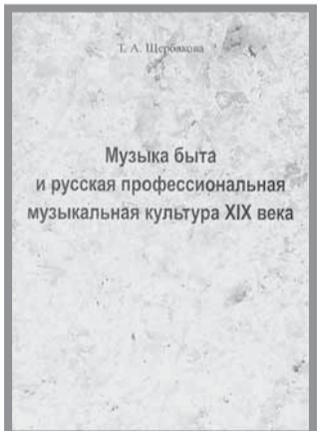
— Ведаецца, я не шукаў тэму. Я шукаў ролю. Ролю для выдатнай, таленавітай актрысы Галіны Талкачовай. Увогуле, Галіна Талкачова і Аўгуст Мілаванав — мае педагогі. Яны выхавалі мяне як актёра. Я імкнуся аддзячыць, аддаць ім сваёй працай, вельмі люблю гэтых дарагіх для мяне людзей. Мы часта працуем разам. Мне гэта дае найвялікшае задавальненне, спадзяюся — ім таксама...

— **У адной з сюжэтных ліній п’есы ўзнімаецца тэма кахання. А што для вас гэтае пачуццё?**

— Разумеюцца, любоў да матулі ці да таты, да Радзімы — гэта як дадзенае, інакш не можа, не павінна быць. А вось пакахаць зусім чужога чалавека, таго, з кім ніяк не буду звязаны, пакахаць так, што гатовы аддаць усё за імгненні, пражытыя разам, — гэта цуд! Каханне — самае галоўнае чалавечнае перажыванне. Такое разуменне гэтага паняцця прыйшло да мяне з вопытам, досведам і ўзростам. І цяпер я сцвярджаю: калі ты не кахаў — ты не жыў!

Ірына ГРЫГАН
Фота А. Дзмітрыева

Беларускі погляд на ландшафт

Пра манаграфію Таісы Шчарбакавай «Музыка быта и русская профессиональная музыкальная культура XIX века»

тая навука не ведала настолькі поўнай і ўсеахопнай працы, што раскрывае далезную тэму ва ўсіх яе іпастасях. Даследаванне Т. Шчарбакавай, выкананае на аснове велізарнага, знойдзенага ў рэдкіх архіўных зборах матэрыяла (а ён уключае і адкрывае не толькі ўласна музычныя, але і гісторыка-літаратурныя крыніцы: мемуары, ліставанні, публіцыстыку і музычную крытэку свайго часу), асвятляе ўсе кампаненты неабсяжнага свету музыкі Расіі канца XVIII — XIX стагоддзяў — ад кітчавых да элітных яе ўзораў. Тым самым аўтар манаграфіі дэкавае значнасць для гісторыі ўсіх працяў шматбагатай жывой музыкі і неабходнасць выпрацоўкі “антыпрыярытэтай” пазіцыі даследчыка, які мусіць рэканструяваць поўны і гістарычна праўдзівы тэкст эпохі.

Рэалізуючы менавіта гэтую ідэю, шматаспектная, поліфанічная праца далёка выходзіць за межы ўласна музычна-гістарычнага даследавання. Па сутнасці яна мае інтэрдyscyплінарнае значэнне, яднаючы гісторыка-культуралагічны, музычна-сацыялагічны і псіхалагічны, а таксама крыніцазнаўча-гэсталагічны кірункі гуманітарнай навукі. Манаграфія Т. Шчарбакавай не толькі адкрывае ўласна тэкст трох прастор творага свету — фальклору, музыкі гарадскога побыту і прафесійнага мастацтва, — асвятляючы асноватворныя заканымернасці яго фарміравання і функцыянавання ва ўзаемадзеянні гэтых трох складнікаў. Яна таксама рэстаўруе кантэкст, дакладней, рознаабліччаны сацыякультурны і музычна-мастацкі кантэксты гэтага разнастайнага і разнаветкавага (але адзінага ў сваіх унутраных узаемазвязях) мастацкага поля, у якім нараджаліся

і нясмелыя вопыты дылетантаў ды аднадзённыя імправізацыі аматараў, і вечныя шэдэўры музычнай класікі. У шэрагу рэканструяваных даследчыцай “музычных субкультур” раскрываецца цэлы свет, невядомы ці малавядомы нам раней, — ад бестурботнай вяселосці гарадской вуліцы і цыганскай пахэй да вытанчанага дыялога вялікасветскага салона, ад трапных выказванняў асвечаных аматараў да інтэлектуальных “квараў”, што пульсавалі ў прафесійнай музычна-крытэчнай палеміцы. Больш за тое: новая кніга дазваляе дазнацца і пра няўлоўны ментальны падтэкст культуры (і не толькі музычнай) далёкага часу, які “прагаворваецца” ва ўласна музычных, літаратурна-мастацкіх, гістарычных творах, а таксама ў музычна-інтанашыйных шарадах альбомных збораў і рэцэнзійных баталіях.

Увасабляючы і працягваючы лепшыя традыцыі расійскай, агульнаславянскай і еўрапейскай музыкалогіі, манаграфія мае прынцыповую значнасць для навукі беларускай. Перш за ўсё таму, што асвятляе праблемы музыкі гарадскога і маёнткавага побыту, а значыць менавіта той сферы, якая стварала аснову айчычнай музычнай культуры XIX стагоддзя. Тады, пасля вядомых культурна-гістарычных змен, што пацягнулі за сабой закрыццё музычна-тэатральных цэнтраў і адток з Беларусі прафесійных музыкантаў, творчае жыццё засяродзілася пераважна ў галіне аматарскага гарадскога і маёнткавага музычаравання. Апрача таго, беларускія землі былі ўжо цалкам улучаны ў склад Расійскай імперыі, і многія з’явы рускай музычнай рэчаіснасці зрабіліся агульнымі для дзвюх культур. Прытым і выхадцы з Беларусі аказваліся

ўцягнутымі ў расійскае музычнае жыццё, бралі актыўны ўдзел у яго разгортванні.

Рэалізуючы гэту — ураджэнец Магілёўшчыны Восіп Казлоўскі, які з 80-х гадоў XVIII ст. і на працягу першай траціны XIX ст. працаваў пры двары трох расійскіх імператараў і пакінуў глыбокі след у рускай музыцы, у тым ліку і побытавых, песенна-танцавальных яе жанраў. Гэта таксама яго вучань Міхал Клеафас Агінскі, добра вядомы пры рускім двары не толькі як палітычны дзеяч, але і як музыкант, чые творы набылі незвычайную папулярнасць у арыстакратычных салонах, у тым ліку ў салоне пляменнікаў Агінскага — братаў Міхаіла і Мацвея Вільгорскіх, якім прысвечаны многія старонкі і новай, і ранейшых кніг Т. Шчарбакавай. Гэта, нарэшце, ураджэнец Міншчыны Станіслаў Манюшка, чым мастацтвам захапляліся яго вучні і калегі А. Даргамыжскі і Ц. Кюі, а таксама шматлікія аматары і знаўцы музычнага мастацтва. Менавіта ім адрасаваў С. Манюшка сотні романсаў і песень “Хатняга спеўніка”, упершыню анансаванага менавіта ў расійскай перыёдыцы.

Беларускае музыказнаўства гора ча вітае выхад з друку манаграфіі Т. Шчарбакавай, якая яшчэ ў рукапісе (захаваным у выглядзе мікрафільма ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі) была добра вядомай спецыялістам і служыла своеасаблівым вучэбным дапаможнікам па гісторыі славянскага музычнага мастацтва. Застаецца спадзявацца, што выданне, якое адразу сталася рарытэтным (наклад... 60 асобнікаў!), у недалёкай будучыні атрымае масавы тыраж. Бо яго патрэбнае як уласна музыкалагічнай аўдыторыі, так і масаваму чыгачу, мастацкае выхаванне якога — высякародная звышмэта гэтай выдатнай працы.

Вольга ДАДЗІЁВА,
доктар мастацтвазнаўства,
загадчык кафедры беларускай
музыкі БДАМ

У чьіх руках... прастора?

СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ СЦЭНАГРАФІЯ: ТРАДЫЦЫІ І ПОШУКІ НОВЫХ ФОРМ

Як для глядачоў, так і для даследчыкаў тэатральнага мастацтва, з'ява гэтая унікальная і прыцягальная. Ды, на жаль, — амаль неаднадушная, як мастацтвазнаўцамі, так і тэатразнаўцамі. Тым не менш, ад работ тэатральнага мастака ўсе больш і больш залежыць поспех спектакля, бо сучасны глядач патрабуе ад пастаноўкі сапраўднай відовішчнасці. Яго ўжо цікавяць не толькі тэкст і сюжэт, але і колеравая гама сцэны, касцюмы, святло — усё, з чаго складаецца спектакль.

Чым жа вызначаецца сучасная беларуская сцэнаграфія? Імкненнем да выразнасці вобразных сродкаў і да філасофскіх абагульненняў. Яна спалучае ў сабе як традыцыйныя манеры сцэнаграфічнага выказвання, так і эксперыментальныя пошукі. І доказам гэтаму сталіся дзве выставы мастакоў тэатра, праведзеныя ў студзені ў Мінску.

Адна з іх прадстаўляла маладых сцэнографіў і ладзілася ў Музеі Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Другая — сталых прафесійных мастакоў і праходзіла ў Музеі гісторыі беларускага кіно.

Азначу, што рэспубліканскія выставы мастакоў тэатра наладжваюцца не так і часта — раз на некалькі гадоў. Дастаткова нагадаць, што папярэдняя адбылася ў 2003 годзе. Выключнасць сёлетняй выставы ў тым, што менавіта на ёй быў праведзены адбор лепшых работ беларускіх сцэнографіў для ўдзелу ў “Пражскай квадраўнале” — адной з самых прэстыжных сусветных выстаў.

На сёлетняй Рэспубліканскай выставе сцэнографіў былі прадстаўлены зусім новыя работы — і ў гэтым таксама яе значнасць і адметнасць. У невялікай утульнай зале музея кіно цікава размясціліся работы мастакоў драматычных, музычных і ляльных тэатраў Беларусі. Прыцягвалі ўвагу работы аднаго з вядучых майстроў ляльчонага тэатра Валерыя Рачкоўскага: макет да спектакля “Пацукалоў” (рэж. А. Жугжда, Брэсцкі тэатр лялек) і эскіз да спектакля “Гісторыя аднаго горада” паводле твораў М. Салтыкова-Шчадрына (рэж. А. Янушкевіч, Беларускі дзяржаўны тэатр лялек). Макету ўласцівае філіграннае выкананне, эскіз жа вылучае цікавая задумка і арыгінальнае бачанне персанажаў спектакля, які адразу ж хочацца паглядзець і разгадаць яшчэ многае, закладзенае ў задуме мастака. Выставу ўпрыгожвалі па-майстэрску выкананыя работы Тацыяны Нерсісян (эскізы лялек да спектакля “Салавей” паводле казкі Х.-К. Андэрсена (рэж. А. Ляляўскі, Тэатр лялек г. Аполэ, Польшча).

Вабілі яркімі ідэямі і культурай выканання работы Віктара Цімафеева, у прыватнасці, макет і фотаэскізы да спектакля “Дзікае паляванне караля Стаха” паводле У. Караткевіча (рэж. У. Савіцкі, Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы). Дарэчы, сцэнаграфія гэтага спектакля адзначана прэміяй Беларускага саюза тэатральных дзеячаў як лепшая ў 2006 годзе. Неаднаразова паказваўся на тэатральных фестывалях і спектакль “Беларусь у фантастычных апакаліпсисах” паводле Я. Баршчэўскага (рэж. У. Савіцкі, тэатр імя Янкі Купалы) у сцэнаграфіі В. Цімафеева. На выставе задуму мастака дэманстравалі цёплыя, выразныя і дынамічныя фотаэскізы.

Глядачы звярталі ўвагу на эфектна і цікава пабудаваны макет А. Снапок-Сарокінай да спектакля “К’ёджынскія перабрэхі” паводле К. Гальдоні (рэж. У. Шчэрбань, тэатр імя Янкі Купалы). А таксама кідка і ярка выкананы мастаком Уладзімірам Чарнышовым макет і эскізы да спектакля “Калігула” паводле А. Камю (рэж. В. Грыгалюнас, Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М. Горкага). Відавочна, што спектакль задумваўся відовішчным і сучасным, нечаканым для глядача.

Тацыяна Сакалоўская прадставіла сваю нядаўнюю работу ў пастаноўцы “Раскіданае гняздо” Янкі Купалы на гродзенскай драматычнай сцэне (рэж. А. Гарцэў). Нельга было не заўважыць і работы А. Меранкова (эскіз дэкарацыі да спектакля “Я твая нявеста” паводле В. Астаф’ева, Магілёўскі абласны драматычны тэатр), А. Касцючэнка (макет да спектакля “Утайманне свавольніцы” паводле У. Шэкспіра, рэж. В. Еранькова, тэатр імя М. Горкага), Л. Мікінай-Прабадзяк (эскізы да спектакля “Дарога на Віфліем” С. Кавалёва,

рэж. А. Жугжда, Гродзенскі тэатр лялек), В. Грышаевай (“Пацалунак ночы” С. Кавалёва, рэж. Н. Башава, Беларускі рэспубліканскі тэатр юнага глядача), М. Герасімовіч (эскізы касцюмаў да мюзікла “Афрыка” Л. Пранчака, У. Кандрусевіча (Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа), Л. Сідзельнікавай (эскізы касцюмаў да балета П. Гертэля “Марная перасцярога”, пастаноўка Д. Зайферта, Нацыянальны акадэмічны тэатр балета Беларусі і макет да опернага спектакля “Горад майстроў”), Д. Мохавы (эскізы дэкарацыі да спектакля “Цудоўная Алена” паводле Ж. Аффенбах і “Пікавай дамы” А. Пушкіна, РДТ г. Чэбаксары, Расія) і іншы.

І ўсё ж, нягледзячы на шматлікасць імёнаў і назваў, выстава не паказала поўную карціну сённяшняга стану беларускай сцэнаграфіі дый выклікала ўражанне выпадковасці многіх работ у экспазіцыі. Шкада, што не былі прадстаўлены сцэнаграфічныя праекты Барыса Герлавана, спектаклі якога з’яўляюцца самымі прыцягальнымі на сучаснай беларускай сцэне: “Эрык XIV” А. Стрындберга, “Чычыкаў” паводле М. Гогаля, “Чорная панна Нясвіжа” і “Вечар” А. Дударова і іншыя (рэж. В. Раеўскі, тэатр імя Янкі Купалы). Цікава працуюць мастакі Брэсцкага тэатра драмы і музыкі Віктар Лесін і Тацыяна Карвякова — нядаўнія прэм’еры сведчаць пра гэта. На жаль, і іх бракавала на выставе. Мастакі Гомеля і Віцебска таксама прадэманстравалі не ўсе цікавыя напрацоўкі. Слаба былі прадстаўлены задумкі, звязаныя з пастаноўкамі Беларускага дзяржаўнага музычнага тэатра, які славіцца сваёй відовішчнасцю і яркасцю фарбаў.

заны з пастаноўкамі Беларускага дзяржаўнага музычнага тэатра, які славіцца сваёй відовішчнасцю і яркасцю фарбаў.

Выстава маладых мастакоў тэатра, якая дэманстравалася ў музеі купалаўцаў, параўнальна з выставай майстроў выглядала найбольш падрыхтаванай і зусім невыпадковай. Яе ўдзельнікі — выпускнікі 2006 года Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў аддзялення тэатральна-дэкарацыйнага мастацтва. Усе яны — вучні Барыса Герлавана.

Марына Цімафеева прадставіла сцэнаграфічны праект “Дзікае паляванне караля Стаха” У. Караткевіча. Ён вылучаецца арыгінальнасцю задумкі і з’яўляецца вялікай дапамогай для рэжысуры спектакля, у чым пераканалі макет і эскізы мізансцэны ды касцюмаў. Ігар Анісенка цікава вырашыў вобраз Купалавага “Раскіданага гнязда”, убачыўшы пастаноўку ў цёплых эскізах — да разбурэння хаты і ў халодных — пасля разбурэння жылля. Умоўная ж пляцоўка са сціплымі дэталіямі побыту і легкакрылымі птушкамі ўяўляе сабой і канкрэтнае месца дзеяння, і тую духоўную прастору, у якой існуюць героі купалаўскай п’есы. Тэму нацыянальнага тэатра падтрымлівае ў “Прымаках” Янкі Купалы Валянціна Праўдзіна. Купалаўскі твор бачыцца ёй надзвычай шчырым і зычлівым. Адсюль і вырашэнне яго ў мяккіх, цёплых пастэльных тонах. Макет спектакля сапраўды арыгінальна: вялізнае сіта на задніку сцэны здатнае трансфармавацца і вызваляць прастору сцэны для памоста, на якім і павінны дзейнічаць персанажы.

Вольга Мацкевіч вынесла на суд глядача праект “Той самы барон Мюнхгаўзен”. У яе ўвасабленні твор Р. Горына паўстае цікавым і рамантычным. Па-майстэрску выкананыя эскізы адначасова паказваюць нам і зрокавы шэраг спектакля, і яго настрой. Тут уладарыць абсурдная фантастыка — у рамантычных дэталіях і прадметах, без якіх немагчыма ўявіць вобраз галоўнага героя: бязважкі паветраны шар, птушкі, загадкавы куфар з кнігамі і свечкамі... Работа мастака наводзіць на роздум пра творчасць, пра свой уласны свет — пра тое, што адкрыццё мастацкага ўспрымання і з’яўляецца галоўным для кожнага з нас.

Да гэта адвечнай класікі звяртаюцца Пётр Дзмітрыеў і Лія Станевічутэ. З натхненнем вырашае П. Дзмітрыеў “Барыса Гадунова” М. Мусарскага. Нагадваючы традыцыйную оперную манеру сцэнографіі XX стагоддзя, яго жывапісныя эскізы дэкарацыі палаюць прыгажосцю фарбаў. Макет жа вылучаецца добрым выкананнем, падкрэслівае веліч і ўзышанасць цудоўнай музыкі. Цікавае бачанне “Дон Кіхота” М. Сервантэса прапануе Л. Станевічутэ. Выкарыстоўваючы прынцып кірмашовага тэатра, уводзіць у дзеянне дзівакаватых лялек, нязграбнага каня, млын на калёсіках. Усіх персанажаў вядомага твора Л. Станевічутэ бачыць добрымі і смешнымі, таму і на эскізах малюе іх цёплымі святлоцымі фарбамі.

Работы маладых сцэнографіў уяўляюць сабой бясспрэчную каштоўнасць для сучаснай рэжысуры, якая мае патрэбу ў новых тэатральных ідэях.

У лепшых праектах, прадстаўленых на абедзвюх выставах, няцяжка прасачыць, што мастакі не перакрэсліваюць традыцый айчыннай сцэны, а ўзбагачаюць, творча перапрацоўваюць іх. Беларускія сцэнографы сёння ўсё больш і больш паглыбляюцца ў задуму тэатральнага твора і шукаюць для яе адэкватную, часам непрадказальную і бязмежна таямнічую прастору.

Вераніка ЯРМАЛІНСКАЯ

На здымках: народны мастак Беларусі Б. Герлаван са сваімі вучнямі; з выстаўкі работ маладых сцэнографіў.

Фота К. Дробава

«IP»: да дзён вясновых

Які заўсёды на пачатку года, Польскі інстытут у Мінску («IP») наведвамі пра планы сваёй дзейнасці. Пакуль — першы квартал 2007-га.

Уражвае панарама сумесных беларуска-польскіх праектаў, якія пацвярджаюць глыбіню і трываласць спрадвечных, непадуладных “павекам часу”, навуковых і культурных, прыязных суседскіх сувязяў двух народаў.

Так, напрыклад, працягваецца вандроўка па Беларусі прывабнай для самага рознага глядача выстаўкі “Культура беларускіх земляў на фотаздымках XIX стагоддзя”. Як вядома нашым чытачам, гэтую экспазіцыю, створаную на аснове фондаў Нацыянальнага музея ў Варшаве, яшчэ ў пазамінулым годзе пабачылі мінчане. Апошнім часам яна атабарылася на Гомельшчыне: прынамсі, са студзеня да 16 лютага дэманструецца ў Калінкавіцкім дзяржаўным краязнаўчым музеі.

Гомельшчына прыняла таксама знаёмую мінчанам тэматычную выстаўку “Коні і коннікі” — цікавую падборку факсімільных копіяў жывапісу XVIII — XIX стагоддзяў з калекцыі Нацыянальнага музея ў Варшаве. А пяпер тут пагасіць “дзсятая муза”. Кінаклуб “Глозіён”, што працуе ў абласным цэнтры, наладзіў у лютым Тыдзень польскіх фільмаў. На сакавік у Гомельскім дзяржаўным універсітэце імя Ф. Скарыны і кінатэатры “Юбілейны” плануецца паказ стужак, знятых у 2003 — 2005 гадах: “Судовыя выканаўцы” (рэжысёр Ф. Фальк), “Прыжмур вочы” (рэж. А. Якімоўскі), “Шрамы” (рэж. М. Пэкаж), “Мой Нікіфар” (рэж. К. Краўцэ).

Другая палова лютага і сакавік абяцаюць разнастайныя музычныя сустрэчы і тэатральныя паказы ў Лагойску і Маладзечне, Магілёве і Мінску.

Напрыклад, у Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў рыхтуецца знаёмства з тэлеспектаклямі рэжысёра Т. Кантара (працяг вядомага цыкла “Залатая сотня”) Тэатра польскага тэлебачання) пры ўдзеле прадстаўніцтва Цэнтра дакументацыі мастацтва Т. Кантара “Сісотека” (Кракаў). Мінскі абласны драматычны тэатр працуе над прэм’ерай паводле п’есы С. Мрожака “Забава” (рэжысёр Ігар Блінкоў). А магілёўская сцэна падчас II Міжнароднага тэатральнага форуму “М.арт. Кантакт-2007” прыме тэатр імя В. Багушэўскага з горада Каліша — госці пакажуць спектакль “Das Kuchendrama”.

Студэнты Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі рыхтуюць вакальныя і інструментальныя творы польскіх кампазітараў і выкананнем гэтай праграмы ў Мінску адзначаць год Караля Шыманоўскага. Канцэрт плануецца ў Вялікай зале БДМ на 21 сакавіка. Мяркуюцца, што раней, 20 і 27 лютага, з праграмай “Музыка польскіх кампазітараў” (К. Шыманоўскі, І. Я. Падэрэўскі, Ф. Шапэн) таленавітыя беларускія студэнты выступяць у музычнай школе Маладзечна і ў Лагойскай дзіцячай школе мастацтваў.

Сталічныя аматары выяўленчай творчасці таксама не застануцца без сюрпрызаў: у Музеі сучаснага мастацтва пройдзе выстаўка графікі Гжэгажа Ханьдэрка, які прадстаўляе Акадэмію выяўленчага мастацтва, што ў Катавіцах.

І паводле добрай традыцыі ў Беларускай дзяржаўнай педагогічным універсітэце імя М. Танка пройдзе (ужо трэцяя!) гістарычна-навуковая канферэнцыя “Вялікія мінчане”.

Зразумела, гэта яшчэ не поўны пералік імпрэз, выдавецкіх і навукова-асветніцкіх праектаў Польскага інстытута ў Мінску, якія плануецца на бліжэйшы час.

С. Б.

Ад літаратурна-мастацкай крытыкі да арт-журналістыкі

Журналісты і Аўтары

Людміла СЯНКОВА, загадчык кафедры літаратурна-мастацкай крытыкі факультэта журналістыкі БДУ

Калі сёння пачаць размову пра сутнасць літаратурна-мастацкай крытыкі, пра статус крытыка і складнікі яго майстэрства, угэўненая, што размова гэтая можа прывесці да далёка неадназначных высноў. Хочам мы таго ці не, тут абавязкова ўзнікае інтанацыя, што супастаўляецца з воклічам "А былі ж часы!". Сапраўды, былі часы, калі паўнаважна функцыянавалі ва ўсіх спецыялізаваных выданнях аддзелы культуры, калі ў гэтых выданнях актыўна запрашаліся прафесійна падрыхтаваныя і эстэтычна адукаваныя аўтары, калі імёны крытыкаў ведалі, калі іх публікацыі чакалі, калі да іх словаў і меркаванняў прыслухоўваліся, нават прымалі грамададобныя пастановы. Ах, як жа меў рацыю вялікі англічанін А. Тойнбі, што некалі наступным чынам вызначыў статус культуры ў грамадстве: "Культурны элемент з'яўляецца душой, крывёй, лімфай, сутнасцю цывілізацыі; у параўнанні з ім эканамічны і тым больш палітычны планы падаюцца штучнымі, неістотнымі, шаргавымі стварэннямі прыроды і сіл, што рухаюць цывілізацыю". Абсалютная супрацьлегласць таму — меркаванне сучаснага чыноўніка ад культуры: "Ды каму зараз трэба гэтая ваша культура?". А культура, між іншым, — гэта наша ўсё.

Зараз сітуацыя іншая. Не толькі з крытыкай, але і з культурай наогул. Краіну ўяўляюць менавіта па культурных каштоўнасцях, у гісторыі застаецца найперш культура і ў якасці важнейшай яе часткі — мастацтва. Як жа не зразумець, што культура не "выштукоўвае" тавар, рэалізуючы ў адпаведнасці з попытам, але стварае грунт існавання сацыяму — яго мараль і сумленне, веды і самасвядомасць, закладвае яго духоўны і інтэлектуальны падмурак.

У сродках масавай інфармацыі, бы ў люстэрку адбіваецца статус культуры ў грамадстве. Мастацкая культура ў многіх друкаваных выданнях успрымаецца непатрэбным давескам, якому адводзіцца месца, як правіла, на апошняй паласе. Узровень стаўлення да культуры з'яўляецца паказчыкам ступені культурнага патэнцыялу СМІ. Цікава, што "культурнасць" таго ці іншага выдання вызначаюць у найбольшай ступені менавіта публікацыі па мастацтве. Калі праглядаеш, прыкладам, такія аўтарытэтыя выданні, як французскую газету "Ле Монд", амерыканскую "Вашынгтон пост", можаш натрапіць, напрыклад, на паласу, прысвечаную творчасці Пікаса ці Шагала. І гэта зусім не юбілейныя публікацыі. Проста газета адпавядае статусу культурнага выдання, якаснымі характарыстыкамі якога з'яўляюцца многія рэчы, але публікацыі па мастацкай культуры — у шэрагу першых. Гэтыя матэрыялы не толькі ўпрыгожваюць газету, але карыстаюцца попытам у самых розных чытачоў, незалежна ад інтарэсаў, зацікаўленнасці, адукацыі, эстэтычнай падрыхтаванасці.

У нашай прэсе якаснасць вызначаецца іншымі параметрамі. Часам гэта зусім не звязана з тэмай культуры. У аддзелах культуры (калі яны рэанімаваныя) працуюць адзін-два чалавекі. Прафесійных крытыкаў туды ніхто надта не зазывае, у іх дапамозе не маюць патрэбы. Ды й паняцце "крытык" паціку чэзне. Старэйшае пакаленне крытыкаў па розных відах мастацтва даўно перайшло ў "знаўства": многія сталі літаратуразнаўцамі, тэатразнаўцамі, кіназнаўцамі і г.д. Некаторыя з прычыны незапатрабаванасці проста адышлі ад справы. Сённяшняя ганарарная сістэма мае на ўвазе, што журналісты самі павінны пісаць пра ўсё. Крытыкі — "выраб" штучны, яны не растуць, як грыбы пасля цёплага дажджу. Сапраўдных крытыкаў сёння мала. Восі і аtryмліваецца, што пра міжнародны кінафестываль "Лістапад" пішуць, як пра "крутую тусоўку" — хто з кім, калі і дзе; пра новую тэатральную пастановку — у святле прыватнай біяграфіі рэжысёра; Дні культуры Беларусі ў Маскве паказаны праз прызму таго, як журналістка хадзіла па начных клубах.

Крытык — гэта найперш густ, эстэтычная падрыхтоўка, уменне аналізаваць твор як мастацкую цэласнасць і супастаўляць яго з сацыякультурным кантэкстам. Падобна на тое, што гэтыя крытэрыі зараз не запатрабаваныя. На змену крытыку ці аглядальніку па культуры прыходзіць арт-журналіст. Арт-журналістыка адмяніла аналіз твора як такога. Даследаванне, заснаванае на абагульненнях, асэнсаванні тэндэнцый, падманлівы набор суб'ектыўна-эмацыйных характарыстык. Можна адзначыць некалькі спосабаў, якія выкарыстоўваюць арт-журналісты ў тэкстах пра культуру: касавы-масавы, псіхятрычны, кухонна-аналітычны. Інфармацыя пра артэфекты часам замяняе сутнасць характарыстыкі культуры, асветніцтва ж падмяняецца забавляльнай функцыяй. Здаецца, праз арт-журналістыку СМІ ў пэўнай ступені даводзяць уласную далучанасць да працэсу глабалізацыі. І тады замест кінарэцэнзіі мы чытаем наступную "раскадровку": "Галюны козыр", "Пікантная падрабязнасць", "Пра што кіно", "Зварніце ўвагу"; замест тэатральнага агляду можна ўбачыць кліпавы набор: сюжэт, акцёры, акупальнасць.

Не так даўно на факультэце журналістыкі Белдзяржуніверсітэта адбылася міжнародная навукова-практычная канферэнцыя, прысвечаная 85-годдзю БДУ, "Журналістыка-2006". У шэрагу іншых секцый асабліва ўвагу звярталі на сябе секцыя літаратурна-мастацкай крытыкі. Пытанні, што абмяркоўваліся падчас яе працы, маюць самае непасрэднае дачыненне да сучаснага статусу крытыкі ў яе суадносінах з журналістыкай, да сённяшняга стану СМІ: што такое "культурнасць" выдання; ці мае патрэбу ў літаратурна-мастацкай крытыцы сучасная журналістыка; ці адрозніваюцца паняцці "крытык", "аглядальнік па культуры", "арт-журналіст"; урэшце, з якіх элементаў складаецца прафесійнае майстэрства крытыка?..

Але былі ж часы! Калі зачыталіся рэцэнзіямі В. Дзёміна і Н. Зоркай, М. Туроўскай і А. Сіцішовай, Т. Цюрынай і Л. Паўлючыка, Т. Арловай і Л. Бранда-боўскай, А. Адамовіча і В. Каваленкі. Відавочна, што і зараз у грамадстве ёсць настальгія па Аўтарах. Журналістаў — многа, Аўтараў — мала, хапае матэрыялаў, але рэдка сустракаюцца Тэксты. Аўтар — чалавек, што прапануе адкрыццё агульначалавечых каштоўнасцяў нібыта наноў, калі зашмальчаваныя ісціны зноў набываюць у свядомасці чалавека свой патаемны сэнс. Аўтар — чалавек культуры. Аўтараў не вырошчваюць, іх спецыяльна не "вывучваюць" (што, уласна, у нас і адбываецца). Але можна дапамагчы з'явіцца журналістам з неабходнай "культурнай" падрыхтоўкай. У МДУ на журфаку пагаворваюць пра адкрыццё асобных спецыяльнасцяў па розных відах крытыкі: напрыклад, музычны крытык, тэатральны крытык, кінакрытык і г.д. На журфаку БДУ наспела неабходнасць адкрыцця хаця б адной спецыялізацыі: аглядальнік па культуры. Чаго-чаго, а журналісцкіх "ляпаў" па пытаннях мастацтва выдавочна стане менш.

Па сутнасці, чалавечая запоўненасць таго ці іншага часу застаецца нязменнай. Чалавек не мяняецца, не мяняюцца ягоныя патрэбы і жаданні. Па-ранейшаму застаецца жаданне працаваць у гэтым вартую рэцэнзію, аўтарскія развагі, суб'ектыўныя нататкі. Журналістыка не можа існаваць без Аўтара, гэтаксама як і грамадства без культуры. Зрэшты, усё віды СМІ выглядаюць бяляка без аўтарскага асэнсавання культуры.

Крытыка ў адсутнасць чытача

Пятро ВАСЮЧЭНКА

Стан літаратурнай крытыкі ў былыя часы не раз рабіўся прадметам разгляду на "круглых сталах", якія праводзіліся ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі пры ўдзеле прадстаўнікоў секцыі пазіі і прозы. У друку разгорваліся адпаведныя дыскусіі. І нават тады, калі крытыка магла лічыцца прафесіяй, яе стан ацэньваўся як нездавальняючы, нават крызісны.

Часам, аднак, папрокі праймаюць і пазтаў на адрас крытыкаў мелі прыземлена-прагматычны характар: маўляў, нас не чытаюць, не заўважаюць, не ацэньваюць і не папулярнызоўць. Але і самаацэнка прадстаўнікоў крытычнага цэху была не больш аптымістычнай. Гаварылася пра тое, што беларуская крытыка не выглядае самакаштоўнай формай літаратурнай творчасці, не прэтэндуе на ролю "рухомай эстэтыкі".

Той час прафесіяналаў адышоў, але і сёння белетрысты на старонках літаратурных выданняў час ад часу заводзяць стары трэнас на тую ж тэму: не заўважаюць, не хваляць, не раскручваюць.

Можна колькі заўгодна благаць калія вялікай дарогі літаратуры ў чаканні Гадо, але ён не пачуе і не прыйдзе.

Адсутнічае постаць творцы, які меў бы падставы лічыцца "лідарам" жанру, свайго роду "пасіянарнем" літаратурна-крытычнай думкі, такім, якім, да прыкладу, у 1970—1980-я гады быў Алесь Адамовіч.

У Беларусі сёння практычна няма крытыка, які бацьбі бы літаратурны працэс як цэласнасць і аналізаваў бы яго. Па ўзоры, прыкладам, Варлена Бечыка — спецыяліста ў галіне пазіі, або Паўла Дзюбайлы, крытыка прозы, які, можа, адзіны на ўсю Беларусь чытаў усё "тоўстыя" часопісы "ад коркі да коркі".

"Але нехта ж павінен прыйсці", — казаў з гэтай нагоды герой абсурдысцкай драмы "Існасць" Алесь Асташона.

Гэты нехта будзе працаваць у іншых рэаліях, ускладненых наступам маскульту, арганізацыйнай мітрэнгі, што запанавала ў літаратурным жыцці краіны.

У новых варунках крытыка перастала выконваць ранейшыя сервільныя функцыі, звязаныя з абслугоўваннем ідэалагічнай сферы, класіфікацыяй літаратурных рэалій і "кіравання" літаратурным працэсам. Выйшлі з моды літаратурна-крытычныя гадавыя агляды

прозы, пазіі, драматургіі. Маргінальнымі выглядаюць спробы вярнуцца да практыкі "абоймаў", пераліку імёнаў і твораў. Хаця некаторыя аўтары звычайна чакаюць гэтых "абоймаў" і па-ранейшаму прагнуць быць названымі і пералічанымі.

Ураўнаважанасць ацэнак, акадэмізм мыслення і пэўны традыцыйналізм засталіся прарагатамі тых адмыслоўцаў, якія працуюць у галіне літаратуразнаўства. У гэтай сферы прафесіяналізм і дасведчанасць аўтараў спалучаюцца з іх вузкай спецыялізацыяй.

Гэтакі стройнасці і структураванасці не знойдзем, калі звернемся да бягучай крытыкі і творчасці яе прадстаўнікоў. Тут мяжа нейкага падзелу магчымай паводле традыцыйнага або нетрадыцыйнага, акадэмічнага або неакадэмічнага падыходу да літаратурных з'яў. Апошні пачынае дамінаваць.

Акадэмізм сёння перастаў быць уніформай на ўсе выпадкі жыцця. Крытыкі ўсё ахвотней адмаўляюцца ад акадэмізму і чыстай жанравасці. Учора — доктарская або кандыдацкая дысертацыя, сёння — палемічны нататкі або эсэ. У прыватнасці, такое практыкуюць Іван Штэйнер, Ганна Кісліцына, Ірына Шаўлякова, Віктар Ханеня ды аўтар гэтых радкоў.

Прычына, якая прымушае аўтараў, паводле выказаннага Валянціна Акудовіча, часам прыкідвацца плытчышымі, чым яны ёсць насамрэч, палягае не ў імкненні стварыць эпатажную поп-крытыку. Гэта натуральнае рэакцыя на адсутнасць чытача.

Бо чытаюць менш не толькі настаўнікі, студэнты і школьнікі (традыцыйныя "спажываўцы" літаратурнай прадукцыі), але нават і самі пісьменнікі!

Няма з намі Янкі Брыля, які чытаў шмат і многіх — нават тых, хто не чытае самога Брыля.

Ёсць рызыка, што крытыкі застануцца апошнімі чытачамі ў свеце. Напэўна, гэту небяспеку першым адчуў Леанід Галубовіч, калі з пазтаў перакваліфікаваўся ў крытыкі — на аднаго чытача-прафесіянала сталася болей. І гэта — унікальны выпадак.

Часцей назіраюцца ўцёкі з прафесійнай крытыкі — у пазіію, прозу, драматургію, журналістыку і нават за межы літаратуры — у палітыку або камерцыю.

"Нехта абавязкова павінен прыйсці", — казаў герой "Існасці". Гэты новы нехта павінен наноў вучыцца не толькі крытыкаваць, але перадусім чытаць. Гэтая максіма ляжыць у падмурку маёй спробы выгадаваць новага крытыка. Ажыццяўляецца гэтая спроба на факультэце журналістыкі БДУ, дзе створаны курс па профілі "Літаратурная крытыка". Некаторыя з выпускнікоў ужо стварылі сабе літаратурнае імя — Аліса Бізыева, Сяжук Будкін, Таццяна Заміроўская ды іншыя.

Хаця — гэта аксіяматычна — выгадаваць сапраўднага, сталага крытыка-прафесіянала можа толькі рэальнае літаратурнае жыццё, у якім гэтая асоба актыўна ўдзельнічае, а не проста прысутнічае. Шмат чытаць, шмат раздумваць, больш публікавацца — такія простыя рэцэпты майстэрства.

Якой быць сучаснай літаратурнай крытыцы?

Гражына ПАЎЛОЎСКАЯ, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры літаратурна-мастацкай крытыкі факультэта журналістыкі БДУ

Класічная літаратурная крытыка, бадай, усё больш выцясяняецца арт-журналістыкай, што заканамерна адлюстроўвае агульную тэндэнцыю сённяшняга ама-слуплення культуры. У такой сітуацыі варта ставіць пытанне аб прыярытэтах працы сучаснага журналіста, які спецыялізуецца на культурнай праблематыцы: акрамя таго, што сама спецыфіка СМІ фарміруе пэўныя патрабаванні (падзел СМІ на спецыялізаваныя і неспецыялізаваныя), узнікае шэраг пытанняў метадалагічнага плана. Відавочна, што традыцыйныя падыходы да мастацкага твора ці літаратурнага факта выцясяняюцца новымі стандартамі: матэрыялы

па культуры сталі больш лаканічнымі, нярэдка яны выконваюць толькі інфарматыўную і рэкламную функцыі. Разам з тым дагэтуль існуе аўдыторыя, што мае патрэбу ў культурным дыялогу, у сур'ёзным, прафесійным падыходзе да сучаснай літаратуры.

Крытэрыі ацэнкі літаратурнага твора і раней не былі выразна акрэсленыя, сёння ж яны надзвычай размытыя і часта грунтоўца выключна на індывідуальных прыярытэтах крытыка і журналіста. Замест традыцыйнага пасрэдніцтва паміж аўтарам і чытачом узнікае іншы тып узаемадзеяння: мастацкі тэкст успрымаецца як нагода для стварэння новай мастацкай рэальнасці (калі гаварыць, напрыклад, пра сучасныя расійскія літаратурна-мастацкія часопісы). Альбо другая крайнасць: мастацкі тэкст асэнсуюваецца толькі як факт, пра які трэба праінфармаваць аўдыторыю (натуральна, інфарматыўную функцыю крытыкі ніхто не адмяняў, аднак ці вычэрпваецца яе статус толькі гэтым?).

Пытанне пра ступень аб'ектыўнасці крытыкі, відаць, так і застаецца сузіральным: бо літаратурна-мастацкая крытыка мае на ўвазе нейкі сінтэз навукова-даследчыцкага падыходу і ўласна мастацкай творчасці. Пра аб'ектыўнасць можна гаварыць толькі ў вызначэнні якаснасці мастацкага тэксту. Магчыма, менавіта такой ацэнкі і не хапае сёння ў літаратурнай крытыцы: можна сустрэць перапінсванне анатацыі на кнігі, пераказ займальнага сюжэта, характарыстыку асобных адметнасцей аўтарскага стылю, — усё, акрамя спробы асэнсаваць тэкст як культурны факт.

Калі гаварыць пра сучасную беларускую крытыку, варта адзначыць яшчэ адну, на мой погляд, важную рэч: адсутнасць сістэмнага падыходу да літаратурнага працэсу, што мае на ўвазе рэгулярны агляд літаратурных навінак сталіцы і правінцыі, выяўленне асаблівасцяў сучаснага літаратурнага працэсу і як вынік — усведамленне інтарэсаў і патрэб сучаснага грамадства.

Вядомы эканамічны закон "попыт нараджае прапанову" стаўся актуальным і для сучаснай літаратурнай крытыкі, якая ўсё часцей падмяняецца арт-журналістыкай — па сутнасці, ён вызначае яе сённяшні стан. І ўсё ж існуе зваротная сувязь: крытыкі і журналіст не столькі выкараўца сацказу, але "абсалютныя чытачы", чыё аўтарытэтнае меркаванне шмат у чым вызначае лёс тэксту і яго ўспрыманне грамадствам.

Таму, адказваючы на пытанне пра тое, якой павінна быць сучасная літаратурная крытыка, прыходзіць да высновы: яна мусіць захоўваць лепшыя традыцыі, выконваць функцыі прафесійнага пасрэдніка паміж аўтарам мастацкага тэксту і чытачом.

Выпрабаванне прафесіяналізмам

Уладзімір КАПЦАЎ, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры літаратурна-мастацкай крытыкі факультэта журналістыкі БДУ

На мой погляд, пры падрыхтоўцы сучаснага аглядальніка па культуры ўзнікае адразу некалькі праблем, прычым дастаткова глыбокіх.

Першае. Тэкст, нават невялікі па аб'ёме, вымагае пэўных маральных выдаткаў, паколькі рэалізуе ў сабе творчы пачатак яго аўтара. У аглядзе па культуры, з аднаго боку, важна прадставіць інфармацыю, з другога — захаваць аўтараву асобу. Бо стиль, манера пісьма, бачанне праблемы — усё гэта нельга "ўціснуць" у якіясьці рамкі.

Варта адзначыць, што малады чалавек, які піша найперш пра культуру, паколькі атрымаў ва ўніверсітэце гуманітарную адукацыю, кнігі чытае, кіно глядзіць, ужо лічыць сябе (сіціпла) напалову гатовым спецыялістам.

Сучасная культура ва ўмовах задвоўжанага ці млявага постмадэрнізму ўтрымлівае нямаля правакацыі. Больш таго, яна сама становіцца нейкім суратагам сапраўднага мастацтва, уласным фантомам, дзе ў адным флаконе — элітарнае і масавае, геніяльнае і бяздарнае. Мастак часта гуляе з чытачом ці глядачом, прапануючы нам убачыць у сваім творы роўна столькі, колькі мы самі за хочам. І тут надзвычай важна не "загуляцца", здолець распазнаць, нярэдка кіруючыся адно ўласным густам ды інтуіцыяй, дзе арыгінал, а дзе яго кітчавае падробка.

Другое. На факультэце журналістыкі вось ужо трэці год існуе студэнцкая літаратурна-крытычная газета "Перыя". Сярод усіх "плюсаў" і "мінусаў" гэтага выдання ёсць адзін момант, які асабіста мяне надзвычай насцярожвае: калі студэнту падчас напісання рэцэнзіі,

рэпартажа ці іншага матэрыяла пачынае не хапаць ведаў, інфармацыі, моўных ці стылістычных навыкаў, дык ён лёгка (падкрэсліваю — лёгка) прыдумляе словы, звароты, а часам і цэлае “навамоўе”. Прычым уважаецца тое не ў якасці недахопу, наадварот — дэкларацыя як асаблівасці стылю ці аўтарская манера пісьма. Праўка такіх “шэдэўраў” агрэсіўна стэракаецца не толькі аўтарам, але і ўсёй маладзёжнай рэдакцыяй. А калі дадаць да таго элементарную стылістычную неадукаванасць, то становіцца сумна ўдвай. Так, студэнт бярэ інтэрв’ю ў пісьменніка і пераказвае словы апошняга ва ўласнай інтэрпрэтацыі: “В 24 года я начал слегка пописывать”. Варта смяяцца і плакаць адначасова.

Трэцяя праблема вынікае з дзюво папярэдніх. Гэта адсутнасць класічнай базы, фрагментарнае ўспрыманне культуры. У дваццаць год цяжка ўспрымаць культуру скрозь прызму традыцыі і ўсведамляць іх пераемнасць. Напрыклад, літаратура XIX стагоддзя ўспрымалася студэнтамі на ўзроўні “помініка”. Тое, што скончылася даўно і назаўсёды, а таму пазбаўленае ў прыцыпле “жывога” слова, не кажучы пра сучасную праблему і сацыякультурны кантэкст; да XX стагоддзя — выбіральны інтэрэс, напрыклад, да “Майстра і Маргарыты” М. Булгакава. У цэлым жа — Пялёвін перыяду “Empire”, Грошак, Лу, Паланік...

Магчыма, 3-за эпохі, у якой мы жывём, магчыма, у сілу нейкіх іншых прычын, але канчаткова страчанае ўспрыманне культуры як адзінага цэлага, дзе мінулае непарыўна звязанае з сучаснасцю і праецыруецца ў будучыню. Прычым знік нават агрэсіўнай настрой і супрацьстаянні “бацькоў” і “дзяцей”. Гэта ўжо даўно не Базарэў са сваім Рафаэлем, тым усё роўна — няхай вісіць.

Такім чынам, не кожны журналіст здолее пісаць паўнаватарскія матэрыялы на культурную тэматыку, а толькі чалавек, што валодае эстэтычным густам, эрудыцыяй, творчым уяўленнем, г.зн. мае тая якасці, што можна назваць і развіваць, ператвараючыся ў сапраўднага прафесіянала.

статусу і забароны на раздачу артыстам несанкцыянаваных кампліментарнаў-авансаў мусілі быць дужа, дужа стрыманымі! А была ж цэлая паводка ўражанняў — прынамсі, у мяне. Кланяюся беларускаму тэатру, але згадаю пра неафаснае.

У пастаноўцы Гродзенскага абласнога тэатра дударайскай п’есы “Чорная панна Нясвіжа”, безумоўна, адчувалася рэжысёрская рука майстра — сьлыннага Валерыя Мазыньскага. Спектакль атрымаўся ўражлівым, эфектным. Затое айчынная гісторыя ў гэтай стору ператварылася ці не ў прыватны вадзіль: распусная Барбара з дапамогай сваяго братаў залучыла ў свае цяжкія слававольнага польскага караля Жыгімонта Аўгуста. А Бона Сфорца, маці Жыгімонта, якая бароніць і трон, і сына ад інтрыганаў, выклікае самую гарачыю спачуванні; у выдатным выкананні заслужанай артысткі Беларусі А. Гайдзілі польская каралева робіцца самай драматычнай і маштабнай, прыцягальнай для гледача герайні.

Або ў арыгінальным спектаклі “Тры Жызелі” мінскай артыстаў па п’есе А. Курэйчыка гледачы прываблівае сюжэт. Ён падобны да тых гісторыяў, якія ў тэатры былі “Лёс чалавек” пачынаў расказваць М. Пілігі: рамантычная французка ў час вайны з фашыстамі ў партызанскім атрадзе сустракаецца з савецкім — беларускім — юнаком; патрыятызм і каханне прыводзяць яе на савецкі бок, на радзіму мужа, і тут, у беларускай вёсцы, спасцігае Жызелю мужа “суму да тюрмы”, а таксама ватуўку, даярчыны боты, etc. Тры актрысы выдатна іграюць Жызелю ў розных узростах. Але ні сцэнічны знаходкі, якімі багата пастаноўка, ні майстэрства актэраў і эмацыянальнае багацце спектакля, вынік самаадданай працы ўсяго творчага калектыву (а дзеля гэтага ж і ідзе мноства людзей у тэатр), для мяне не могуць зменшыць адчуванне пэўнага псіхалагічнага дыскамфорту. Магчыма, яго ўсведамляюць не ўсе і не адразу, але ён закладзены на ўзровень падсвядомага, ён “гіпнатызуе” гледача праз моўнае афармленне ўсіх кантрастных сцэн п’есы ст. Курэйчыка. Я маю на ўвазе тое, што ўсе “французскія” сцэны ў спектаклі ідуць па-руску, а сцэны з пасляваеннага жыцця там, дзе размяшчаецца памянёная наша вёска, — на трасянцы, ды такой, ведаецца, каларытнай... І эстэтычная канвенцыя, у якой угрунтаваны спектакль, разбуралася: атрымаўся не ў стылі суперахвяраванне французска-савецкаму нешчасліваму каханню, колькі лішні напамін гледачу з залы, якая культурная мова руская і некультурная беларуская, з беларускай публічнага сорама не абяралася...

Але мая думка ў дадзеным выпадку — адно з магчымых меркаванняў дастаткова выпадковага гледача, што магло б ніколі не быць агульным. Мая думка адлюстроўвае маю кампетэнцыю і мае прырытэты. Але ж яны не адзіныя, і тым больш — не адзіна магчымыя. Аглядальнік па культуры і станецца тым чалавекам, хто больш-менш сістэмна зоймецца ацэнкай падобных магчымых меркаванняў. Якім ён здолее пра кожны, у ідэале, спектакль (або канцэрт і да т.п.) сказаць слова, цікавае і стваральнікам, так сказаць, культурнага прадукту, і яго рэцыпіентам.

Калі я чытала рубрыку Леаніда Галубовіча “Легалізацыя” ў “Ліме”, то думала пра тое, як надакучыла пазту ўгаворваць “вузкіх спецыялістаў” па літаратурнай крытыцы працаваць аглядальнікам, а таксама пра тое, што вельмі слушна не збываць ён прадэманстраваць публіцы ўласныя густы ў літаратуры. Ацэнкі Галубовіча не прэтэндуюць на ўсеахопнасць, дасканаласць. Яны і не дайжэсты як такія. Але гэта арыгінальныя меркаванні арыгінальнага паэта, чым і цікава, і карысныя, і правакуюць на сумоўе — на актыўнае літаратурнае жыццё. Маючы на ўвазе “ЛіМ”, згадаю, як калісьці важна было сачыць за літаратурным працэсам па аглядах Галіны Тычкі; сёння надзвычай запатрабаваныя яркія, энергічныя агляды публікацый нашых “тоўстых часопісаў” Ляды Алейнік. Ёсць яшчэ, як кажуць, беларуская інтэлігенцыя, ёсць... і мы можам яшчэ дапамагчы таленавітаму гучэй знайсці свайго чытача. Але ёсць і адчуванне “разрэджанасці” літаратурна-крытычнага, культурна-крытычнага працэсу; “норма”, паўнакроўнага культурнага жыцця патрабуе мноства агульных пунктаў гледжання на “гарачыя” культурныя навіны, таму я — за тое, каб “культурных аглядальнікаў” мэтанакіравана рыхтаваць, а ўжо ў яркія асобы нехта выслее — або з іх, або, нягорш, і “самаласам”, з нейкіх іншых палеткаў. Адно другому не зашкодзіць.

Неафасныя згадкі пра чароўны камертон

Людміла СІНЬКОВА, доктар філалагічных навук, прафесар

Ці патрэбна адкрываць на факультэце журналістыкі спецыялізацыю “аглядальнік па культуры”, які б апераўна ацэньваў штодзённую плынь тэатральных пастацовак і розных выстаў, канцэртаў, літаратурных вечарын?

Вядома ж, падобныя з’явы заўсёды адлюстроўваліся ў СМІ тым ці іншым чынам. А значыць, ёсць і ўзрасла патрэба ў людзях, якія б забяспечвалі функцыянаванне ў розных выданнях і адпаведных рубрык, і спецыяльных калонак, рэгулярных аглядавых артыкулаў. На беларускім тэлебачанні, радыё ўжо ёсць адпаведныя аўтарскія праграмы, ёсць і вядучыя, якія пазнаюць і якія цікавяць публіку не толькі як “пасрэднікі-медыумы, але і як асобы.

Тое, што ў спектаклі, кнізе, фільме, малюнку добра, а што дрэнна, вядома ж, вызначаецца не толькі правамі пэўнай гульні (тэмпарытму, архітэктонікі, гармоніі або перспектывы і г.д.). У сферы культуры нам важная аўтарытэтная тэма, што пра культуру мяркуе. Важны мастацкі густ таго, хто дае ацэнкі і хто ўжо стала давець, што валодае гэтым самым мастацкім густам. Стала — гэта значыць на працягу многіх гадоў, якія пацвердзілі, што менавіта густу гэтага чалавека можна даверыцца, што ён той чароўны камертон, які адрознівае дасканаласць мастацкае гучанне ад фальшывага. Калі, скажам, тэатральнае жыццё аглядае Т. Арлова, а кінафестываль “Лістапад” каментуе Л. Саянкова, то мы можам смела парадавацца за студэнтаў БДУ, якіх менавіта гэтыя асобы вучаць разумець мастацтва на журфакаўскай кафедры літаратурна-мастацкай крытыкі. Вядома, не кожны, хто абярэ, напрыклад, спецыялізацыю тэатральнага крытыка-аглядальніка, ператворыцца ў прафесара Арлова. Але ва ўсякім разе яго, як прафесара Арлова, можна будзе ўбачыць на прам’еры, напрыклад, спектакляў Магілёўскага тэатра, які сёлета прывозіў у Мінск, у Тэатр юнага гледача, дзве п’есы С. Кавалёва, “Легенду пра Машку” і “Трышчана ды Іхоту”.

У 1996 г. быў праведзены першы ў Беларусі конкурс тэатральных пастацовак на творах беларускай драматургіі. Курывала яго Міністэрства культуры, старшыняваў у журы заслужаны дзеяч мастацтваў В. Анісенка; каардынавала ўсю дзейнасць па зборы заявак ад тэатраў, па праглядзе конкурсных спектакляў паэтэса і драматург Г. Каржанеўская (ад імя республіканскага Цэнтра нацыянальнай драматургіі). У склад журы ўваходзілі такія вядомыя спецыялісты, як тэатральны крытык Л. Грамыка (намеснік галоўнага рэдактара часопіса “Мастацтва”), Г. Баравік (загадчык кафедры рэжысуры БДАМ), Р. Бузук (прафесар БДУ праблем культуры), П. Васючэнка (у сваёй іпастасі загадчыка кафедры беларускай мовы і літаратуры БДЛУ). Журы прагледзела і прааналізавала 15 спектакляў тэатраў з Брэста, Віцебска, Мазыра, Гродна, Гомеля, Слоніма, Маладзечна. Прэміі прысуджаны і ўручаны, але гаворка магла б вестыся літаральна пра кожны спектакль, пра кожную п’есу. Гэта ж беларускі тэатр, беларуская драматургія! І хто б мог інспіраваць самую шырокую дыскусію пра ўсё гэта, як не маладыя і па-журналісцку дзёрзкія аглядальнікі па культуры, якія б абавязкова суправаджалі падобныя конкурсы і працу падобных журы, бо “журнысты” 3-за адказнасці свайго

“Саслоўе адрынутае” у эпоху культурнай капітуляцыі

Тацяна АРЛОВА, доктар філалагічных навук, прафесар кафедры літаратурна-мастацкай крытыкі факультэта журналістыкі БДУ

Камусьці з сучасных расійскіх літаратуразнаўцаў належыць думка, што постмадэрнізм паўстаў з пераканання, быццам усё ўжо сказана, і застаецца толькі камбінаваць, цытаваць, абыгрываць чужое. Калі тое сапраўды так, дык падобная капітуляцыя вядзе ў нікуды і стрымлівае любыя спробы стварыць штосьці новае.

У гэтай сітуацыі літаратурна-мастацкая крытыка наўрад ці будзе выконваць свой прафесійны абавязак — выяўляючы, пагаджаючыся, апаніруючы. Яе голас сёння практычна нячутны на фоне трыумфу масавай культуры і адсутнасці павагі да ўласных меркаванняў. Гэтаму спрыяе і фактычная адсу-

тнасць дыскусій у СМІ наконт таго, куды вядуць наша мастацтва рэмейкі, калажы, іранічныя сцёбы, камбінаванне новых твораў з класічнай спадчыны. Гэтыя спрэчкі працягваюцца ў лепшым выпадку ў вусным фармаце і ў вузкім коле акадэмічнай навуцы. Вузкі прафесіяналізм сумны і нецвяты сёння чытачы, слухачы, гледачы. Самае крыўднае, што мы ўжо не маем сіл кантраляваць тэрыторыю мастацтва, заяваную нашымі папярэднікамі. Жорстка і прымітыўныя законы шоу-бізнесу арыентуюць на хуткі поспех і ігнаруюць адчуванне цэласнасці культуры. У выніку спрашчаюцца мэты самога мастацтва, журналістыкі, якая піша пра яго, і, адпаведна, мастацкай крытыкі.

Таленавітыя, смелыя і адукаваныя крытыкі трапілі ў саслоўе адрынутае. Калі пачаць паслядоўна і бескампрамісна змагацца з аванцюрным авангардам, крутым кітчам, немудрагелістай папсой, галі-вудскай жорсткасцю, адразу ператворыцца ў вору-га для чытача, якому гэта падабаецца. Апынаецца ў сітуацыі самазнішчэння. Як казаў Гамлет — “далей цішыня”. Але маўчанне згубнае для мастацтва. І там, дзе, трымаючыся сваіх перакананняў, маўчыць сур’ёзна крытык, слова бярэ дылетант, найчасцей — з ліку нашага брата-журналіста.

Той, хто не займаецца мастацтвам, але нязменна ім цікавіцца, мае патрэбу ў тлумачэнні не зусім зразумелага, а таксама новых форм і новых сэнсаў. Змянілася сама мастацкая сітуацыя і, кажучы сучаснай мовай, мастацкая парадыгма. Можна сцвярджаць, што крытыка стала адмысловым інтэлектуальным жанрам. Крытыкі ж — апанентамі дамінуючых культуралагічных ідэй. Цікава, што самыя слухныя думкі пачалі выказвацца не толькі крытыкамі-прафесіяналамі, а мыслярамі і практыкамі мастацтва.

Крытык-даследчык — наша айчынная вынаходніцтва. За мяжой існуюць крытыкі-рэцэнзенты, яны ўвесь час звязаныя са сродкамі масавай інфармацыі. Работа на масавую аўдыторыю вызначае ўзровень, стыль, меру незалежнасці напісанага. Самі СМІ вызначаюць тон. Ім патрэбна вострая апераўна інфармацыя з рэпартажнай мабільнасцю, кароткая і па магчымасці з элементамі невялікай сенсацыі.

Крытыкаў-эрудытаў, прафесійных вучоных засталася зусім мала. Яны, можна сказаць, загібліліся ў сябе і ў свае кнігі. Іх месца занялі штатныя супрацоўнікі СМІ, у якіх заўсёды не стаяе часу для грунтоўных даследаванняў твора. Перавага аддаецца лёгкаму жанру інтэрв’ю. Словам творцы пра сябе, якім можна верыць, а можна не верыць.

У нас у рэспубліцы даўно рыхтавалі крытыкаў, якія ўмеюць аналізаваць твор, але мала хто з іх здольны яшчэ слуха і цікава пра гэта напісаць. Газетамі запатрабаваная постмадэрнісцкая манера камбінаваць, цытаваць, пра якую я згадвала вышэй. У гэтай сітуацыі кафедра літаратурна-мастацкай крытыкі можа зрабіць многае. У межах вучэбнага плана вельмі мала гадзін адводзіцца для вывучэння мастацтва. Аднак мы вучым прафесію “журналіст”, і калі тосьці выбірае вузкую спецыялізацыю ў сферы мастацтва — наш кадравы патэнцыял дазваляе навучыць прадмету. Пакуль захоўваецца вера ў будучае каванае ці сказанае з экрана слова, датуль наддуць запатрабаваныя крытыкі і арт-журналісты.

Дасціпная, дынамічная, палемічная

Наталля КУЗЬМІЧ, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры літаратурна-мастацкай крытыкі факультэта журналістыкі БДУ

Неабходнасць у крытычным асэнсаванні літаратуры існавала заўсёды. Гэта можна заўважыць яшчэ ў прадмовах і пасляслоўях Ф. Скарыны, творах С. Полацкага, рукапісных рыторыках XVIII ст. і інш.; больш змястоўныя ацэнкі твораў даследчыкі адносяць да XIX ст. Літаратурная крытыка перажывала розныя перыяды ў сваім развіцці, выконвала розныя ролі — ад паслугача літаратуры да самага сапраўднага наглядачыка-цэнзара. Да таго ж варта згадаць, што літаратурная крытыка непасрэдна звязана з развіццём перыядычнага друку, а значыць, у нейкім сэнсе разлічана і на масавага чытача.

Напрыканцы XX ст. асноўная ўвага беларускай літаратурнай крытыкі на старонках спецыялізаванага друку надаецца даследаванню творчай індывідуальнасці пісьменніка, вызначэнню месца яго творчасці ў літаратурным працэсе. Крытыкі працягваюць звяртацца да новага працятання літаратурнай спадчыны, вяртання да чытача творчасці пісьменнікаў-эмігрантаў, разглядаюць канкрэтны твор уключаным у творчасць аўтара, а яе — у кантэкст літаратурнага працэсу. Заўважылі пошукі формы і зместу, ёсць і цікавыя знаходкі. На жаль, крытыка паступова страчвае сваю актыўнасць (а літаратуразнаўства, наадварот, набірае моц) — бягучая крытыка ўсё часцей саступае месца літаратуразнаўчым артыкулам, нататкам да пэўных юбілейных мерапрыемстваў, артыкулам асветніцкага характару. Дастаткова рэдка з’яўляюцца імёны маладых творцаў, якія пачынаюць працаваць у галіне крытычнай дзейнасці. У асноўным змяшчаюцца матэрыялы досыць вядомых крытыкаў і літаратуразнаўцаў або саміх пісьменнікаў. Літаратурная крытыка існуе ў асноўным у такіх жанравых формах, як агляды ар-

тыкул, рэцэнзія, агляд кніжных навінак, анкетаваанне пісьменнікаў.

Цікава, што апошнім часам на старонках спецыялізаванага друку заўважаецца большая ўвага да матэрыялаў крытыкі — павялічваецца колькасць матэрыялаў на старонках аднайменных рубрык. Несумненна, заўважаецца імкненне разнастайна жаўнава палітру матэрыялаў. Напрыклад, у палемічнай нататцы на першым плане — суб’ектыўнасць і гэтка “аднабаковасць” успрымання (але на тое гэта і палемічная нататка). Хоць варта прызначыць, што ў асноўным у публікацыях пералічваецца станоўчы/адмоўны моманты твора, канстатуецца асаблівасці творчай манеры таго ці іншага аўтара, прычым робіцца гэта праз досыць абстрактныя выразы кшталту “мае сказаць нешта адметнае”, “даволі арыгінальна”, “грунтоўна падборка”, “свежа выглядае”, “цікавы аўтар”.

Дасціпная, дынамічная, палемічная — якой павінна быць крытыка? Суб’ектыўнай? Альбо проста прэзентаваць твор сучаснаму чытачу праз знаёмыя яму рэаліі ды сугучны ім выслоўі з тэксту? Зразумела, ісці толькі за запатрабаванымі публікі — спосаб досыць сумніўны. Але якім чынам спалучыць літаратуразнаўчы аналіз з лёгкасцю яго падачы? Несумненна, аўтар павінен мець грунтоўны культуралагічны ўзровень, не толькі адчуваць слова, мець здольнасць расчытаць змест, але і трансфармаваць гэта ў адпаведную форму для сучаснага непатрабавальнага чытача.

Талент захапляцца — і захапляць

Галіна БАГДАНАВА

Даваць ацэнку або крытыкаваць можна толькі тое, што разумееш. А каб зразумець ці, дакладней, успрыняць сучаснае мастацтва, трэба ведаць і яго гісторыю, і сённяшні дзень, і магчыму будучыню. Крытык — гэта інтэлектуал і творца, здольны ўспры-

маць не толькі свет, але і ягоныя адлюстраванні ў літаратуры, на карцінах, графічных аркушах, у тэатры і на кінаэкране. Сучаснаму чалавеку няпроста зарыентавацца ў акіяне творчых адлюстраванняў рэальнасці. Ён прагне ведаць, дзе, што, калі можна паглядзець і пачытаць. Мне здаецца, што і газеты “Літаратура і мастацтва” ды “Культура”, часопіс “Мастацтва”, ды і звязаныя з папулярна-палітычнай літаратуры і мастацтва рубрыкі ў грамадска-палітычных газетах і часопісах сёння запатрабаваныя і сярод моладзі, і сярод людзей сталага веку. Можна быць, надшыў час нейкім чынам сістэматызаваць друкаваную інфармацыю, больш шырока выкарыстоўваць Інтэрнет для таго, каб кожны меў магчымасць не толькі дазнацца дзе, што, калі, але і судзіць сваё ўласнае ўспрыманне таго або іншага твора з ўспрыманнем яго (менавіта ўспрыманнем, а не ацэнкай!) дасведчаным чалавекам, крытыкам або мастацтвазнаўцам. Хаця будзем шчырыя: ці ж можа крытык не быць знаўцам у сваёй галіне?

Постмадэрнізм, які на сёння робіцца ўсё больш папулярным сярод творцаў, вымагае вельмі шырокай эрудыцыі і тонкага, дакладнага ўспрымання гармоніі або дысгармоніі ў спалучэнні розных стыляў і мастацкіх сродкаў. Трэба падказаць гледачу, што тая або іншая дэталё можа нарадзіць цэлы ланцужок розных асацыяцый, якія ўтвараюць якасна новую гармонію. Крытык, а за ім і глядач мусяць стаць сатворцамі мастакоў, пісьменнікаў, рэжысёраў, актэраў.

Але што ёсць у руках крытыка, які гатовы дапамагчы кожнаму адкрыць для сябе творчасць таго ці іншага аўтара? У яго ёсць (абавязкова павінен быць) бездакорны густ. У яго ёсць веды па гісторыі літаратуры і мастацтва. Гэта дапаможа ўвесці сучасны твор у гістарычны, часавы кантэкст.

Але самы галоўны інструмент крытыка — гэта слова, тое самае слова, што і лечыць, і калечыць.

У свой час я выклдала стылістыку, асновы рэдагавання, а таксама асновы журналістыкі ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Мне здаецца, менавіта сур’ёзнае стаўленне студэнтаў да вывучэння гэтых прадметаў дапамагло ім потым стаць выдатнымі крытыкамі. Назаву толькі некалькіх выпускнікоў-мастацтвазнаўцаў, з якімі пашчасліва працаваць. Гэта Раман Альшэўскі, Тацяна Команова (працуюць у газеце “Культура”), Наталля Лаўка і інш. Але ў апошнія гады ўсё больш сур’ёзнаю канкурэнцыю выпускнікам БДАМ складаюць выпускнікі факультэта журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, якія вывучаюць спецыяльна, прапанаваныя кафедрай літаратурна-мастацкай крытыкі, дзе на сёння склаўся унікальная сітуацыя. Усе выкладчыкі — практыкуючыя крытыкі і мастацтвазнаўцы. І ось ужо ў газету “Культура” прыходзяць выдатна тэарэтычна і практычна падрыхтаваныя выпускнікі журфака. Усе ведаюць, як якасна рыхтуюць на журфаку кіна- і тэатразнаўцаў. А цяпер студэнты-журфакаўцы “расмакавалі” і выяўленчае мастацтва. Зусім нядаўна пачала працаваць у газеце “Культура” Святлана Жураўская; можна высока ацаніць і творчую актыўнасць студэнткі 4 курса Алены Сасноўскай...

Галоўнае, што вылучае маладых крытыкаў сярод больш стальных калег, — шырокі круггляд, глыбокая дасведчанасць, незаангажыраванасць, яркая, вобразная мова. Яны ўмеюць рабіць адкрыцці, умеюць захапляцца і захапляць. Будучыня крытыкі і мастацтвазнаўца якраз за такімі асобамі. І за такой крытыкай.

Шклоўская раённая дзіцячая бібліятэка вядзе сваю гісторыю з 1939 года. Шмат якіх падзей — і сумных, і шчыльва-радасных — адбылося за амаль 70 год... Цяпер жа бібліятэка месціцца ва ўтульным памяшканні раённага Дома культуры; абслугоўваннем ахоплена больш як тры з паловай тысячы дзяцей. А ў зоне абслугоўвання — дзевяць дзіцячых дашкольных устаноў, тры сярэднія агульнаадукацыйныя школы, школа-інтэрнат для сляпых дзяцей і дзяцей са слабым зрокам ды сацыяльны Дом прытулку.

супрацоўнікі падтрымліваюць цесную сувязь з праваслаўнай царквой, настаўнікамі “воскресной школы”.

Для таго, каб зменшыць колькасць правапарушэнняў сярод падлеткаў, каб дапамагчы ім набыць як мага больш ведаў пра свае правы і абавязкі, закон і паркарні, ладзяцца кніжныя экспазіцыі “Твае правы і абавязкі”, “Каб вырас добры чалавек”, адбыліся ўрок правых ведаў “Як пазбегнуць памылак”, вечар-сустрэча з інспектарам па справах непаўналетніх “Падлетак і закон”...

На адным з першых месцаў — фарміраванне здаровага ладу жыцця. У гэтым кірунку праводзяцца інфармацыйна-пазнавальныя мерапрыемствы пра шкоду курэння, алкаголю, пра прафілактыку наркаманіі, СНІД. Выкарыстоўваюцца розныя фор-

Жыццёвае крэда — не здавацца!

З замілаванаю глядзячы на сваіх немаўлят, малады бацькі задаюцца пытаннем: “Кім ты будзеш, калі выраснеш?”. Паслужлівае ўяўленне малое яскравыя вобразы: доктар у белым халате, настаўнік з класным журналом, інжынер з чарыяжом, пісьменнік з рукапісам, спявак з гітарай... Бацькі могуць дапамагчы дзіцяці знайсці ў сабе талент, своечасова скіраваўшы яго дзеянні ў пэўны напрамак. Так адбылося ў сям’і Карачэўскіх.

Валодзя Карачэўскі нарадзіўся ў Крычаве, што на Магілёўшчыне. Будучы простымі людзьмі, бацькі хаселі, каб іх два сыны, як кажучы, выбліліся ў людзі, таму прыкладлі для гэтага ўсе намаганні. У доме Карачэўскіх адкацці і кнігам надавалася вялікае значэнне. Мабыць, з тае пары ў Валодзі нарадзілася любоў да чытання.

У школе Валодзя вучыўся добра, асабліва любіў урокі гісторыі, літаратуры і спеваў. Заўсёды актыўна ўдзельнічаў ва ўсіх конкурсах, злітах, канцэртах. А ў конкурсе мастацкай самадзейнасці клас, у якім вучыўся хлопчык, заняў першае месца з паста-ноўкай Васіль Цёркін, у якой Уладзімір выконваў галоўную ролю. Ён іграў на баяне, спяваў, чытаў вершы — паказаў выдатныя актёрскія здольнасці. Пасля выступлення Валодзя стаў сапраўднай школьнай знакамцісцю.

Потым паступіў вучыцца ў Магілёўскае музычнае вучылішча. Гады вучобы і самастойнага жыцця сталіся сапраўдным перыядам самавыхавання, узмушчвання асобы і разнабовай працы над сабой, што, пагадзіцеся, няпросты.

У бяссонныя ночы юнак пісаў вершы, музыку.

Наступны этап — даніна айчыне. Два гады армейскай службы прайшлі ў ваенным аркестры ў горадзе Бабруйску.

Пазней Уладзімір пераехаў жыць у Мінск. Сваю працоўную дзейнасць пачынаў з выкладчыка музыкі і спеваў у 45-й СШ г. Мінска, аб якой захаваў самыя цёплыя ўзгадкі. Тут ім быў створаны калектыў “Брыгада SOS”, што мела значэнне “ратунак ад нуды”. Сюды ўваходзілі вучні старэйшых класаў. Члены “Брыгады” ставілі мініяцюры, стваралі пародыі на серыялы і г.д.

Талент маладога выкладчыка музыкі заўважылі ў Першамайскім раёне — і паралі паступіць ва ўніверсітэт культуры на факультэт рэжысуры святаў. Уладзімір менавіта так і зрабіў.

За наступныя гады ён паспрабаваў сябе ў якасці настаўніка музыкі і акампаніятара, аранжыроўшчыка, гукарэжысёра, рэжысёра па святле, выкладчыка па тэатральным майстэрстве, культурнага арганізатара. На новае месца работы Уладзімір пераходзіў для таго, каб творча расці, атрымоўваць новы вопыт і веды.

Цяпер Уладзімір Карачэўскі — кіраўнік аддзела культуры Савецкага раёна і адначасова рэжысёр, вядучы і выканаўца. Так у канцы мінулага года ў зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбыўся першы вялікі канцэрт Уладзіміра Карачэўскага пад назвай “Дай мне шані”. Як і ўсе глядзчы залы, запоўненая на 100 працэнтаў, я атрымала непараўнальна асалоду ад сустрэчы з любімым спеваком і яго гасцямі. Сярод запрошаных зорак беларускай эстрады былі Ірына Ігнацук, Вольга Плотнікава, Вера Карэнічэва, Ірына Рамановская, Анастасія Ціхановіч, мужчынскі хор “Галант” і Паліна Смолва, з якой Уладзімір спеў дуэтам. У апошні час творы ў выкананні Уладзіміра можна чуць на шматлікіх FM станцыях і бацьчы спевака па тэлевізары ў праектах “Хіт-Момант” і “На скрыжаваннях Еўропы”.

— Выпуск дыска — гэта своеасаблівы вынік пэўнага перыяду жыцця, — значае Уладзімір. — Цяпер я хацеў бы зняць кліп.

З 2001 года Уладзімір актыўна прымаў удзел у правядзенні беларуска-расійскага конкурсу грацыі, прыгажосці і артыстычнага майстэрства, які называўся “Каралева Вясна”. У рэпертуары Уладзіміра ёсць аднайменная песня, якая была гімнам гэтага конкурсу.

Жыццёвае крэда Уладзіміра — “Не здавацца!”. Ён верыць, што Бог дапаможа, а яшчэ спадзяецца на сваю шчаслівую зорку. Усё атрымаецца, толькі трэба старанна працаваць!

Кацярына ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВАЯ

Шлях да духоўнай крыніцы

хоўным выхаванні; пра людзей, якія перамаглі фізічныя недахопы; літаратура аптымістычнага напрамку, якая дапамагае перамагчы цяжкія ўспаміны і забыць праблемы. Гэты пералік можна доўжыць і доўжыць. Для сваіх юных чытачоў бібліятэка выпісвае больш як трыццаць назваў перыядычных выданняў, а супрацоўнікі праводзяць індывідуальныя гутаркі па рэкамендацыі кніг або часопісаў. У сваю чаргу чытачы маюць магчымасць абменьвацца адно з адным інфармацыяй пра прачытанае. Таксама ва ўстанове арганізавана абслугоўванне дзяцей-інвалідаў па месцы іх жыхарства. Для выяўлення іх творчых здольнасцей праводзяцца выстаўкі малюнкаў “Свет вачыма дзяцей”, экспазіцыі дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва “Вясёлка надзеі”...

Любоў да роднага краю, веданне яго гісторыі — падмурак, на якім толькі і можа ажыццяўляцца рост духоўнай культуры юнацтва. Каб звярнуць увагу падрастаючага пакалення на лепшыя прыклады нацыянальнай культуры, павялічыць цікавасць да гісторыі нашай краіны, у бібліятэцы ладзяцца мерапрыемствы краязнаўчага характару. Бо супрацоўнікі праводзяць вялікую работу па зборы краязнаўчых матэрыялаў, якія знайшлі адлюстраванне ў аднайменным кутку ўстановы, дзе сабраны альбомы ды папкі пра гісторыю роднага краю, пра яго славутыя землякі: “Старонкі мужнасці і славы”, “З гісторыі майго горада”, “Шклоўшчына літаратурная”. Тут аформлена выстаўка-прагляд “З гісторыі майго горада”, матэрыялы якой пастаянна абнаўляюцца. У бібліятэцы таксама арганізуюцца кніжныя выстаўкі “Зямля пад белымі крыламі”, “Дзяцінства, апаленае вайной”, “Зов зямлі, каторой ты частіца”, каля іх праводзяцца каменціраваныя агляды літаратуры. Шмат цікавага пра гісторыю Шклоўшчыны пазнаюць чытачы на гадзінах і ўроках краязнаўства “Мінулае нашага горада”, “Нашы знакамтыя землякі”.

А свае веды ў гэтым рэчышчы яны могуць правесці падчас удзелу ў краязнаўчых конкурсах і турнірах, прыкладам, “Мая Шклоўшчына”, які складаўся з наступных заданняў: “Заглянем у мінулае роднага краю”, “Хто мы? Адкуль мы? Колькі нас?”, “Герой — нашы землякі”, “Літаратурная старонка”, “Наша культурная спадчына”.

З вучнямі старэйшых класаў праведзены ўрок краязнаўства “Мой родны кут, як ты мне мілы”, “Сцяжынкамі роднага краю”, “Вуліцы горада расказ-

ваюць”. Прайшлі абмеркаванні кнігі У. Мехава “Старадаўняя гравюра”, гутарка “Асветнікі зямлі беларускай”.

Разнастайныя мерапрыемствы ладзяцца да Дня беларускага пісьменства. Чытачы з ахвотай удзельнічалі ў конкурснай праграме “А ці ведаеш ты беларускую мову”, віктарыне “Жыве наша слова”. На гадзіну паэзіі “Роднаму слову — гучаць” сабраліся аматары прыгожага пісьменства і між імі быў праведзены конкурс на лепшага чытальніка. Асобай папулярнасцю карыстаюцца фальклорныя імпрэзы да кожнага народнага свята.

Значнае месца ў рабоце ўстановы займае патрыятычнае выхаванне чытачоў. Праводзяцца ўрок мужнасці і патрыятызму, абмеркаванні кніг, літаратурна-музычныя вечарыны, сустрэчы з ветэранамі Вялікай Айчыннай вайны.

Любоў да роднага краю немагчыма без любові да яго прыроды. Таму экалагічнае выхаванне заўсёды было ў цэнтры ўвагі супрацоўнікаў установы. Далучэнне дзятвы да прыроды, яе расліннага і жывёльнага свету, да правіл паводзін у лесе, ля возера ці рэчкі — галоўная мэта работы бібліятэкі ў дадзеным кірунку. Для прыцягнення ўвагі чытачоў да кніг прыродазнаўчай тэматыкі арганізуюцца кніжныя выстаўкі “У гасцяў у прыроды”, “З павагай да ўсяго жывога” і інш. Вялікую цікаўнасць выклікаюць у дзяцей інсцэніраваныя экалагічныя пастаноўкі ды пастаноўкі лячэчнага гуртка “Бусяня”. А кожную нядзелю на працягу вучэбнага года ў бібліятэцы працуе клуб выхаднога дня “Лесавічок”.

Адраджэнне духоўнасці непарыўна звязана з вяртаннем да хрысціянскіх каштоўнасцей. Сёння рэлігійны фактар выконвае ўсё большую ролю ў жыцці моладзі. У бібліятэцы рэгулярна фарміруюцца кніжныя выстаўкі да рэлігійных святаў, праводзяцца гутаркі-паведамленні. У рабоце па рэлігійным выхаванні

мы і метады работы: урокі і гадзіны здароўя, гутаркі-дзялогі, на якія запрашаюцца медыцынскія работнікі: “Суд над шкоднымі звычкамі”, “Зялёны вітамін”, “Азбука здароўя”. Разам з работнікамі раённага Дома культуры рыхтуюцца гульнівыя тэатралізаваныя праграмы, ладзяцца конкурсы ды выстаўкі дзіцячых малюнкаў, у якіх чытачы выказваюць свае адносіны да шкодных звычак: “Мы — за здаровы лад жыцця”, “У новае тысячагоддзе — без шкодных звычак”.

Шчыра кажучы, з усіх кірункаў дзейнасці бібліятэкі нельга вызначыць, які з іх першасны, а які другасны. Усе яны аднолькава важныя і значныя, і толькі могуць дапаўняць адно аднаго. Гэта датычыць і работы з сям’ёй. Маленькія чытачы больш актыўна ўдзельнічаюць у мерапрыемствах, калі побач з імі знаходзяцца іх бацькі. Традыцыйнымі ў бібліятэцы сталі Дні сямейнага адпачынку: “Папа, мама, я — чытаючая сям’я”, “Адпачываем усёй сям’ёй”. Праграма такіх дзён складаецца з самых розных мерапрыемстваў: гутаркі-кансультацыі, агляды кніг і артыкулаў у перыядычных выданнях на тэмы выхавання для бацькоў, конкурсы і турніры. Абавязковыя і адкрытыя прагляды літаратуры або кніжныя выстаўкі: “Пачытайце самі, пачытайце дзецям”, “Сямейны круг”.

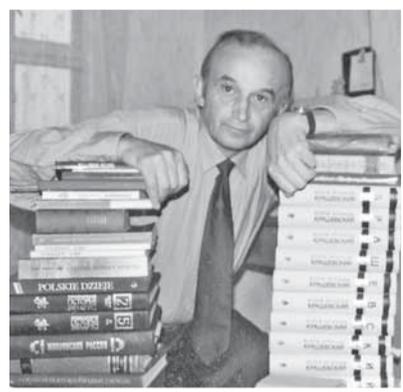
Галоўную задачу па эстэтычным выхаванні чытачоў бібліятэкары бачаць у азнаямленні іх з лепшымі творами і дасягненнямі айчыннай і сусветнай культуры, сустрэчах з мясцовымі талентамі.

Работнікі бібліятэкі шчыра спадзяюцца, што іх праца не будзе марнаю і з іх дапамогаю будучае нашай краіны прыойдзе ў разумныя, гаспадарлівыя ды надзейныя рукі. Толькі трэба нам усім разам узвесці ў гэта будучае мост Веры, Надзеі, Любові, Міласэрнасці, Чысціні — і тады ўсё ў нас будзе добра.

В. КАВАЛЁЎ
Фота аўтара

Вялікі Верацеец

Сучасныя вучоныя-фізікі пераканаўча даказалі, што чыстая праточная вада валодае ўласцівасцю гарэння. Аказваецца, вада гарыць пры звычайнай акаляючай тэмпературы, выпраменьваючы пры гэтым сапраўднае цяпло і святло. Так і існасць асобы прыхавана ў патаемных глыбінях яе інтэнсіўнага ўнутранага жыцця-гарэння. Можна працаваць з чалавекам працягла час, назіраць яго маральна-этычныя рэакцыі на з'явы жыцця і ў звычайнай паўсядзёнічыне не засяродзіцца на галоўным, адметным, што вылучае яго з кагорты сяброў, калег, аднадумцаў.

Міхась Кенька працуе на філфаку Белдзяржуніверсітэта ўжо амаль два дзесяцігоддзі. Яго любяць і паважаюць студэнты за педагогічны прафесіяналізм, непаўторную манеру шчырай адкрытасці ва ўзаемаадносінах з моладдзю. Міхась Паўлавіч дапамагае ім запаліць уласную паходню ў імя грамадзянска-патрыятычнага служэння Радзіме.

Спакойна, натуральна і паўсядзённа-непрыкметна ўпісваецца ён у рытм жыцця філфакаўцаў.

Дарога ж да сённяшняга статусу кандыдата філалагічных навук, дацэнта кафедры тэорыі літаратуры, члена Саюзаў пісьменнікаў і журналістаў Беларусі пачалася з парога роднай хаты ў вёсцы Вялікі Верацея на Пастаўшчыне. Дарэчы, там здавён існаваў звычай пры народзінах дзіцяці пераказаць пупавіну не на выпадковым прадмеце, а на рэчы, якая паводле ўяўлення парадзікі павінна была сімвалізаваць будучую жаданую для нованароджанага прафесію. Антаніна Канстанцінаўна Кенька пераказвала сыну, што яго пупавіну перарэзалі на кніжцы. І сапраўды напярочыла — сын стаў адукаваным чалавекам, і ўвесь час поруч з ім па жыцці ідзе Кніга. Ад самай першай, самастойна прачытанай у пяць гадоў казкі "Лёгкі хлеб", якая да гэтага дня ашчадна захоўваецца ў сям'і, і мноства іншых, якія пазней, дзіцём, упроста купіць маці, менавіта упроставаў, бо кніжка была дарагім падарункам для дзіцяці ў сям'і Кенькаў. Пасля смерці гаспадары — чыгуначнага майстра Паўла Міхайлавіча Кенькі — ягонай удаве прыйшлося ўздымаць на ногі двух малых. Кнігі, набытыя за ўласна заробленыя ў саўгасе грошы, узятыя ў бібліятэцы ці пазычаныя ў таварыша на адну ноч, літаральна "праглыналіся" Кенькам-школьнікам.

Духоўную, апантаную захопленасць сэнсам мастацкага слова прыкмеціла ў ім маладзёнка настаяніца літаратуры Марыя Сцяпанавна Малочка. Яна запаліла жаданне наступаць у Магілёўскі педагогічны інстытут, каб у далейшым і самому спраўдзіцца як настаўніку. Давер і надзею настаўніцы яе вучань апраўдаў, стаў студэнтам філалагічнага факультэта. Час вучобы падараваў яму другую натхніцельніцу высокіх памкненняў — вы-

кладчыцу замежнай літаратуры Ларысу Георгіеўну Храпунову, якая так зачароўвала невыдлым светам Антычнасці, што яе лекцыі пазбаўлялі Міхася ад любой скуры. Менавіта яна абудзіла ў цікавым першакурсніку здольнасць да даследчыцкай працы, а дазнаўшыся пра добрае веданне ім польскай мовы, прапанавала займацца вывучэннем тэорыі мастацкага перакладу і такім чынам прадвызначыла навуковыя інтарэсы М. Кенькі-даследчыка.

Міхась Паўлавіч заўсёды з асаблівай цеплынёй і ўдзячнасцю ўспамінае людзей, якія ў той ці іншай ступені наспрыялі яго жыццёваму і прафесійнаму сталенню. Гэта дактары філалагічных навук Н. Перкін, У. Гніламёдаў, А. Лойка.

Міхась Паўлавіч марыў стаць настаўнікам і спазнаў сакрэты гэтай прафесіі, працуючы ў дзесяцігоддзі вёскі Удзела Глыбоцкага раёна, а таксама сярдэнай школе № 20 г. Віцебска. Ён быў школьным спецкарам Пастаўскай раёнкі, а пазней стаў карэспандэнтам раённай газеты "Кіравец" на Магілёўшчыне. Скончыў аспірантуру, абараніў дысертацыю на тэму "Майстэрства Аркадзя Куляшова-перакладчыка" і з адказнай самааддачай пачаў працаваць у Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР, дзе, акрылены прапановай члена-карэспандэнта, доктара філалагічных навук М. Мушынскага, захапіўся тэксталагіяй, прымаў удзел у падрыхтоўцы Збораў твораў Міхася Лынькова і Максіма Гарэцкага, сабраў матэрыял да кнігі "Міхась Лынькоў: Летапіс жыцця і творчасці". На пасадзе намесніка галоўнага рэдактара выдавецтва "Юнацтва" праэдагаваў і прарэцэнзаваў вялікую колькасць твораў нацыянальнага прыгожага пісьменства. Яго паланіў свет славянскіх літаратур, і, дзякуючы ягоным перакладам, па-беларуску загаварылі героі твораў польскіх Г. Сянкевіча, І. Крашэўскага, Г. Жавускага, С. Градзеньскай, Я. Пшыmanoўскага, чэшскіх К. Чапека, Э. Баса, украінскіх Л. Украинкі, В. Дразда, В. Палянца, рускіх В. Пескава, В. Салаўёвай пісьменнікаў. Яму давалася працаваць і загалдыкам кабінета камсамольскай работы Віцебскага абкама камсамола. Але мала хто ведае, што згоду на гэту працу М. Кенька даў у пер-

шую чаргу таму, што афіцыйна быў залічаны ў штат установы як ЛЕКТАР. Гэтае магчыма-прыягельнае слова вабіла асабліва.

З ранейшым заўзятым запалам прафесійнага бібліяфіла паводзіць сябе Міхась Паўлавіч на кірмашах, выставах-продажах, у кнігарнях сталіцы, у вандроўках па рэспубліцы і за яе межамі і паранейшаму шчыра дзеліцца пачуццямі амацара кнігі з калегамі, сябрамі, студэнтамі. Па сакрэце: любоў да кнігі некалі прывяла яго ў Цэнтральную гарадскую бібліятэку Віцебска, дзе адбылося рамантычнае знаёмства з будучай жонкай Таццянай. Да іх гонару — яны здолелі прадоўжыць сваю непаўторнасць у дзеях, выхаваўшы разумных, прыгожых душой філалагію ды гісторыка.

Міхась Паўлавіч зайздросна яднае вакол сябе дружбакоў-адзінадумцаў. Дастаткова згадаць ягонае сяброўства з вядомым скульптарам Іванам Міско. Калі распачалася напружаная скрупулёзная праца па стварэнні мемарыяльнай дошкі для дома, дзе жыў Іван Шамкін, а таксама надмагільнага помніка яму, М. Кенька шукаў патрэбны майстру фотартэты, садзейнічаў арганізацыі сустрэч скульптара з членамі сям'і пісьменніка, а таксама, па словах І. Міско, уласнымі ўдмульлівымі меркаваннямі значна дапамаг аўтару ў практычным ажыццяўленні ягонай творчай задумкі.

Нельга абмінуць той факт, што М. Кенька разам з калектывам кафедр беларускай літаратуры і культуры, тэорыі літаратуры і ўсяго філфака падзяляў клопаты па арганізацыі сустрэч з пісьменнікамі, рэдкалегіямі часосісаў "Маладосць" і "Нёман". Разам з кіраўніцтвам студэнцкага літаратурнага аб'яднання "Узлёт" спрыяе росту маладых талентаў, дапамагае ім падрыхтаваць свае першыя публікацыі. Прафесійна валодаючы майстэрствам фотакарэспандэнта, ён друкуе свае здымкі ў перыёдыцы і кнігах.

Ніколі не спыніць свайго ўнутранага гарэння чыстая праточная вада. Хай жа з году ў год мацнейшым робіцца цяпло і святло душы нашага слаўнага калегі-юбіляра, хай шчодро на таліе яго прагу жыццёлюба і шукальніка кожнай кропелька з гаючай ракі Ведаў.

Калегі Вольга КАЗЛОВА, Людміла КАРПАВА

МАЙСТЭРНЯ

Ідучы гэтым разам на сустрэчу з Майстрам — Георгіем Сысоевым, я падрыхтаваў практычна адно кантрольнае пытанне: ці пачувае сябе майстар Майстрам? Аднак, задаць яго аказалася няпроста. Георгій Васільевіч пачаў пра сваё.

Мне прымроілася

— Маё паходжанне — з галандскай сям'і Брантаў, якую Пётр I запрасіў на службу ў Расію. І за паспяхова службу Расійскай дзяржаве імператар падараваў маім продкам маёнтак пад Волагдай, названы тады Вадогіна. Дзед Аляксандр Рыгоравіч Сысоеў быў купцом другой гільдыі, заснавальнікам славутага валагодскага масла, якое атрымала залатыя медалі ў Парыжы...

Па другім адгалінаванні мой дзед быў земскім урачом Волагды — адзіным галоўным урачом у горадзе...

Відаць, адзначаю для сябе, магчыма, маецца нейкі спадчыны ген Майстра. Разглядаю сямейныя рэліквіі. Сярод іх, напрыклад, бабуліны фотаздымкі ступіцідзесяцігадовай даўніны.

— Мой бацька быў мастаком, вучыўся ў Пецярбургскай акадэміі мастацтваў у Уладзіміра Маякоўскага, сябраваў з вядомымі мастакамі Бродскім і Грэкавым.

Вось, заўважаю, яшчэ адно сведчанне пра ген Майстра, які навінен праявіцца з дзяцінства.

— Маляваць мяне ніхто не вучыў, лічу, гэта ад Бога. Маляваў адразу пяром, без алоўка і гумкі. Бацька, калі мне споўнілася дзесяць год, даслаў мае малюнкi Бродскаму. І той адказаў лістом: «...Пра сына магу сказаць, што ў яго вялікі здольнасці. Некаторыя малюнкi проста ўражаюць смеласцю і кампазіцыяй». Пасля гэтага ў сям'і вырашылі, што пайду вучыцца архітэктурі.

— Чаму менавіта архітэктурі?

— Бацьку вельмі падабаўся прафесійны статус архітэктара. Ну, што мы, мастакі, — бярэм звычайнае палатно, размалёўваем яго фарбамі, затым усё гэта спрабуем прадаць...

Нек ён ішоў на эцюды міма будоўлі, убачыў рэспектабельнага мужчыну — белы капялюш, белы касцюм, кій. А за ім угодліва ідзе будаўнік і бездакорна выконвае любое даручэнне «пана архітэктара»: тут трэба перабраць, гэта прыбраць...

Дык вось, бацька і пераканаў мяне вучыцца на архітэктара, які робіць на вякі... У трыццаць сёмым годзе бацькоў рэпрэсавалі. Я застаўся адзін — сын ворагаў народа. Мне параілі ісці на архітэктурны факультэт інжынернага інстытута, дзе выкладалі сьляхныя архітэктары краіны. Па вечарах падпрацоўваў у брыгадзе муляраў.

Скончыў тры курсы ў маі сорок першага, у Падмаскоўі на практыцы нас і застала вайна. А пасля я ўбачыў разбураны Мінск, дзе ёсць працы Лангбарда. І даў сабе зарок: калі перажыву вайну, абавязкова вярнуся ў Мінск і буду яго адбудоўваць.

Заканчваю адукацыю ўжо ў Акадэміі мастацтваў. Вучыўся ў Лангбарда, Фаміна, Руднева. Там жа Сперанскі прапанаваў мне даць рэкамендацыю Уладзіміру Адамавічу Каралю, які быў ужо ў сталіцы. Так я патрапіў у праектны інстытут Акадэміі навук — Акадэмпраект.

Нек даручылі зрабіць драўляны кінатэатр у парку Чэлюскінцаў. За два тыдні я зрабіў чатыры варыянты збудавання. Адзін з іх назваў «Вясёлка», ён і быў пабудаваны ў 1952 годзе. Мая першая праца атрымала прэмію на Міжнародным фестывалі моладзі ў Маскве. А калі яе прымалі, У. Кароль прызнаў, што я стварыў выключную беларускую архітэктурі.

Адразу пасля гэтага быў прызначаны кіраўніком аўтарскага калектыву праектавання другой чаргі праекта Сталіна (цяпер Незалежнасці). Першую чаргу ствараў прафесар Паруснікаў з Масквы, другую — ад плошчы Якуба Коласа і далей даверылі мне.

Даручалі таксама аб'екты на плош-

чы Леніна (Незалежнасці) — будынак Гарсавета, новай гасцініцы «Мінск», і як вучань Лангбарда я дванаццаць гадоў займаўся рэканструкцыяй Дома ўрада і Дома афіцэраў. Інтэр'еры для іх рабіў па лангбардаўскіх эскізах. Партыйныя лідэры таго часу адносіліся выключна ўважліва і добразычліва. А Машэраў, аднойчы ўзяўшы мяне за руку, назваў ідэалістам... І пасля ніколі ні ад аднаго партыйнага ці дзяржаўнага кіраўніка я практычна не чуў ні дакораў, ні прэтэнзій. Ды не хацеў развітвацца з творчай працай, калі мне прапаноўвалі стаць галоўным архітэктарам Мінска.

Канечне ж — творчая самааддача — адна з прыкмет Майстра... У гэты момант я, урэшце, задаю сваё кантрольнае пытанне:

— Ці адчуваеце вы сябе Майстрам?

— Адчуваю, адчуваю... (прагаворвае хутка, быццам мімаходзь). Калі я займаўся рэканструкцыяй Дома ўрада, працаваў з эскізамі Лангбарда, вывучаў, што яму ўдалося, што — не. Так, у інтэр'ер Авальнай залы я прынёс нешта сваё. Тое ж і ў ДOME афіцэраў.

— Георгій Васільевіч, вам давялося працаваць, можна сказаць, на пераломе эпох. У пару барацьбы з «лішкамі», на якім баку «барыкад» вы знаходзіліся?

— Калі прыкладна 30 год таму пачаў працаваць па індустрыяльным домабудаванні над мінскім «Усходам-1», запрасіў да супрацоўніцтва Аляксандра Кішчанку. Ён прапанаваў эскізы мазаік, я — дэкаратыўную пласціку вакол вагон. Тут жа да П. Машэрава звярнуўся нехта з нашых уплывовых калег: Сысоеў, маўляў, парухае пастанову партыі і ўрада аб барацьбе з празмернасцю ў архітэктурі і займаецца рэлігійнай прапагандай — абразы на гарцах памяшканняў, святныя і Багародзіца. На разбіральніцтва запрасілі мяне аднаго. Я патлумачыў: перш, чым будаваць аб'ект, я імкнуўся адчуваць «душэўны стан» гэтага месца... І вось, калі я выйшаў на прасторы, дзе павінны былі будаваць, убачыў... квітнеючы яблыневы сад. Склалася такое ўражанне, што гэта нявесты ідуць па зялёным дыване, дзе шмат жоўтых дзьмухаўцоў. Словам, нешта кшталту прывіду... Таму — мазаічныя пано, і «ручнікі» дамоў, вокны — з букетамі кветак. А яшчэ павінны быць героі бітвы за горад высокай культуры і навукі. І Маці-Радзіма не павінна нагадваць хатнюю гаспадыню, але багіню.

Растлумачыў усё гэта камісіі і раптам пачаў: яго праўда, трэба падтрымаць. Затым былі ўсялякія ўзнагароды.

— А калі б вы ўзначалілі-такі сталічных архітэктараў, чаго ў Мінску вы б не ўбачылі?

— Новай «балюстрады» сквера каля Кастрычніцкай плошчы. Несуразны колераў многіх фасадаў. Альбо перамену каларыстычных рашэнняў твораў «Савецкай архітэктурі».

— З якім настроём належыць тварыць і Майстру, і архітэктару-пачаткоўцу?

— Мікалай Гогаль, не з'яўляючыся архітэктарам, але Майстрам, параўнаў архітэктурі з летапісам свету, яна гаворыць толькі тады, калі маўчаць і песні, і паданні. Больш таго, — і з гэтым, здаецца, не спрачаюцца — архітэктар арганізуе асяроддзе для жыцця чалавека, гэта значыць, пэўным чынам уплывае на яго, фарміруючы паўсядзённую настрой і светапогляд. Я заўсёды адчуваў гэтую адказнасць.

Ігар МАРОЗАЎ

«Мы душою маладыя!»

Ужо становіцца традыцыйным правядзенне вечароў сустрэч людзей пажылога ўзросту пад дэвізам «Мы душою маладыя!», якія праходзяць у кафе «Маладзёжнае» старажытнага Наваградка кожную нядзелю.

Папрысутнічаць на такім вечары пашчасліва і мне. Уся праграма мерапрыемства была настолькі насычанай і прадуманай, што, прызнаюся, усе думкі пра нешта сваё, сямейна-бытавое, проста адляцелі кудысьці далёка-далёка. Пенсіянеры мелі магчымасць танчыць пад мелодыі свайго юнацтва, запісаных на грампласцінках, паскакаць беларускую полечку, кадрылю, а гэта значыць — перанесціся ў сваіх пачуццях (дый, здаецца, нават і фізічна) у гады свайго маладосці. Песні, частушкі, застольныя

інтэлектуальныя гульні, конкурсы, анекдоты, загадкі, прымаўкі...

Сярод удзельнікаў вечарыны, людзей розных прафесій, знайшлося столькі самадзейных артыстаў, ды прычым розных жанраў. Салістка народнага хору ветэранаў «Радасць» Наваградскага РДК Валянціна Шульгоўскага аднолькава таленавіта выконвала і ранейшыя раманы ды частушкі. Немалыя «артыстычныя» здольнасці выявілі Галіна Мікульчык, Марыя Мазура, Алека Кур'ян, а таксама сямейныя пары Шулякі, Зуй. Свае творы прачыталі наваградскія паэтэсы Людміла Канапацкая і Валянціна Апанюк. Дарэчы, Валянціна Апанюк яшчэ раней удзельнічала вечарына абрана арганізатарам-вядучым усіх мерапрыемстваў.

Яўген ЛАПЦЕЎ, педагог-пенсіянер

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР
Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Леанід ГАЛУБОВІЧ
Віктар КАВАЛІЁЎ
Янка ЛАЙКОЎ
Валерый ПІНЧУК
(адказны сакратар)
Мікалай СТАНКЕВІЧ
(намеснік
галоўнага рэдактара)
Ірына ШАЎЛЯКОВА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-66-71
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-66-71
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: mins@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на «ЛІМ»
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ «Літаратура і Мастацтва»

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва
«Беларускі Дом друку»
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856 Наклад 3545
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
07.02.2007 у 11.00

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА «Саюз пісьменнікаў
Беларусі»

РВУ «Літаратура
і Мастацтва»

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
«Літаратура і Мастацтва»

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 157

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

У кожнага пакалення гледачоў была свая **Аляксандра Клімава**. Жывуць яшчэ сярод нас людзі, якія памятаюць ролі ўзыходзячай зоркі тагачаснага **Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горкага: Ніла Сніжко, Раішэль, Камісар, Ларыса Агудалава... Ёсць сённяшняя тэатральная моладзь, якая хадзіла «на Клімаву», захаплялася яе віртуознай іграй у бліскучым дуэце з Расціславам Янкоўскім (Этэль, п'еса С. Томпсана «Ля залатога возера»). І кожнае пакаленне гледачоў запамніла яе прыгожай, таленавітай, натхнёнай.**

Змяны шлях актрысы завяршыўся за год да юбілею, і чарговую знамянальную дату — 85 — мінскія прыхільнікі яе таленту, блізкія людзі, калегі адзначалі ўжо без Аляксандры Іванаўны. Мемарыяльную сустрэчу наладзілі ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі. Тут быў абсталяваны мемарыяльны куток — стылізаваны артыстычны пакой Аляксандры Іванаўны. Сябры-тэатралы, прадстаўнікі розных сфер культуры дзяліліся сваімі ўражаннямі ад яе роляў, закуліснымі ці проста жыццёвымі згадкамі — зрэшты, яна, пэўна, усе 24 гадзіны ў суткі жыла Тэатрам...

Гучалі паэтычныя радкі, музыка. Так, вершы, прысвечаныя актрысе Аляксандры Клімавай, чытаў першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Анатоль Аўруцін; з успамінамі выступалі галоўны рэжысёр Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага Барыс Луцэнка і яго дырэктар Эдуард Герасімовіч, мастацтвазнаўца Вадзім Салееў, іншыя вядомыя асобы. Незвычайным і кранальным эпізодам гэтай мемарыяльнай сустрэчы стала ўручэнне членскага білета пісьменніцкага саюза драматургу Андрэю Карэліну: таленавіты малады творца атрымаў яго з рук акцёра і літаратара Андрэя Душачкіна — сына Аляксандры Іванаўны.

С. ВЕТКА

На здымках: імгненні імпрэзы ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі.

Фота К. Дробава

Аляксандра Іванаўна

Амаль тры гады таму, увосень 2004-га, легендарная актрыса адзначала свой чарговы дзень нараджэння. Адзначала, як заўсёды, у атмасферы тэатральнай сям'і, азнаменаваўшы свае «восемдзесят тры» выхадам на сцэну, сыграла спектакль. І як жа было не захапіцца яе акцёрскай дасканаласцю, да якой дадаўся шчаслівы дар загалкавай маладосці і творчага даўгацця!

Тэатральны крытык Барыс Бур'ян заўважыў аднойчы, што менавіта феномен жанчыны даследавала ў розных сваіх ролях Аляксандра Клімава. Можна дадаць, што яна не толькі раздвала таямніцы жаночай душы, але і стварала новыя...

Сёння ў Нацыянальным ака-

дэмічным драматычным тэатры імя М. Горкага нямала прыгожых даравітых актрыс. Гэта сучасныя, добра адукаваныя нашы суайчынніцы. Але — няхай не крыўдуюць яны — у іх няма і, напэўна (такая рэальнасць), ужо не будзе той асаблівай школы высокіх традыцый, перанятых Аляксандрай Клімавай ад пакалення вялікіх рускіх актрыс памежжа XIX — XX стагоддзяў, ад самой Веры Пашэннай, яе вялікай настаўніцы...

Летась мінула 85 гадоў з дня нараджэння народнай артысткі СССР, легенды айчынай тэатральнай сцэны, Аляксандры Клімавай. З 1956 года яна іграла на сцэне тэатра імя М. Горкага і ўвасобіла больш як 80 галоўных ро-

ляў у класічных і сучасных п'есах. Сярод іх — ужо згаданыя Камісар, Ніла Сніжко і Ларыса Агудалава; Ранеўская, Марыя Сцюарт, Ледзі Макбет і Клеопатра... Феномен Жанчыны, які даследавала яна, — гэта і Гітэль Моска («Двое на арэлях» У. Гібсана), і Патрык Кемпбел («Мілы хлус» Д. Кілці), і прынцэса Касманполіс («Салодкагалосая птушка юнацтва» Т. Уільямса), і фру Альвінг («Зданы» Г. Ібсена)... Актрыса-псіхолаг, натура глыбокая і творчая, Аляксандра Іванаўна ўражвала тонкасцю эмацыянальнай палітры ў кожным спектаклі. Хаця, напрыклад, Нілу Сніжко ў «Барабаншчыцы» А. Сальнскага яна сыграла каля 200 разоў — і, лічы, — столькі разоў пражыла жыццё сваёй герайні.

3 пошты «ЛіМа»

Адлюстраванне

У Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адбылося свята — падвядзенне вынікаў Рэспубліканскага конкурсу дзіцячай і юнацкай творчасці «Адлюстраванні» (Асоба Максіма Багдановіча і яго творчасць вачыма дзяцей XXI стагоддзя).

У праекце прынялі ўдзел школьнікі, навучэнцы рознага ўзросту з усіх куткоў Беларусі: самаму маленькаму — 6 гадоў, старэйшы — першакурснік Баранавіцкага дзяржаўнага ўніверсітэта. Конкурс быў абвешчаны ў лютым 2006 года. За гэты час у музей паступіла каля 150 літаратурных работ (эсэ, сачыненняў, вершаў, апаўданняў) і прыкладна 200 мастацкіх (жывапіс, графіка, аплікацыі, скульптура, нацыянальныя вышыўкі, выцінанкі). Найбольш актыўна выступілі мінчане, мноства цікавых работ даслалі з Брэста, Маладзечна, былі цудоўныя творы і з невялікіх беларускіх мясцін: в. Дварэц Дзятлаўскага раёна, в. Драркава, п. Гагава, в. Наваселле і інш.

Распачала вечарыну дырэктар музея Максіма Багдановіча Таццяна Шэляговіч, якая і прадставіла ўсім прысутным аргкамітэт і членаў журы. Складаная задача ацаніць конкурсныя работы і вылучыць пераможцаў была ўскладзена на Людмілу Рублеўскую, Эдуарда Агуновіча, Віктара Шніпа, Васіля Жуковіча, Віктара Сташчанюка, Рыгора Таболіча, Алеся Камоцкага, Міколу Купаву і Таццяну Дубоўскую. І варта адзначыць, ніхто не застаўся пакрыўджаны. Дыпламы атрымалі 20 чалавек, у тым ліку юныя мастакі студыі «Васілёк», вучні Чурлэнскага навучальна-педагагічнага комплексу з в. Лыцавічы, члены краязнаўчага гуртка «Спадчына» з в. Дварэц, вучні Навасельскай СШ за свой зборнік «Аўтару «Вянка» прысвячаецца...».

Вучні 4 і 5 класаў СШ № 82 і СШ № 143 г. Мінска ды яшчэ 34 чалавекі былі ўзнагароджаны граматамі конкурсу «Адлюстраванні» і прыгожа аздобленымі зборнікамі М. Багдановіча

«Вянок», а ганаровыя падзякі і пажаданні далейшага творчага развіцця атрымалі 39 канкурсантаў.

Многа было ўдзельнікаў, шмат незабыўных і арыгінальных вобразаў, імі створаных, але ўсе работы ядналіся ў адным: кожная з іх была праяснута глыбокім веданнем творчасці Максіма Багдановіча, пачуццём гонару, замілавання, любові, бо зноў ажывалі слуккія ткачыкі, вадзянікі, русалкі, далёкім і прыгожым святлом ззяла зорка Венера... І кожны, незалежна ад колькасці набраных балаў, атрыманых узнагарод, быў пераможцам!

Кацярына ШАМЯНОК

Прэзентацыя новай кнігі

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі разам з бібліятэкай № 20 г. Мінска правялі прэзентацыю новай кнігі Міколы Шабовіча «Мая надзея», якая выйшла ў выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Мікола Шабовіч добра вядомы чытачу сваёй замілаванай лірыкай, а таксама цікавымі дасціпнымі пародыямі на творы сучасных беларускіх паэтаў.

На імпрэзу прыйшлі настаўнікі і вучні старэйшых класаў 30-й і 90-й сярэдніх школ, студэнцкая моладзь, чытачы бібліятэкі.

Уступнае слова пра паэта сказала загодчыца бібліятэкі С. Чабатар. Мікола Шабовіч — кандыдат філалагічных навук, працуе на кафедры беларускага мовазнаўства Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя М. Танка, дзе вось ужо 27 гадоў кіруе створаным ім жа літаратурным аб'яднаннем «Крокі». Падтрымаць свайго выкладчыка завіталі члены гэтага літаратурнага аб'яднання, студэнты педуніверсітэта М. Бараноўскі, Н. Пушкарва, С. Сапожнікава, І. Чарняўская, якія не толькі чыталі свае творы, але і спявалі песні на вершы Міколы Шабовіча.

З перакладамі твораў паэта на рускую мову, а таксама са сваімі вершамі выступіў Андрэй Цяўлоўскі.

А потым слова ўзяў сам аўтар. Ён чытаў вершы, пародыі, адказаў на пытанні слухачоў і падпісаў чытачам сваю новую кнігу.

Сустрэчу вёў паэт Міхась Башлакоў.

Міхась СТУПАКОЎ

На радзіме паэта

У Мётчанскай сярэдняй школе Барысаўскага раёна сустрэчы з беларускімі пісьменнікамі сталі ўжо добрай традыцыяй. У свой час сюды наведваліся Ніл Гілевіч, Рыгор Барадулін, Анатоль Вярцінскі, Алег Лойка, Вячаслаў Рагойша, Алесь Пісьмянкоў, Навум Гальпяровіч... Пра гэтыя сустрэчы яскрава сведчаць з густам аформленыя стэнды і вітрыны школьнага літаратурнага музея, дзе ёсць і фотаздымкі з тых памятных імгненняў, і шматлікія кнігі, падараваныя гасцямі Мядоцкага краю.

Мясцовая школа дала беларускай літаратуры і свайго цікавага паэта — Янку Лайкова. Зрэшты, гэта ягоны бацька, Уладзімір Піліпавіч, працуе тут дырэктарам, і менавіта ў многім дзякуючы яго зацікаўленасці ў школе створана такая літаратурная аўра.

Нядаўна мётчанскія вучні і настаўнікі сустрэкалі свайго маладога земляка Янку Лайкова і яго старэйшага сябра па пярэ Анатоля Зэкава. Абодва працуюць зараз у РВУ «Літаратура і Мастацтва»: першы — у аднайменным што тыднёвіку, другі — у часопісе «Полымя». Яны і распавялі школьнікам аб сваіх і іншых выданнях установы, прачыталі ўласныя творы.

У той жа дзень паэты выступілі таксама ў сярэдняй політэхнічнай школе № 19 г. Барысава, а на наступны — Янка Лайкоў правёў некалькі сустрэч з кіраўнікамі шэрагу культурна-адукацыйных горада, на якіх размова ішла пра арганізацыю падпіскі на выданні РВУ «Літаратура і Мастацтва» на 2007 год.

Сяргей КРЫВІЧОЎ